

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Mateo ña ka'án xa'a' Jesús

Ña yo'o' nduu' kivi' ne ichi' yata' Jesucristo
(Lc. 3:23-38)

1 ¹Ña yo'o' nduu' kivi' ne ichi' yata' Jesucristo, ña nduu' siani' xika' David, te nduu' tu a siani' xika' Abraham.

²Abraham jaan' ni nduu yuva' Isaac, te Isaac jaan' ni nduu yuva' Jacob, te Jacob jaan' ni nduu yuva' Judá, te sakan' tu ñani ra. ³Te Judá jaan' ni nduu yuva' Fares xiin' Zara, te Tamar ni nduu si'i' ra. Te Fares jaan' ni nduu yuva' Esrom, te Esrom jaan' ni nduu yuva' Aram. ⁴Te Aram jaan' ni nduu yuva' Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu yuva' Naasón, te Naasón jaan' ni nduu yuva' Salmón. ⁵Te Salmón jaan' ni nduu yuva' Booz. Te si'i' Booz ni nduu Rahab, te Booz jaan' ni nduu yuva' Obed. Te si'i' Obed jaan' ni nduu Rut, te Obed jaan' ni nduu yuva' Isaí. ⁶Te Isaí jaan' ni nduu yuva' rey David, te rey David jaan' ni nduu yuva' Salomón. Te si'i' Salomón jaan' ni nduu ña' si'i' Urías.

⁷Te Salomón jaan' ni nduu yuva' Roboam, te Roboam jaan' ni nduu yuva' Abías, te Abías jaan' ni nduu yuva' Asa. ⁸Te Asa jaan' ni nduu yuva' Josafat, te Josafat jaan' ni nduu yuva' Joram, te Joram jaan' ni nduu yuva' Usías. ⁹Te Usías jaan' ni nduu yuva' Jotám, te Jotám jaan' ni nduu yuva' Acaz, te Acaz jaan' ni nduu yuva' Ezequías. ¹⁰Te Ezequías jaan' ni nduu yuva' Manasés, te Manasés jaan' ni nduu yuva' Amón, te Amón jaan' ni nduu yuva' Josías. ¹¹Te Josías jaan' ni nduu yuva' Jeconías, xiin' sakuu' ñani ra, kii' ni tiin te xiin' Babilonia ne ta'an' e', ne Israel, te kuan ndiaka ña'a' ra ñuu jaan'.

¹²Te kii' ndi'i ni xan ndiaka ña'a' ra ñuu Babilonia jaan' ndii, Jeconías jaan' ni nduu yuva' Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu yuva' Zorobabel. ¹³Te Zorobabel jaan' ni nduu yuva' Abiud, te Abiud jaan' ni nduu yuva' Eliaquím, te Eliaquím jaan' ni nduu yuva' Azor. ¹⁴Te Azor jaan' ni nduu yuva' Sadoc, te Sadoc jaan' ni nduu yuva' Aquim, te Aquim jaan' ni nduu yuva' Eliud. ¹⁵Te Eliud jaan' ni nduu yuva' Eleazar, te Eleazar jaan' ni nduu yuva' Matán, te Matán jaan' ni nduu yuva' Jacob. ¹⁶Te Jacob jaan' ni nduu yuva' José, te ni nduu ii' María. Te María jaan' ni nduu si'i' Jesús, ña nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'.

¹⁷Sakan' na kiii', ndee kii' ni tuvi Abraham te ndee kii' ni tuvi David ndii, uxi kumi' kuu' te ichi' yata' Jesús. Te ndee kii' ni tuvi David te ndee ni xan ndiaka te xiin' Babilonia ne ta'an' e' jaan' ndii, uxi kumi' kuu' te ichi' yata' a. Te ndee kii' ni xan ndiaka ra ne jaan' te ndee ni tuvi Cristo ndii, uxi kumi' kuu' te ichi' yata' a.

So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesús

(Lc. 2:1-7)

¹⁸So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesucristo. María, si'i' a ndii, xa ni taxí a' kuento a' te tunda'a' a' xiin' José. Te kii' kuní ka kundiee inga' nia ndii, xa ni nakuiso a' sakan' ña Espiritu Santo ni xikui'nu ña'a'. ¹⁹Te xa'a' a ña te xachuun' ndaku nduu' José jaan' ndii, ni xanini ra ña nata'vi' ta'an' si'e nia xa'a' a ña ni kuni ra sakuchani ña'a' ra nuu' ne yivi'. ²⁰Te kii' xanini ra xa'a' ña jaan' ndii, ni xani ra ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—José, siani' xika' David, kuän yi'vi un' natiin un' María kunduü ña' si'i' un', sakan' ña Espiritu Santo ni xikui'nu ña'a' sakan' na ni nakuiso a'. ²¹Ña' jaan' ndii, sakaku' a' iin te kuañu'u si'e a'. Te chindu'u' un' kivi' a Jesús. Kuachí ndii ña jaan' sakakú ne ta'an' a nuu' kuachí nia —ni kachí a.

²²Te sakuu' a jaan' ni yoo, te xinü ña ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' iin te ni ka'an tiakú tu'un a kii' ni ka'an ra ndii:

²³Iin ña' ndu'u' sie ndii nakuiso a',
te sakaku' a' iin tiaa si'e a'.

Te chindu'u' nia kivi' a Emanuel.

Sakan' ni kachí a. Te kivi' a jaan' kuni kachí a ndii: Ndiosí yoo xiin' e'.

© 1996 David C. Cook

*Kii' nī tuvi Jesús ndii, nī chikandu'u' nā'a' María
tixin tundoo' miil xaxi' kiti' nā'a' (1.25)*

²⁴Te kii' nī ndoto José ndii, nī saxinú ra nā nī ka'an chuun' ángele jaan' xiin' ra, sakan' na nī naka ra María, te nī tunda'a' ra xiin' a'. ²⁵Te nī yoo ii' ra xiin' a' ndee kii' nī sakaku' a' te kuañu'u jaan'. Te nī chindu'u' ra kivi' a, Jesús.

So'o nī xaa a kii' nī xan koto te xini tuní Jesús

2 ¹Kii' nī xka'ndia nā nī kaku Jesús ñuu Belén, nā kandu'u' ñu'u' Judea, kii' nī xa'ndia chuun' rey Herodes ndii, nī xaa iin tì'vi te xini tuní xa'a' tiuun' ñuu Jerusalén, te nī kiee ndee mii' keta' ñu'u'. ²Te nī ndatu'un' ra ne ñuu jaan' ndii:

—¿Mii' ndu'u' nā nduu' rey nuu' ndo'ó, ne judío, nā nī kaku? Kuachí ndii nī xini ndu tiuun', ti' nia'á nā xa nī kaku a, nī keta ri' mii' keta' ñu'u'. Te kuaxi koto ka'nu' nā'a' ndu —nī kachi ra.

³Kii' nī xini so'o rey Herodes nā nī ka'an te jaan' ndii, nī ndi'ni va nimá ra, te nī ndi'ni tu nimá sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén. ⁴Sakan' na nī nakana ra sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te nī ndatu'un' nā'a' ra mii' kitu' Cristo, nā tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'. ⁵Te nī nakuijn te jaan' ndii:

—Ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea yo'o', kitu' a. Kuachi ndii sakan' yoso' a mii' ni ke'i iin te ni ka'an tiaku' tu'un Ndiosí xta'an' ndii:

⁶Yo'ó, ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea ndii, süu' iin ñuu nda'vi so'o nduu' un' nuu' inga ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea jaan', sakan' ña nuu' yo'ó kitu' iin te ka'ndia chuun', te ki'in ichi' nuu' ne nduu' kuenta i, ne Israel.

Sakan' yoso' a —ni kachi ra.

⁷Sakan' te ni kana siin' Herodes sakuu' te xini tuni jaan', te ni ndatu'un' ndi'i ña'a' ra amaa kuiti' ni tuvi tiuun' jaan'.

⁸Sakan' te ni ti'vi' ña'a' ra ñuu Belén ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' ikan', te ndatu'un' ndi'i ndo' xa'a' te lulu jaan'. Te kii' kuni ña'a' ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' i kii' nandiko' ndo', te ku'un koto ka'nu' tu ña'a' yu'u —ni kachi ra.

⁹Kii' ndi'i ni xini so'o ra ña ni ka'an rey jaan' ndii, ni kiee ra kua'an ra. Te tiuun', ti' ni xini ra mii' keta' ñu'u' ndee mii' ni kiee ra ndii, ni'! ichi' ri' nuu' ra kua'an ri'. Te kii' ni

© 1996 David C. Cook

*Ni ndekuie iin ti'vi' te xini tuni xa'a'
tiuun' mii' ni kaku Jesús (2.9)*

xaa ri' xíni' vi'e mii' kandu'u' te lulu jaan' ndii, ni xikuiin ri' ikan'. ¹⁰Te kii' ni xini ra mii' ni xikuiin ri' ndii, va'a va ni kuní ra. ¹¹Te kii' ni ko'ni ra vi'e jaan', te ni xini ra te kuañu'u xiin' María, si'i' te kuañu'u jaan' ndii, ni xikuíta xiti' ra, te ni xaka'nu' ra te kuañu'u jaan'. Ikan' te ni nunia' ra xatun', tun' ni'i' ra ni xaa ra, te ni xamani' ña'a' ra ña nduu' oro, xiin' suxa chú'ma ya'vi va, xiin' suxa xavixín', ña nani' mirra. ¹²Ndisu ni sakuni' ña'a' Ndiosí xiin' xani' ña nändiko' ra nuu' Herodes, sakan' na ni nändiko' ra ñuu ra ichi' ña kua'an tuku xaan'.

Sop'o ni xaa a kii' ni xa'ni' Herodes kua'a' te kuali'

¹³Te kii' ni kiee te xini tuní jaan' kua'an ra ndii, ni xani José ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i' ra, te kunu ndo' ku'un ndo' ndee ñu'u' Egipto. Kundu'u' un' xiin' nia ikan' ndee kii' ka'an tukuu i xiin' un'. Kuachi ndii nanduku' Herodes te lulu ñaa' te ka'ni' ña'a' ra —ni kachi a.

¹⁴Te ni ndokoo ra, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i' te jaan'. Te xa ñuu sakan' ni kiee nia kua'an nia ndee ñu'u' Egipto. ¹⁵Te ikan' ni ndiee nia ndee ni xi'i' Herodes jaan', sakan' te ni xinu ña ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' te ni ka'an tiakú tu'un a mii' ka'an a ndii: “Ndee ñu'u' Egipto ni kana i tiaa si'e i”, kachi a.

¹⁶Te kii' ni xini Herodes jaan' ña ni xini xa'an' ña'a' te xini tuní xa'a' tiuun' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni ka'an chuun' ra xiin' te xiin' ra, te ku'un ka'ni' ra sakuu' tiaa kuali', te ndiee' ñuu Belén xiin' yatín ñuu jaan', ndee te sakan' ni tuvi te ndee te kumi' uvi kuiya, sakan' ña ni natava' ra kuenta kivi' ña ni ka'an te xini tuní jaan' xiin' ra xa'a' tiuun'. ¹⁷Sakan' te ni xinu ña ni ka'an tiakú Jeremías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kii' ni ka'an ra ndii:

¹⁸Tiakú kuaa' ne yivi' ñuu Ramá.

Xaku' suchi' ini nia, te xaku' ndii u'vi nia.

Raquel nduu' ña' xaku' xa'a' si'e a'.

Ndee iin ne yivi' kivi' saki'vi' ña'a', sakan' ña ki'in' si'e a' ni xi'i.

Sakan' kachi a.

So'õ ni xaa a kii' ni xa'an ne vi'e José ñuu Nazaret

¹⁹Te kii' ni xi'i Herodes ndii, tukũ ni ni xani José ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra kii' ndu'u' ka ra ñu'u' Egipto jaan'. ²⁰Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i' ra, te nandiko' ndo' nuu' ñu'u' Israel. Kuachi ndii xa ni xi'i te ni xika ka'ni' te lulu ñaa' —ni kachi a.

²¹Te ni ndokoo José, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i' te jaan', te ni kiee nia kua'an nu'u nia nuu' ñu'u' Israel.

²²Ndisu kii' ni xiní José kuento ña Arquelao nduu' te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yi'vi ra nandiko' ra ñu'u' jaan', sakan' ña Arquelao jaan' ndii, si'e Herodes nduu' ra. Te tukũ ni ni sakuni' Ndiosí José xiin' xani, te ni kiee nia kua'an nia ñu'u' Galilea. ²³Te ni xa'an nia ni ndiee nia iin ñuu ña nani' Nazaret. Ni xaa nia sakan', te ni xinũ ña ni ka'an Ndiosí xiin' iin uvi te ni ka'an tiakú tu'un a mii' yoso' ña ka'an ndii: “Kunduũ a iin te ni kiee ñuu Nazaret”, kachi a.

**So'õ ni xaa a kii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta
Ndiosí itia Jordán**

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

3 ¹Te kii' sakan' ndii, ni ndeta Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, mii' taxin' kaa' nuu' ñu'u' Judea, te ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' ndii:

²—Nama' ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —ni kachi ra.

³Te xa'a' Juan jaan' ni saka'an Ndiosí Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un a kii' ni ka'an ra xta'an' ndii:

Tiakú ka'an ti'e' iin tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii:

“Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e',
te ndasandaku tu ndo' a.”

Ni kachi a.

⁴Toto Juan ndii, xiin' ixi' camello ni kua'a a, te ki'i' iin' toko' ra, te tika xiin' ñuñu' itun' ni xaxi' ra. ⁵Te ne yivi', ne ndiee' ñuu Jerusalén xiin' nda'a a, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ndiee' yoso' yatín itia Jordán jaan' ndii, ni xa'an nia mii' iin'

Juan jaan' ka'án ndoso' ra te kunj so'o ña'a' nja. ⁶Te na'má nja kuachi nja, te ni sakuchi' ña'a' ra kuenta Ndiosí itia jaan'.

⁷Te kii' ni xini Juan jaan' ña kua'a' te fariseo xiin' te saduceo ni ndekuie ikan' te kuchi ra kuenta Ndiosí ndii, ni ka'an Juan jaan' xiin' ra ndii:

—iNdo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'! ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuvj kaku ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e' sakan' kuiti'? ⁸Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi, ña ni xaa ndo'. ⁹Te ka'án ñuñu' ndo' ña siani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuvj kaku ndo'. Sakan' ña ka'án kaxi' i xiin' ndo' ña kuvj sananduu' Ndiosí yuu', ña ndiee' kaa', siani' xika' Abraham jaan'. ¹⁰Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a te sando'o' a ne xaa' kuachi ndee naa yoo tu'va iin te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra itun', tun' koo' nduu' kuun' nda'a', sakan' ña sakuu' tun' koo' nduu' va'a kuun' nda'a' ndii, ka'ndia ra ndee tjo'o sakuu' tun' jaan', te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí. ¹¹Yu'u ndii, sakuchi' i ndo'ó xiin' tikui, te xiin' ña jaan' nia'a ndo' ña ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña ni xaa ndo'. Ndisu ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, ni ndee va'a i kundu te konij ndixan' a. Ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te sakuchi' tu a ndo'ó xiin' ñu'u. ¹²Ña jaan' ndii, xa yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kii' nativi ra trigo, te tava' ra mi'in' a xiin' ña tiin' ra te kisi' ra a. Trigo va'a ndii, taxa'a ra yaka, te mi'in' a ndii, ka'mi ra nuu' ñu'u ña koo' kivi' nda'vá —ni kachi Juan xiin' te yivi' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni chichi tu Jesús itia Jordán

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³Te kii' sakan' ndii, ni ketá Jesús ñu'u' Galilea, te ni xaa a itia Jordán te sakuchi' ña'a' Juan kuenta Ndiosí. ¹⁴Ndisu ña nuu' ndii, ni kunj Juan sakuchi' ña'a' ra, sakan' na ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Yu'u kunj a kuchi kuenta Ndiosí saa yo'ó, tákui'e. Sakan' na kiii', ¿ndichun na kuaxi yo'ó nuu' yu'u te kuchi un' saa i? —ni kachi ra.

¹⁵Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi un' ña saxinú e' ña yo'lo' vitin, sakan' ña kuní a saxinu e' sakuu' ña ka'an chuun' Ndiosí —ni kachi a.

Te ni ñakuuin yu'u' ra. ¹⁶Te ndi'i so'lo ni chichi Jesús ikan', te ni keta a tikui. Ikan' te ni nunia' ndivi', te ni xini a nuu' Espíritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' a. ¹⁷Sakan' te ni ka'an iin tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e mani' i, te va'a va kuni i xini ña'a' i —ni kachi Ndiosí.

So'lo ni xaa a kii' ni kuní ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachi
(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

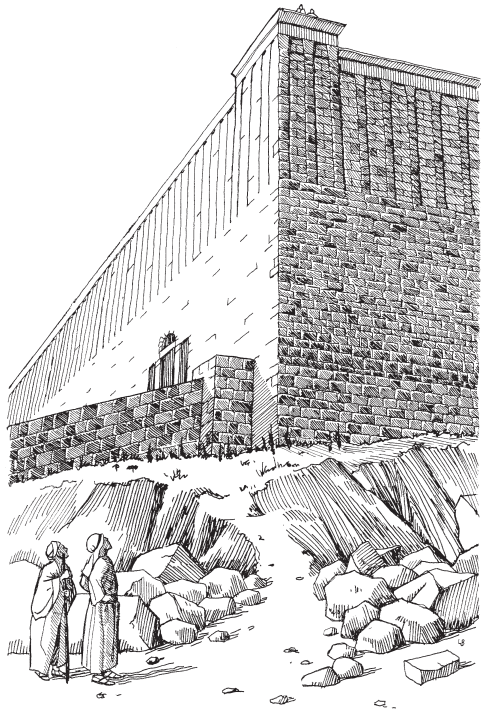
4 ¹Ndi'i jaan', te ni naka Espíritu jaan' Jesús te kua'an a mii' taxin' kaa' te koto kua'a ña'a' ña ndiva'a. ²Te ni xika nditia Jesús uvi xiko kivi' xiin' uvi xiko ñuu ikan'. Te sakan' vi' ni xi'i a soko. ³Te ni kuyatin ña ndiva'a, ña xito' kua'a jaan', mii' iin' Jesús. Te ni ka'an a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nanduu a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

⁴Te ni ñakuuin Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Süu' xita' va'a kuiti' kuní nuu' ne yivi' te kutiaku ña, süu' jaan' ndii kuní tu a sakuu' tu'un ña kiee' yu'u' Ndiosí te kutiaku xna'a ña”, kachi a —ni kachi Jesús.

⁵Sakan' te ni naka ña ndiva'a jaan' Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu su'un Jerusalén. Te ni

Xíni' yukun' mii' sukun ka mii' ni xito kua'a ña ndiva'a Jesús (4.5)

saka'a' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. ⁶Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa' xna'a' si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndienü. Kuachi' ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele,
ña xika' nuu' nuu' a, te koto a yo'ó.

Te tiin ña jaan' nda'a' un' te nāma un' ndee ñu'u',
te tixu'ví xa'a' un' saa yuu'.

Sakan' kachi a —ni kachi ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

⁷Te ni nakuiin Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Kōto kua'a ndo' xto'o ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachi a.

⁸Te so'o' ndi'i', te ni naka' tukuu' ña'a' ña ndiva'a, te kua'an a xiin' a iin' iku' sukun va. Te ikan' ni sania'á ña'a' ña ndiva'a jaan' sakuu' ñuu' kanii' iin' yivi', xiin' sakuu' ña vika' ñuu' jaan'.

⁹Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Sakuu' ña kaa' taxi' i nda'a' yo'ó naa' kuiin xiti' un' nuu' i te koto ka'nu' un' yu'u —ni kachi a.

¹⁰Te ni ka'an Jesús ndii:

—Kua'an, ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'o ndo' Ndiosí kuiti' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuiti' kaka nuu' ndo'”, kachi a —ni kachi a.

¹¹Sakan' te ni keta' ña ndiva'a jaan' kua'an a, te ni ndekuie ángele ikan', te ni xika nuu' a nuu' Jesús.

**So'o ni xaa a kij' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a nuu'
ne ndiee' ñu'u' Galilea**

(Mr. 1:14-20; Lc. 4:14-15; 5:1-11; 6:17-19)

¹²Te kij' ni xini' Jesús kuento ña naá Juan vi'e kaa ndii, ni nandiko' a ñu'u' Galilea. ¹³Te ni keta' a ñuu' a Nazaret, te kua'an a kundu'u' a ñuu' Capernaum, ña kandu'u' yu'u' mini' ka'nu' yatın ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí. ¹⁴Ni xaa a sakan', te ni xinu' ña ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un' Ndiosí xta'an', kij' ni ka'an ra ndii:

¹⁵Ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí,

ña ñu'u' yatın yu'u' mini' ka'nu' tuku ta'vi' itia Jordán,
ñu'u' ñuu' jaan' nuu' ñu'u' Galilea, mii' ndiee' ne tuku'.

¹⁶Ne xika' iin' yaví nuu' Ndiosí nduu' ne ndiee' ikan',

ndisu vitin ndii, xa ni xini nia iin ñu'u ndatun' va.

Tee' ndee ni xika iin yavi nia, te ne xa yoo kuví ni nduu nia ndii,

ni yi'e ñu'u ndatun' va jaan' nuu' nia.

Sakan' ni ke'i ra. ¹⁷Te ndee kii' sakan' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a nuu' ne yivi' ndii:

—Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús kumi' ta'an te yivi' te kunduu ra nda'a' xa'a' a
(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸Te kii' xika' Jesús yu'u' miní Galilea ndii, ni xini a uvi ta'an te tava' tiaka'. Iin ra nani' Simón, te nani' tu ra Pedro, te inga ra nani' Andrés. Te jaan' ndii, ñani ra kuni ta'an' ra. Te skó'ni' ra ñunu' ra tixin tikui miní jaan'. ¹⁹Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a ndo', te kundikun ndo' ichi' i, te sania'á i ndo'ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi nia te kundikun nia yu'u —ni kachi a.

Yo'o' ni kana Jesús uvi ta'an' te tava' tiaka' te kaka ra ichi' a (4.22)

²⁰Xaka'an e' te ni nakoo ra ñunu' ra, te ni xikundikun ra Jesús. ²¹Te kii' ni ya'a a ndoso' ka ndii, ni xini a uvi ta'an ka te yivi'. Te jaan' ndii, ñani ra kuni ta'an' ra. Iin ra nani' Jacobo, te inga ra nani' Juan. Te uvi saa' te jaan' nduu' si'e Zebedeo. Te jaan' ndii, ndiee' ra xiin' yuva' ra jaan' tixin tundo'o' ra na'ma' ra ñunu' ra. Te ni kana ña'a' a, ²²te xaka'an e' te ni nakoo ra yuva' ra xiin' tundo'o', te ni xikundikun ña'a' ra.

So'õ ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Lc. 6:17-19)

23 Te ni xinuní Jesús kanii' nuu' ñu'u' Galilea sania'á a ichi' Ndiosí tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' ña xini u'vi ne yivi', ne ndiee' jaan'. 24 Xa'a' a jaan' na ni kiku kuento xa'a' a kanii' nuu' ñu'u' Siria. Te ni kixin ndiaka ne yivi' sakuu' nuu' ne kuni kuví, ne ndo'o' ndee ka nuu' kui'e, mii' iin' Jesús, naa kuu' ne kumi' kui'e ña u'vi va, xiin' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá, xiin' ne kumi' kui'e ña xa'ni' i'i, xiin' ne kuví kaka, te ni sanda'a ña'a' a. 25 Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a, naa kuu' ne Galilea, xiin' ne ndiee' ñu'u' Decápolis, xiin' ne ndiee' ñuu Jerusalén, xiin' nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee tuku ta'vi' itia Jordán.

Ña yo'o' sania'á Jesús xini' iin tindu'

(Lc. 6:20-23)

5 1 Te kii' ni xini' Jesús ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni kaa a iin tindu', te ni xikundu'u' a ikan'. Te ni kuyatín te nda'a' xa'a' a nuu' a. 2 Te ni xa'a' sania'á ña'a' a ka'án a ndii:

3—Sañu'u' va Ndiosí ne nda'vi kuu' nimá nuu' a, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ña.

4'Sañu'u' va Ndiosí ne suchi' ini, sakan' ña saki'ví ña'a' a.

5'Sañu'u' va Ndiosí ne maso, sakan' ña natiin ña ñu'u' iin yivi' yo'o' kundu ña'a ña.

6'Sañu'u' va Ndiosí ne kuní va ña koo ña ndaku iin yivi' ndee naa xaa' a kii' xi'í va e' soko te ichí va tu ini e', sakan' ña sanda'ni ña'a' a xiin' ña ndaku.

7'Sañu'u' va Ndiosí ne kuvita ini xa'a' ne yivi', sakan' ña kuvita tu ini ña jaan' xa'a' ña.

8'Sañu'u' va Ndiosí ne yaa nimá nuu' a, sakan' ña kuni nuu' ña'a' ña.

9'Sañu'u' va Ndiosí ne chindiee' ne yivi' te kundiee maní' ña, sakan' ña kunani' ña si'e a.

10'Sañu'u' va Ndiosí ne mii' kuu' ne yivi' xiin' xa'a' a ña xachuun' ndaku ña, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ña.

11 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kii' ka'án kiní ne yivi' xiin' ndo', te mii' kuu' nia xiin' ndo', te ka'án nia sakuu' nuu' ña nia'a xiin' tun vixi xa'a' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u. 12 Va'a na va'a kuni ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' natiiin ndo' nda'a' Ndiosí ndivi'. Kuachi' ndii iin kachi ni sando'o' ne yivi' te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an'.

Yo'o' ka'án Jesús ña ne ndikún ichi' a ndii, nduu' nia ndee naa iin' xiin' ñu'u

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

13 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa iin' iin yivi' yo'o', ndisu naa' tivi' iin' jaan' ndii, küvi ka ndasava'a e'. Sakan' na kuii' vä'a xachi' ka a kaxi' e', süu' jaan' ndii ndee katia kuiti' e' e, te kuain ndoso' ne yivi' a.

14 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa ñu'u nuu' ne yivi' iin yivi'. Sakan' ña nduu' ndo' ndee naa iin ñuu ña kandu'u' xini' iin iku', ña küvi kandu'u' si'e. 15 Ndee iin ne yivi' näkun' kaa tuún, te kani' nia a tixin iin xatun', süu' jaan' ndii nakun' nia a, te xani' nia a mii' sukun te tuvi' nuu' ne ndiee' tixin vi'e. 16 Nii' sakan' tu kuní a kotuun ña va'a ña xaa' ndo'ó nuu' ne yivi' te kuni' nia a, te saka'nu' nia Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' saa ka'án tu'un ndei' Ndiosí

17 'Känini' ndo' naa' kuaxi' i te sanundia'á i tu'un ndei' Ndiosí, ni ndee ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a. Kuaxi' i te sanundia'á i ña jaan', süu' jaan' ndii kuaxi' i te saxinu' i sakuu' ña ka'án a. 18 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña, ña kandu'u' ka ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndee iin yu'u' te ndee iin letra lulu tu'un ndei' jaan' ndöñu'u' ndee skachi' xinu' sakuu' a. 19 Sakan' na kuii' yoo ka xka'ndía ña ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, tee' ndee ña sie kuiti' nduu' a, te nii' sakan' sania'á nia ne yivi' ndii, sie kuiti' kondia ya'vi' nia tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Ndisu yoo ka xaa' ña ka'án chuun' tu'un ndei' jaan', te nii' sakan' sania'á nia ne yivi' ndii, ne ka'nu' nduu' nia tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. 20 Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, köo' kivi' kunduun ndo' kuenta ne ka'ndia chuun' Ndiosí nimá naa' xächuun' ndaku ka ndo' nuu' a te sakan' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a nasaa' e' kuni e' ñani ta'an' e'
(Lc. 12:57-59)

²¹Xa ni xini so'lo ndo' ña ni ka'an Ndiosí xiin' ne xii' yata' e' xta'an' ndii: "Kä'ni' ta'an' ndo', te yoo ka xa'ni' ne yivi' ndii, kuni a nacha'vi nia xa'a' ña jaan'", kachi a. ²²Ndisu yu'u ka'an xiin' ndo' ña yoo ka nduu' ne xi'é xini ñani ta'an' nia ndii, kuni a nacha'vi nia xa'a' ña jaan'. Te yoo ka ka'an: "Ne küu' kaxi' nduu' un'", xiin' ñani ta'an' nia ndii, kuni a nacha'vi nia xa'a' ña jaan' nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu. Te yoo ka ka'an: "Ne kuäsa' kuni xachi' nduu' un'", xiin' ñani ta'an' nia ndii, koo nia tundo'o' vi'e ndiaya' mii' xixi' ñu'u.

²³Sakan' na kuii' yoo ka nduu' ndo'ó, naa' kua'an nasoko' ndo' iin ña'a nuu' Ndiosí, te sava ni ikan' naka'an' ndo' ña yoo ndo' ña mani' xiin' ta'an' ndo' ndii, ²⁴nakoo ndo' ña jaan' ikan', te ku'un nakoo ndo' ña mani' xiin' ta'an' ndo' jaan', te sakan' vi' nandiko' ndo' te nasoko' ndo' ña jaan' nuu' Ndiosí.

²⁵Numi' ndo' te nakoo ndo' ña mani' xiin' iin ne chindu'u' kuachi xa'a' ndo' ki' kua'an ndo' ichi' xiin' nia, saa' iin ki' ku'un ndiaka nia ndo'ó nuu' te xa'nú kuachi, te sanakua'a te jaan' ndo'ó nda'a' te xito' vi'e kaa, te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaa jaan'. ²⁶Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, koo' kivi' keta ndo' ikan' ndee nacha'vi ndo' sakuu' ña kuni a cha'vi ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a koo musa e'

²⁷Xa ni xini so'lo tu ndo' ña ni ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Kümi' ndo' musa ndo'", kachi a. ²⁸Ndisu ka'an tu yu'u xiin' ndo' ña yoo ka xito' ndi'e' iin ña'a', te ka'an ndiee' nimá ra kandu'u' ra xiin' a' ndii, xa ni xaa ra kuachi xiin' a' nuu' Ndiosí xiin' nimá ra.

²⁹Sakan' na kuii', naa' xiin' nduchi' nuu' kua'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, xta'ni' ndo' a, te skana' ndo' a. Kuachi ndii ndee chaa' ka naa' ndoñu'u' iin nduchi' nuu' ndo' te sakan' ña sko'ni' iin kanii' ndo' vi'e ndiaya'. ³⁰Te naa' xiin' nda'a' kua'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, ka'ndia ndo' a, te skana' ndo' a. Kuachi ndii ndee chaa' ka naa' ndoñu'u' iin nda'a' ndo', te sakan' ña sko'ni' iin kanii' ndo' vi'e ndiaya'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' te yivi' xiin' ña' si'i' ra
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹Te ni ka'an chuun' tu Ndiosí ndii: "Yoo ka kuni nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' ra ndii, kuni a ña taxi ra iin tutu nda'a' a',

ñā ka'án ñā xa nī nakoo ñā'a' rā”, kachi a. ³²Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ñā yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ñā' si'i' rā naa' süu' xa'a' a ñā nī kandu'u' a' xiin' inga te yivi' nduu' a ndii, ij' a' jaan' xaa' sakan' te xaa' a' kuachi jaan' xiin' inga te yivi'. Te yoo ka tunda'á' xiin' ñā' jaan' ndii, xaa' tu rā kuachi xiin' ñā' jaan' nuu' Ndiosí.

Yo'o' sania'á Jesús ñā vā'a tñin ndiaa e'
Ndiosí kij' taxi e' kuento e'

³³'Xa nī xini so'o tu ndo' ñā nī ka'an Ndiosí xiin' te xij' yata' e' ndii: “Tāxi saka ndo' kuento ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, süu' jaan' ndii saxinú ndo' sakuu' ñā nī ka'an ndo' jaan'”, kachi a. ³⁴Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ñā tñin ndiaa ndo' Ndiosí kij' taxi' ndo' kuento ndo'. Nī ndee tñin ndiaa tu ndo' ndivi', sakan' ñā ikan' xa'ndia chuun' Ndiosí. ³⁵Te sakan' tu tñin ndiaa ndo' ñu'u' iin yivi', sakan' ñā mii' ita' xa'a' Ndiosí nduu' a, te tñin ndiaa tu ndo' ñuu' Jerusalén, sakan' ñā ñuu' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, ñā nduu' Rey kuu' nuu', nduu' a. ³⁶Te nī ndee tñin ndiaa tu ndo' xini' ndo', sakan' ñā küvi ndasayaa ndo' ndee iin ixi' xini' ndo', nī ndee küvi tu ndasandiaa' ndo' a. ³⁷Te kij' taxi' ndo' kuento ndo' ñā saa ndo' iin ñā'a ndii, ka'an kuiti' ndo' ndii: “Uun, saa i ñā jaan'”, uun “Ü'un', saa i ñā jaan'.” Te naa' ka'án ka ndo' inga ñā'a ndii, ñā ndiva'a saka'án ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús ñā sänandiko' e' ñā nja'a
ñā xaa' ne yivi' xiin' e'

(Lc. 6:27-36)

³⁸'Xa nī xini so'o tu ndo' ñā nī ka'an chuun' Ndiosí ndii: “Naa' nī xta'ni' yoo ka iin nduchi' nuu' ndo' ndii, xta'ni' tu ndo'ó iin nduchi' nuu' nja, te naa' nī xta'ni' yoo ka iin nu'u ndo' ndii, xta'ni' tu ndo'ó iin nu'u nja”, kachi a. ³⁹Ndisu ka'án yu'u xiin' ndo' ñā sänandiko' ndo' ñā nja'a ñā xaa' ne yivi' xiin' ndo', süu' jaan' ndii, naa' yoo ka sa'ndia' nuu' ku'a' ndo' ndii, taxi tu ndo' tukü ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' nja. ⁴⁰Te naa' chindu'u' iin ne yivi' kuachi xa'a' iin ndo'ó nuu' kuesí, ñā kuni tu'un nja ndini ndo' ndii, taxi tu ndo' na na'in nja toto titi ndo'. ⁴¹Te naa' yoo ka tiin' u'vi' ndo'ó, te kuiso ndo' ñā'a nja ku'un ndo' xiin' nja iin mií metro ndii, ku'un ndo' uvi' mií metro xiin' a. ⁴²Yoo ka nduu' ne xikán ñā'a nuu' ndo' ndii, taxi ndo' a nda'a' nja. Te yoo ka

nduu' ne kuni tatü ña'a nuu' ndo' ndii, nändiko' ni'i' ndo' xata' ndo' nuu' nia, süü' jaan' ndii satatu ña'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuní a kundani e' ne ndasi' yoo'

(Lc. 6:27-28, 32-36)

43'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ka'an ra ndii: "Kundani ndo' ne yivi' xiin' ndo', te kundasi' ndo' ne ndasi' ta'an' xiin' ndo'", kachi ra. 44Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó, te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne mii' kuu' xiin' ndo' xiin' xa'a' ne sando'o' ndo'ó. 45Sakan' saa ndo', te nia'a ndo' ña nduu' ndo' si'e Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xaa' sakan' te nandii' nuu' ne nia'a xiin' nuu' ne va'a. Te sakuun' tu a savi' nuu' ne xaa' ña ndaku xiin' nuu' ne xaa' a. 46Kuachi ndii, naa' kundani ndo' ne yivi' ne kundani ndo'ó kuiti' ndii, köo' ña va'a natiin ndo' xa'a' ña jaan', sakan' ña ndee te kendiaa' ya'vi' xa'a' nuu Roma kundani ne kundani ña'a' kuiti'. 47Te naa' nakuatu' ndo' ñani ta'an' kuiti' ndo' ndii, köo' ña va'a ka xaa' ndo' te sakan' tukü ne yivi', sakan' ña ndee ne xini yoo Ndiosí xaa' sakan'. 48Sakan' na kuu' kuní a kaka ndaku ndo' xiin' sakuu' ña xaa' ndo' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

Yo'o' sania'á Jesús saa kuní a chindije' e' ne nda'vi kuu'

6 1'Saa ndo' ña va'a nuu' ne yivi' te ka'an va'a nia xa'a' ndo', sakan' ña naa' saa ndo' sakan' ndii, köo' ndee iin ña va'a natiin ndo' nda'a' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'. 2Te kii' taxi ndo' limuxtan ndii, taxi ndo' tivi' te yivi' ndachuun' tun' nichí nuu' ndo' ndee naa xaa' te xasuvi' xiin' mii' vi'e mii' nakaya' e', xiin' ya'ya te koto ka'nu' ña'a' ne yivi'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña xa ni natiin te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'. 3Ndisu kii' taxi ndo'ó limuxtan ndii, na küni nda'a' itin ndo' ña xaa' nda'a' ku'a' ndo'. 4Sakan' te ña taxi' ndo' jaan' ndii, köo si'e a, te Ndiosí, ña xini ña xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús saa ka'an e' xiin' Ndiosí

(Lc. 11:2-4)

5'Kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, saa ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mii', sakan' ña te jaan' ndii, xtani ra kuita ndichi

ra, te ka'an ra xiin' Ndiosí vī'e mii' nakayá e' xiin' xiki' ya'ya te kunī nā'a' ne yivi'. Nā ndaku ka'an i xiin' ndo' nā xa nī natiin te jaan' ya'vi ra xa'a' nā jaan'. ⁶Ndisu ndo'ó, kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, ndi'vi ndo' vī'e ndo', te ndasi ndo' yi'e, te ka'an ndo' xiin' yuva' e', nā xini nā yoo si'e. Te Ndiosí, nā xini nā xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

⁷Te kii' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, süu' xa iin ndaa' kui'i' yu'u' ka'an te ka'an ndo' ndee naa xaa' ne xini yoo Ndiosí. Sakan' nā xanini ne jaan' nā kunī so'o a nā ka'an nia jaan' xa'a' a nā kua'a' kuento ka'an nia xiin' a. ⁸Sakan' na kuii' sãa ndo' naa xaa' ne yivi' jaan'. Kuachi ndii, nā kuní ka ka'an ndo' xiin' yuva' e' ndii, xa xini a ndee nā kuní nuu' ndo'. ⁹Ndo'ó ndii, so'o ka'an ndo' xiin' Ndiosí:

Yuva' ndu, nā ndu'u' ndivi',
na tiin ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

¹⁰Te na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu.

Te na saa un' nā ka'an nimá un' iin yivi' yo'o' saa nii' xaa' un' nā jaan' ndivi'.

¹¹Te i'in kivi' kua'an taxī un' nā xaxi', nā kuní nuu' ndu.

¹²Te na koō ka'nu' ini un' xa'a' kuachi ndu ndee naa xaa' ndu'u yoo ka'nu' ini ndu xa'a' ne xaa' nā vā'a xiin' ndu.

¹³Te taxī un' koō kuā'a tundo'o' ndu te koyō ndu nuu' kuachi, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' nā ndivā'a. Sakan' nā yo'ó nduu' nā xa'ndia chuun' kuu' nuu', te yo'ó tu nduu' nā kumi' sakuu' nā ndiee', te yo'ó tu xata'an tiin ka'nu' ne yivi' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduū a.

¹⁴Sakan' nā naa' yoo ka'nu' ini ndo' xa'a' ne xaa' nā vā'a xiin' ndo' ndii, koō ka'nu' tu ini Ndiosí, yuva' e', nā ndu'u' ndivi', xa'a' ndo'. ¹⁵Ndisu naa' yoo ka'nu' ini ndo' xa'a' ne yivi', ne xaa' nā vā'a xiin' ndo' ndii, koō' ka'nu' tu ini Ndiosí, yuva' e' jaan', xa'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús saa kuní a koō nditia e'

¹⁶Kii' yoo nditia ndo' ndii, kōto tama ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mii'. Te jaan' ndii, nda'vi vā xto'ni' ra kii' yoo nditia ra te nia'a ra nā xaa' ra nā jaan'. Nā ndaku ka'an i xiin' ndo' nā xa nī natiin te jaan' ya'vi ra xa'a' nā jaan'. ¹⁷Ndisu ndo'ó, kii' koō nditia ndo' ndii, kakin ndo' xa'an xini' ndo', te

na_{ti}a ndo' nuu' ndo', ¹⁸te küni ne yivi' ña yoo ndi_{ti}a ndo', süu' jaan' ndii Ndiosí, yuva' e', ña küvi kuni e', ña xini ña xaa' si'e e', na_{cha}'vi tuvi' ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a ka taxa'a e' ña vika' e' ndivi'

(Lc. 12:33-34)

¹⁹Täxa'a ndo' ña vika' ndo' iin yivi' yo'o' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' kuvi tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra ña jaan'. ²⁰Va'a ka taxa'a ndo' ña vika' ndo' jaan' ndivi' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' küvi tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra a. ²¹Kuachi' ndii, mii' ndiee' ña ndioo' ini ndo' xa'a' ndii, ikan' tu koo nimá ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña nduu' nduchi' nuu' e' ndee naa ñu'u'

(Lc. 11:33-36)

²²'Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kaa tuún xa'a' ñu'u' nde'i e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u, ña taxi' Ndiosí. ²³Ndisu naa' yoo va'a a ndii, kanii' ñu'u' nde'i e' yoo iin' yaví. Sakan' na kuii' naa' kuäsa' xachi' yi'é ñu'u jaan' ñu'u' nde'i e' ndii, ya'a iin yaví a.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a ndioo' ini e' xa'a' ña vika'

(Lc. 16:13)

²⁴'Ndee iin ne yivi' küvi kaka nuu nuu' uvi ta'an xto'o. Kuachi' ndii kundasi' nia iin ra, te kundani nia inga ra, uun koto'ni nia yu'u' iin ra, te saa nia kuenta kuu' inga ra. Xa'a' a jaan' na küvi kaka nuu ndo' nuu' Ndiosí te kaka nuu tu ndo' nuu' ña vika' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a kundi'ni e' xa'a' ña

kuní nuu' e' te kutiaku e'

(Lc. 12:22-31)

²⁵'Sakan' na ka'án i xiin' ndo' ña kundi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' uun ña ko'o ndo' te kutiaku ndo', ni ndee xa'a' toto ña kuní kui'nu ndo'. Kuachi' ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. ²⁶Chuun xa'a' va ndo' saa xaa' saa ti' ta'nu' ndivi'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri', te

nākaya ri' ña saví, te tāxa'a' tu ri' a yaka. Ndisu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xamaní' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó te sakan' ti' jaan'. ²⁷Ndo'ó, ne ndi'ni' xava'a' ndii, küvi' ndasasukun xiin' mii' ka ndo' ni' ndee iin kondó nda'a'. ²⁸¿Ndichun na ndi'ni' ndo' xa'a' toto ndo'? Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künu' a toto. ²⁹Ndisu ka'an i' xiin' ndo' ña ni' ndee rey Salomón ni' ni'nu' toto ndatun' va' ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a' ni' nduu' ra. ³⁰Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaan xixí a nuu' ñu'u' ndii, saa ka vi' tu ndo'ó, taxí a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va' ini' ndo' xini' ña'a' ndo'. ³¹Xa'a' a jaan' na kündi'ni' ndo' ka'an xiin' ta'an' ndo' ndii: “¿Yoo nduu' a kaxi' e'?”, uun “¿Yoo nduu' a ko'o e'?”, uun “¿Ndee toto kui'nu' e'?” ³²Kuachi' ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne xiní yoo Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xa' xiní yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', ña küni' sakuu' ña jaan' nuu' ndo'. ³³Sakan' na kui' ndee chaa' ka xi'na' nduku' ndo' ña ka'ndia' chuun' Ndiosí nimá ndo' xiin' ña sachuun' ndaku' ndo' nuu' a, te taxí tu a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'. ³⁴Xa'a' a jaan' na kündi'ni' ndo' xa'a' ña xka'ndia' tiaan. Kuachi' ndii xa' yoo ña kündi'ni' ndo' xa'a' tiaan. Sakan' ña i'in' kivi' ndii, xa' yoo, xa' yoo ña ndi'ni' e' xa'a' xiin' a.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a' natava' e' kuenta kuu' ne yivi'
(Lc. 6:37-38, 41-42)

7 ¹Nätava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nätava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó xa'a' ña jaan'. ²Kuachi' ndii, saa nii' natava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' ndii, nii' sakan' tu natava' Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó, te xiin' ku'va', ña natava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' jaan', natava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. ³¿Ndichun na xito' un' xi'e' itun' ña naá nduchi' nuu' ñani un', te xito' un' tikundu, tun' naá nduchi' nuu' mii' un'? ⁴¿Saa küvi' ka'an un' xiin' ñani un' ndii: “Taxí un' na xta'ni' i' xi'e' itun' nduchi' nuu' un’”, kij' naá iin' tikundu chie ka nduchi' nuu' mii' un'? ⁵Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii', xi'na' ka tikundu chie, tun' naá nduchi' nuu' mii' ndo' xta'ni' ndo', sakan' te küvi' koto kaxi' ndo', te xta'ni' ndo' xi'e' itun' ña naá nduchi' nuu' ñani ndo' jaan'.

6'Kö'ni ndo' ña nduu' nditja Ndiosí nuu' naya', koto ka ndiko kuiin ri' te tiin ri' ndo'ó, ni ndee kö'ni tu ndo' yuu' ña ndiaa ya'vi' va ña nani' perla nuu' kini, koto ka kue'ni ri' a.

Yo'o' ka'án Jesús ña xini so'o Ndiosí ña ka'án e' xiin' a
(Lc. 11:9-13; 6:31)

7'Kakan ndo' ña'a nuu' Ndiosí, te taxi ña'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ña jaan' nuu' a, te natiin ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e' a, te nunia' ña'a' a nuu' ndo'. 8'Kuachi ndii, sakuu' ne xikán ña'a' nuu' Ndiosí ndii, taxi a ña jaan' nda'a' ña, te sakuu' ne nduku' ña jaan' nuu' a ndii, natiin ña a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' ña'a' a nuu' ña.

9'Kuachi ndii köo' ndee iin ndo'ó taxi iin yuu' nda'a' tiaa si'e ndo' kii' xikán ra iin xita' va'a kuxi ra. 10'Ni ndee täxi tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kii' xikán ra iin tiaka' nuu' ndo' kuxi ra. 11'Naa' xini ndo'ó, ne yoo kuachi, taxi ndo' ña va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxi a ña va'a nda'a' ne xikán ña'a' nuu' a.

12'Sakan' na kuu' sakuu' ña kuni ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, nii' sakan' tu saa ndo'ó xiin' ña. Kuachi ndii ña jaan' ka'án tu'un ndei' Ndiosí, te ña jaan' tu ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' uvi nuu' ichi' ña yoo iin yivi'
(Lc. 13:24)

13'Yi'e' tein' ko'ni ndo', sakan' ña ndiká va yi'e', te ndiká va tu ichi' mii' ko'ni' ne kua'an mii' nduxin xachi' ña. Te kua'a' va ne yivi' ko'ni' ichi' jaan'. 14'Te yi'e' tein' jaan' nduu' mii' nda'ni' ichi' tein', ña kua'an mii' yoo kivi' ñuu, ña köo' kivi' ndi'i', te köo' kua'a' ne yivi' ko'ni' ikan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña xaa' ne yivi' kuví nakuni
e' ndee nuu' ne yivi' nduu' ña
(Lc. 6:43-44)

15'Koto xiin' mii' ndo' nuu' te ka'án tiakú tun vixi, te jaan' ndii, kuaxi ra nuu' ndo' nduu' ra ndee naa mbee, ndisu nimá ra ndii, nduu' a ndee naa lobo ña'a'. 16'Te xiin' ña xaa' ra kuví nakuni ndo' ndee nuu' te yivi' nduu' ra. Sakan' ña kuví ka'ndia e' uva nda'a' tun' iñu', te ni ndee

küvi tu ka'ndia e' higo nda'a' tun' tika'a'. ¹⁷Sakan' tu tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', te tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu'. ¹⁸Sakan' ña tun' va'a ndii, küvi kuun' nduu' ña'a' nda'a' nu', ni ndee küvi tu kuun' nduu' va'a nda'a' tun' ña'a'. ¹⁹Sakuu' tun' küun' nduu' va'a nda'a' ndii, tia'ndia nu', te xixi nu' nuu' ñu'u. ²⁰Sakan' na kuii' xiin' ña xaa' tu ne yivi' nakuni' ndo' ndee nuu' ne yivi' nduu' ña.

Yo'o' sania'á Jesús ña süu' sakuu' ne yivi' ndi'vi mii'
xa'ndia chuun' Ndiosí
(Lc. 13:25-27)

²¹Süu' sakuu' ne ka'an xiin' i ndii: “Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i” ndi'vi mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'. Süu' jaan' ndii ne xaa' ña kuní yuva' e', ña ndu'u' ndivi' kuiti' ndi'vi ikan'. ²²Kua'a' va ne yivi' ka'an xiin' i kii' xaa' kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' kuachi' ña ndii: “Xto'o i, Xto'o i, ni ka'an tiakú ndu xiin' ña ndiee' un' nuu' ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni tava' ndu ña ndiva'a nimá ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni xaa' tu ndu kua'a' chuun' ka'nu'”, kachi' ña. ²³Sakan' te ka'an i xiin' ne jaan' ndii: “Köo' kivi' ni xini i nuu' ndo'ó, ne xaa' ña ña'a. Kuxioo' ndo' nuu' i”, kachi' i xiin' ña.

Yo'o' ka'an ndiaa Jesús xa'a' uvi' ta'an nuu' te xa'a' vi'e
(Lc. 6:47-49)

²⁴Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka xini so'o ña ka'an i yo'o', te saxinú ña a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te kuu' kaxi', te ni xa'a' vi'e xata' yuu'. ²⁵Te ni kuun va savi', te ni nakaya va te ñu'u' itia, te ni xika va tu tachi', te ndiee' va ni kani a vi'e jaan', ndisu ni nduva vi'e jaan', sakan' ña xata' yuu' ni kua'a a. ²⁶Ndisu ne xini so'o ña ka'an i yo'o', te saxinú ña a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te küu' kaxi', te ni xa'a' vi'e nuu' ñuti'. ²⁷Ni kuun va savi', te ni nakaya va te ñu'u' itia, te ni xika va tu tachi', te ndiee' va ni kani a vi'e jaan', te ni nduva a, te ni nduxin xachi' a —ni kachi' a.

²⁸Te kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni nandaní va ne yivi' kua'a' jaan' xa'a' ña ni ka'an a. ²⁹Sakan' ña ni ka'an a ña jaan' xiin' ña ndiee' ka te sakan' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí.

So'õ ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i
(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

8 ¹Kii' ni nakaa' Jesús xiki' jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' ni ndikun ña'a'. ²Ikan' te ni kuyatın iin te kumi' kui'e te'i mii' iin' Jesús, te ni nakandu'u' ndiee' ra nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' kunı un' ndii, kuvı sanda'a un' yu'u —ni kachi ra.

³Sakan' te ni chikanu' a nda'a' a xini' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kii' un' —ni kachi a.

Te xa numi' sakan', te ni kiee ña'a' kui'e jaan'. ⁴Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chuun xa'a' un' ña ka'an i xiin' un', ka'an un' xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña kaa'. Süu' jaan' ndii kua'an te nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un', te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosı naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña xa ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

So'õ ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iin te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xın'

(Lc. 7:1-10)

⁵Te kii' nda'ni' Jesús ñuu Capernaum kua'an a ndii, ni kuyatın iin te xın', te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xın', te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

⁶—Tákuie, te xika' nuu' nuu' i ndii, kuni kuvı ra kandu'u' ra vi'e i, ni kuu itun' ra, te u'vi xava'a xini ra —ni kachi ra xiin' a.

⁷Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Yu'u ku'un te sanda'a ña'a' i —ni kachi a.

⁸Te ni ka'an te xın' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, yu'u ndii, iin te nda'vi so'õ kuıti' nduu' i, sakan' na kuii' vä'a yoo a ña ndi'vi un' vi'e i. Kuvı ka'an chuun' kuıti' un' te nda'a te xika' nuu' nuu' i jaan'. ⁹Kuachi ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo tu te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kii' ka'an i xiin' iin ra: “Kua'an” ndii, kua'an ra. Te kii' ka'an i xiin' inga ra: “Ñia'a” ndii, kuaxı ra. Te kii' ka'an i xiin'

te xika' nuu' nuu' i: “Saa un' ña yo'o” ndii, xaa' ra ña jaan' —ni kachi ra xiin' a.

¹⁰Te ni nandaní va Jesús kii' ni xini so'o a ña ni ka'an te jaan', te ni ka'an a xiin' ne ndikún ña'a' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, tia'an kuni i ndee iin ne ta'an e', ne Israel, ne ini xini yu'u ndee naa ini te kaa'. ¹¹Ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' ne kiee sakuu' xaan' iin yivi', mii' keta' ñu'u xiin' mii' ketá a ndii, kixin ña, te kundiee ña xiin' Abraham, xiin' Isaac, xiin' Jacob, te kuxi ña mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'. ¹²Ndisu ne ni kuni a kundiee mii' xa'ndia chuun' a jaan' ndii, tava' ña'a' a ki'e, te ku'un ña mii' iin yavi va, te kuaku u'vi va ña ikan' ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ña —ni kachi a.

¹³Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' te xiin' jaan' ndii:

—Kua'an vi'e un', te na xinu ña kuni un' jaan' saa nii' ini un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Te sava ni hora jaan' ni nda'a te xika' nuu' nuu' te xiin' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' tiso Pedro

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-41)

¹⁴Te kii' ni ki'vi Jesús vi'e Pedro ndii, ni xini a kandu'u' ña' tiso ra nuu' yivi' tiin' ña'a' ka'ni'. ¹⁵Sakan' te ni tijn Jesús nda'a' a', te ni kiee ña'a' ka'ni', te ni ndokoo a', te ni xa'a' nduku' a' ña kuxi a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶Te kii' ni kuaa' ndii, ni kixin ndiaka ne yivi' kua'a', ne ñu'u' ña ndiva'a nimá, nuu' Jesús. Te xiin' iin ndaa' yu'u' kuiti' ni tava' a ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi' jaan'. Te ni sanda'a tu a sakuu' ne kuni kuví ndiee' jaan'. ¹⁷Ni xaa a sakan' te xinu ña ni ka'an Isafas, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kii' ni ka'an ra ndii: “Mii' ra ni nakuiso kui'e ña ndo'o' yoo', te ni na'in tu ra ña u'vi xini e'”, ni kachi Isafas.

So'o ni ka'an Jesús xiin' te ni kuni kundikun ña'a'

(Lc. 9:57-62)

¹⁸Kii' ni xini Jesús ña kua'a' ya'a ne yivi' yoo saa xinunduú mii' iin' a ndii, ni ka'an chuun' a xiin' te nda'a' xa'a' a ña xka'ndia ra xiin' a tuku ta'vi' yu'u' mini. ¹⁹Ikan'

te nī kuyatīn iin te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, ku'un i xiin' un' mii' ka kua'an un' —ni kachi ra.

²⁰Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ingui ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'o ri' yoo, ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, köo' ndee iin xaan' mii' kuvi kandu'u' i —ni kachi a.

²¹Ikan' te nī ka'an tu iin te ndikún ichi' a xiin' a ndii:

—Tákui'e, xi'na taxī un' na ku'un nataan' i yuva' i, sakan' te kixin i te kundikun i yo'ó —ni kachi ra.

²²Ndisu nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Nakoo un' na nataan' ne xa nī xi'i nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' nīa. Ndisu yo'ó ndii, kundikun kii' yu'u —ni kachi a.

So'o nī xaa a kii' nī ka'an chuun' Jesús, te nī xikuiin tachi' ndiee'
(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³Sakan' te nī sko'nu' Jesús tixin iin tundo'o, te nī keta a kua'an a, te kua'an tu te nda'a' xa'a' a xiin' a. ²⁴Sakan' te ndiee' va nī xa'a' xika' tachi' nuu' minī jaan', sakan' na kuii' nī nuta tikui ndee ndasi ra' tundo'o' jaan'. Ndisu Jesús ndii, kixin a. ²⁵Ikan' te nī xa'an sandoto' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—¡Tákui'e, sakakú un' ndu, xa kuni ndoñu'u' e! —ni kachi ra.

²⁶Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na yi'vi ndo'? Sie va inī ndo' xini ndo' yu'u —ni kachi a.

Te nī ndondichi' a, te nī ka'an chuun' a xiin' tachi' jaan' xiin' tikui minī jaan'. Te nī xikuiin ndoo tachi' jaan', te nī nakunaa taxin' tu tikui minī jaan'. ²⁷Te nī nandanī va ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' tikui minī ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —ni kachi ra.

So'o nī xaa a kii' nī tava' Jesús ña ndiva'a nimá uvi
ta'an te ñu'u' Gadara

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸Sakan' te kii' nī xaa Jesús tuku ta'vi' yu'u' minī jaan' nuu' ñu'u' ne ndiee' ñuu Gadara ndii, nī nata'an' uvi ta'an te yivi' xiin' a. Te jaan' ndii, ñu'u' ña ndiva'a nimá ra. Te nī kiee

ra yavi ndii mii' ndiee' ra, te iyo va kuu' ra, sakan' na ndee iin ne yivi' ni kuvj xka'ndia ichi' jaan'. ²⁹Te ni kuaa' ra ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' ndu'u, Jesús, si'e Ndiosí? ¿Ñáá kuaxi un' te sando'o' u'vi un' ndu'u ña kuni ka xaa kivi' so'o' ndi'i'? —ni kachi ra.

³⁰Sie ndoso' mii' iin' Jesús xiin' uvi saa' te jaan' ndii, ñu'u' iin ti'vi chie kinj xaxi' ri' ku'u. ³¹Te ni ka'an nda'vi ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' tava' un' ndu'u nimá te yo'o' ndii, taxi un' ña ku'un ko'ni ndu tixin kinj kaa' —ni kachi a.

³²Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Kua'an ndo' —ni kachi a.

Sakan' na kuui' ni kiee a nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kinj jaan'. Ikan' te ni taxa'an' ri' kua'an ri', te ni nakaa' ri' mii' nako' itun, te ni koyo ri' tixin tikui minj jaan', te ni ndoñu'u' ri'. ³³Te yivi', te ndiee' xito' kinj jaan' ndii, ni xinu ra kuan nu'u ra. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra sakuu' ña ni xka'ndia ikan', ña ni ndo'o te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan'. ³⁴Te sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni kiee nja xan koto nja Jesús. Te kij' ni xini ña'a' nja ndii, ni ka'an nda'vi nja xiin' a ña keta a nuu' ñu'u' nja jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

9 ¹Te ni sko'nu' Jesús tixin tundo'o, te ni xka'ndia a tuku ta'vi minj, te ni xaa a ñuu mii' ndu'u' a. ²Te ni xaa ndia'vi te yivi' xiin' iin te kui'e xa'a' kandu'u' ra nuu' tun' xto. Te kij' ni xini Jesús ña ini te yivi' jaan' xini ña'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvj jaan' ndii:

—Käka nimá un', pia'un, xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

³Sakan' te ni ka'an sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí, te ita' ikan' xiin' nimá ra ndii: “Kani'a te kaa' xa'a' Ndiosí”, ni kachi ra. ⁴Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña ka'an te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vä'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i. ⁵Sakan' ña, ¿ndee ña nduu' ña xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ña xa ni ndoyo kuachi ra, uun ñáá ña ndoko'o ra te ku'un ra?

⁶Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndo'ó ña kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachi ne yivi' —ni kachi Jesús.

Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoo un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

⁷Sakan' te ni ndondichi ra te kuan nu'u ra vi'e ra. ⁸Te kii' ni xini ne yivi' kua'a' jaan' ña ni yoo ikan' ndii, ni nandaní va nia, te ni xaka'nu' nia Ndiosí xa'a' ña ni taxi a ndiee' jaan' nda'a' te yivi'.

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹Te kii' xka'ndía Jesús kua'an a ndii, ni xini a ndu'u' iin te nani' Mateo mii' kendiaa' ya'vi' ra xa'a' ñuu Roma. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Sakan' te ni ndondichi ra, te ni xikundikun ña'a' ra.

¹⁰Te kii' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e te jaan' ndii, ni xaa tu kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ka'an va'a ne yivi' xa'a', te ni xikundiee inga' nia nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' te nda'a' xa'a' a xixi' ra. ¹¹Te kii' ni xini te fariseo ña jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Va'a xachi' xaa' te sania'á ndo'ó kaa' ña xixi' ra xiin' te kendiaa' ya'vi' kaa', xiin' inga te xaa' tu kuachi kaa' —ni kachi ra.

¹²Te ni ka'an Jesús xiin' ra kii' ni xini so'o a ña ni ka'an ra jaan' ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni te tatan' nuu' nia, süu' jaan' ndii ne kuni kivi kuiti' kuni ra nuu'. ¹³Ndisu kua'an ndo', te sakuaan ndo' ndee ña kuni kachi tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Küní i ña nasoko' ndo' ña'a kuiti' nuu' i, süu' jaan' ndii kuni tu i ña kuvita ini ndo' xa'a' ne yivi'”, kachi a. Sakan' ña kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nia, süu' jaan' ndii kuaxi i te kana i ne xini ña yoo kuachi nia te nama nia nimá nia —ni kachi a xiin' ra.

Yo'o' ka'an Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'á

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴Sakan' te ni kuyatin te nda'a' xa'a' Juan nuu' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ndu'u xiin' te fariseo ndii, yoo nditia chito va ndu. Te, ¿ndichun na yoo nditia te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachi ra xiin' a.

¹⁵Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Náa kuví kusuchi' iní ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', kii' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' nia? Kuäsa' tuu yu'u, ndisu xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'á' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a koo nditia ne jaan' —ni kachi a.

¹⁶Te ni ka'an ka a xiin' nia ndii:

—Ndee iin ne yivi' ná'ma' iin toto yata' xiin' iin tu'un' toto xaa'. Kuachi ndii, kii' ndoo toto jaan' ndii, nandii toto xaa' jaan', te kuachi ndi'i ka toto yata' jaan'.

¹⁷Te ndee iin tu ne yivi' ndii, taan' nia vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa nia sakan' ndii, tia'ndia iin' jaan' kii' kuiya' ra'. Te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. Sakan' na kuii' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa', sakan' te ndoñu'u' saka ndee iin ña jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e ní'
(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸Te kii' ka'an ka Jesús ña jaan' xiin' te yivi' jaan' iin' a ndii, ni kuyatin iin te xa'ndia chuun', te ni xikuiin xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—Ña'a' si'e i ndii, sakan' ni xi'i' kuiti' a'. Ndisu naa' ku'un un' te chikanu' un' nda'a' un' xata' ñu'u' nde'i' a' ndii, natiaku a' —ni kachi ra xiin' a.

¹⁹Sakan' te ni ndondichi a, te ni xikundikun ña'a' a xiin' te nda'a' xa'a' a. ²⁰Sakan' te ni kuyatin iin ña'a' xata' Jesús, ña' jaan' ndii, xa kua'an uxí uví kuiya ña ndo'o' a' kui'e ní', te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a. ²¹Sakan' ña ni ka'an a' xiin' nimá a' ndii: “Naa' kuví tondia i tee' toto kuiti' a ndii, nda'a' i'”, ni kachi a'. ²²Ikan' te ni nandiko' kúin Jesús, te ni xini a ña'a' jaan', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Kündi'ni ka un', pia'un, xa ni nda'a un' xa'a' ña iní un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Te ndee kii' sakan' ndii ni nda'a a'.

²³Te kii' ni xaa Jesús, te ni ki'vi a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni xini a ndiee' te tivi yaa ndii xiin' tun' yoo'. Te ni

xin_i tu a ndiee' ne kuaa' xaku' ti'e'. ²⁴Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Kua'an kiee sakuu' ndo'. Kuachi' ndii kuasa' ni xi'i' ña' sie kaa', süu' jaan' ndii kixín kuiti' a' —ni kachi' a.

Te ni xaku' ndiaa' ichi' ña'a' ne yivi' jaan'. ²⁵Ndisu' kij' ndi'i' ni tava' Jesús ne yivi' jaan' ndii, ni ki'vi' a mii' kandu'u' ña' ni xi'i' jaan', te ni tiin' a nda'a' a', te ni natiaku' a', te ni ndokoo' a'. ²⁶Te ni tiaku' kuento xa'a' ña' ni yoo' ikan' sakuu' ñuu' ña' ñu'u' jaan'.

So'o ni xaa' a kii' ni sanda'a Jesús uvi' ta'an te kui'e nduchi' nuu'

²⁷Te kij' ni keta' Jesús ikan' kua'an a ndii, ndikún uvi' ta'an te kui'e nuu' xata' a kua'an ra' kuaa' ti'e' ra' ka'an ra' ndii:

—Yo'ó, ña' nduu' siani' xika' David, kuvita' ini' un' xa'a' ndu' —ni kachi' ra.

²⁸Te kij' ni nda'ni' a tixin' vi'e' a ndii, ni kuyatin' te kui'e nuu' jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' ra' ndii:

—¿Náa' ini' ndo' ña' kuví sanda'a' i' ndo'ó? —ni kachi' a.

Sakan' te ni nakuin' ra' nuu' a ndii:

—Uun' ndo', tákui'e' —ni kachi' ra.

²⁹Sakan' te ni tondia' nda'a' a nduchi' nuu' uvi' saa' ra. Te ni ka'an a xiin' ra' ndii:

—Saa' nii' ini' ndo' xini' ndo' yu'u' ndii, nda'a' ndo' —ni kachi' a.

³⁰Sakan' te ni natuvi' nduchi' nuu' ra. Te ni ka'an ndiee' a xiin' ra' ndii:

—Koto' va' ndo' te küní ndee' iin' ne yivi' ña' ni yoo' yo'o' —ni kachi' a.

³¹Sakan' te ni kiee' ra' kua'an ra', te ni sakikú' ndoo' ra' kuento kani' nuu' ñu'u' jaan' xa'a' ña' ni xaa' a xiin' ra'.

So'o ni xaa' a kii' ni xta'ni' Jesús ña' ndiva'a' nimá iin' te yivi'

³²Te kij' ni kiee' te jaan' kua'an ra' ndii, ni kixin' ndiaka' ne yivi' nuu' a iin' te i'in'. Te jaan' ndii, ña' ndiva'a', ña' xaa' i'in' ne yivi', naá' nimá' ra. ³³Te kij' ni xta'ni' Jesús ña' jaan' nimá' te jaan' ndii, numi' te ni naka'an ra'. Te ni nandaní' va' ne yivi' kua'a' ya'a' jaan', te ni ka'an nia' ndii:

—Ndee' iin' kivi' ti'a'an kuni' e' ña' kaa' tein' ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi' nia'.

³⁴Ndisu ni ka'an te fariseo ndii:

—Xiin' ña ndiee' ña ndiva'a kuu' nuu' tava' te kaa' nda'a' xa'a' ña ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi ra.

**Yo'o' sania'á Jesús ña kakan e' nuu' Ndiosí
te ti'vi' ka a ne sachuun' xa'a' tu'un a**

³⁵Te ni xa'an xinuni' tu Jesús saa ñuu xiin' nda'a' ñuu jaan' sania'á a ne yivi' vi'e mii' nakayá ña, te ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' sakuu' ña xini u'vi' ne yivi', ne ndiee' ñuu jaan'. ³⁶Kii' ni xini a ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni kuvita ini a xa'a' ña. Sakan' ña xavi va nimá ña, te koo' yoo ka chindiee' ña'a' ndee naa ndo'o' mbee kii' koo' te paxto xito' ña'a'. ³⁷Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

*Yoo kua'a' ña savi', ndisu koo' kua'a'
te tatú te ka'ndia a (9.37)*

—Ña ndixa nduu' a ndii, yoo kua'a' ña savi', ndisu koo' kua'a' te tatú xachuun' xa'a' a. ³⁸Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi ndo' xiin' te xiin' ña'a' ña savi' na ti'vi' kua'a' ka ra te tatú xa'a' ña savi' ra —ni kachi a.

**So'o' ni xaa a kii' ni nakaxin Jesús uxí uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a
(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)**

10 ¹Sakan' te ni kana Jesús uxí uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a. Te ni taxi a ndiee' ra te tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxi tu a ndiee' ra, te sanda'a ra sakuu' nuu' kui'e ña ndo'o' ne yivi', xiin' sakuu' ña u'vi' xini ña.

²Ña yo'o' nduu' kivi' i'in te uxi uvi ta'an jaan': iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' ñani ra, te nani' Juan. Te si'e Zebedeo nduu' uvi saa' te jaan'. ³Te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Mateo, te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma nduu' te jaan'. Te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Lebeo, te nani' tu ra Tadeo, ⁴te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi te nani' cananista nduu' ra. Te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'o' ndi'i nda'a' te kuu' ka'nu'.

**So'o ni xaa a kii' ni tianu' Jesús te nda'a' xa'a' a te
ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a**
(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵Ni tianu' Jesús te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a jaan', ka'an a xiin' ra ndii:

—Kü'un ndo' ñuu mii' ndiee' ne tuku', ni ndee kü'un tu ndo' ñuu mii' ndiee' ne Samaria. ⁶Süu' jaan' ndii va'a ka ku'un ndo' ñuu mii' ndiee' ne ta'an' e', ne Israel, sakan' ña ne jaan' nduu' ndee naa mbee, ti' ni xitia i'nu'. ⁷Te kii' kua'an ndo' ndii, ka'an ndoso' ndo' ña xa kuyatin' kuu' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'. ⁸Sanda'a ndo' ne kuni kuvi, sanatiaku ndo' ne ni xi'i, sanda'a ndo' ne kumi' kui'e te'i, te tava' ndo' ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi'. Ki'in ndo' xu'un' xa'a' ña jaan' na ni xamani' mii' Ndiosí ña ndiee' jaan' nda'a' ndo'.

⁹Köni'i ndo' xu'un' oro, ni ndee xu'un' yuu' yaa, ni ndee xu'un' yuu' ya'a, ¹⁰ni ndee köni'i tu ndo' tindaa' ndo', ni ndee inga ndini ndo', ni ndee inga na'a ndixan' ndo', ni ndee itun' katuvi' ndo'. Sakan' ña te xachuun' ndii, kuni a ña taxi e' ña kuxi ra.

¹¹Te ndee ka ñuu na'nu' uun ñuu kuali' xaa' ndo' ndii, ndatu'un' ndo' ndee te yivi' nduu' te ka'an va'a ne yivi' xa'a' ikan'. Te kundiee ndo' vi'e te jaan' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. ¹²Te kii' ndekuie ndo' vi'e te jaan' ndii, ka'an ndo' ña Ndiosí na taxi ña mani' koo xiin' nia. ¹³Naa' xata'an ndoo ña mani' jaan' xiin' nia ndii, ndoo a xiin' nia, ndisu naa' xata'an ña ndoo a xiin' ne jaan' ndii, nandiko' a xiin' ndo'ó. ¹⁴Te naa'

yoō kā nātiin' ndo'ó, uun tāxi so'ō nīā ñā ka'an ndoso' ndo'
ndii, kiee' ndo' vi'e ne jaan', uun ñuu jaan', te sakoyó ndo'
yaka' ndixan' ndo'. ¹⁵Ñā ndaku ka'an̄ ī xiin' ndo' ndii, chiē
kā tundo'o' kundo'o' ne ñuu jaan' kivi' ñā sana'má Ndiosí ne
yivi', te sakan' ne nī ndieē ñuu Sodoma xiin' ne nī ndieē ñuu
Gomorra.

Yo'o' ka'an̄ Jesús ñā sando'o' ne yivi', ne ndikún ichi' a

¹⁶'Kotō ndo', tianu' ī ndo'ó te ku'un ndo' ndeē naa mbeē,
ti' kua'an̄ mii' ñu'u' kua'a' lobo. Sakan' na kuii' kuní ā ñā
kamā koō ndo' ndeē naa koo', ndisu ndasun̄ koō iní ndo' ndeē
naa paloma. ¹⁷Tē kotō xiin' mii' ndo' nuu' te yivi', kuachī
ndii sanakua'a rā ndo'ó nda'a' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, te
kutun' tū rā ndo'ó tixin̄ vi'e mii' nakayá ra. ¹⁸Tē sanakua'a tū
rā ndo'ó ndeē nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu', xiin' nda'a' rey
xa'a' ā ñā ndikún ndo' ichi' yu'u. Sakan' tē kuví ndiee' yu'u'
ndo' xa'a' ī nuu' te jaan' xiin' nuu' ne tuku'. ¹⁹Tē kij' sanakua'a
rā ndo'ó ndii, kúndi'nī ndo' ndeē ñā ka'an̄ ndo', uun saā ka'an̄
ndo', sakan' ñā mii' Ndiosí taxí ñā ka'an̄ ndo' kivi' jaan'.
²⁰Kuachī ndii, süu' ndo'ó nduu' te ka'an̄ kij' sakan', süu' jaan'
ndii Espíritu yuva' e' nduu' ñā taxí ñā ka'an̄ ndo'.

²¹'Tē kij' sakan' ndii, xā ta'an' mii' ne yivi' kunduū ne
sanakua'a ña'a' te ka'ni' ña'a' te yivi', te yuva' kunduū te
sanakua'a si'e rā te ka'ni' ña'a' te yivi', te si'e ndii, ndon'ī
nda'a' nīā nuu' yuva' si'i' nīā te ka'ni' ña'a' nīā. ²²Tē sakuu' ne
yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ā ñā ndikún ndo' ichi' yu'u, ndisū
nē kundienī nuu' ñā jaan' ndeē so'ō' ndi'i' nduu' ne kakū saā
Ndiosí. ²³Tē kij' sando'o' ne yivi' ndo'ó iin̄ ñuu ndii, kunū ndo'
ñuu jaan', te ku'un ndo' tukū ñuu. Sakan' ñā, ñā ndaku ka'an̄ ī
xiin' ndo' ñā ndi'i' ñuu ne ta'an' e', ne Israel, ka'an̄ ndoso' ndo'
xa'a' ī, te xaa' kivi' ñā nandiko' tukuu' yu'u, ñā nduu' tū te
yivi'.

²⁴'Sakan' ñā süu' te ka'nu' kā nduu' te nda'a' xa'a' te sakan'
te sania'á ña'a', te nī ndeē süu' te ka'nu' kā tū nduu' te xika'
nuu' te sakan' xto'ō ra. ²⁵Xā va'ā ndiva'ā naa' nanii' te nda'a'
xa'a' jaan' te nī sania'á ña'a', te te xika' nuu' jaan' nanii'
xto'ō ra. Naa' ka'an̄ ne yivi' ñā Beelzebú nduu' yu'u, ñā nduu'
xto'ō ndo' ndii, kīnī kā vi' tu' ka'an̄ nīā xa'a' ndo'ó, ne nduu'
kuenta ī.

Küyì'vi e' ne yivì' xiin' e', Ndiosí kuìtì' kuní a kuyì'vi e'
(Lc. 12:2-9)

26'Sakan' na kuii' kuän yi'vi ña'a' ndo', sakan' ña köo' ndee iin ña iin' sa'ví ña nätuvi, te köo' tu ndee iin ña ñu'u' si'e ña nätuvi saa Ndiosí. 27Ña ka'án si'e i xiin' ndo' ndii, ka'an ndo' ña jaan' mii' kuvì kunì so'o sakuu' ne yivì' a. Te sakan' tu ña ka'án yaa' i xiin' ndo' ndii, ka'an ndoso' ti'e' ndo' a ndee xini' vi'e. 28Te kuän yi'vi ndo' ne xa'ni' ne yivì', sakan' ña küvi sandoñu'u' nia nimá ne yivì'. Va'a ka kuyì'vi ndo' Ndiosí, ña kuvì sandoñu'u' ñu'u' nde'i ne yivì' xiin' nimá nia vi'e ndiaya'.

29'Ña ndaku nduu' a ndii, xiin' xu'un' kuachi' kuìtì' sata' ne yivì' uvi ta'an saa, ndee saa ka ni ndii, ndee iin ndaa' ti' jaan' nāma kuein' ñu'u' naa' täxi' yuva' e'. 30Te ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xini' Ndiosí saa ta'an kuu'. 31Sakan' na kuii' kuän yi'vi ndo'ó, sakan' ña ndiaa ya'vi' ka ndo' nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

32'Yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivì' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u' xa'a' nia nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'. 33Ndisu yoo ka ka'án nuu' ne yivì' ña xini' nia yu'u' ndii, ka'an tu yu'u' nuu' yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xini' i ne jaan'.

Nata'vi' ta'an' ne yivì' xa'a' Jesús

(Lc. 12:49-53; 14:26-27)

34'Känini' ndo' ña ni xaa i te natandee manì i ne yivì' iin yivì'. Süu' ni xaa i te natandee manì i ne yivì', süu' jaan' ndii ni xaa i te sakunta'an' ña'a' i. 35Kuachi' ndii ni xaa i te sakunta'an' i iin tiaa si'e xiin' yuva' ra, uun iin ña' si'e xiin' si'i' a', uun iin ña' xanu xiin' ña' tiso a'. 36Sakan' na kuii' ne ndasi' ta'an' xiin' i'in ne jaan' ndii, xa suvi kunduu ne xa ndiee' vi'e mi' nia.

37'Yoo ka kundani' ya'a ka yuva' nia, uun si'i' nia te sakan' ña kundani' nia yu'u' ndii, xäta'an kunduu nia ne ndikún ichi' i. Te yoo ka kundani' ya'a ka tiaa si'e nia, uun ña'a' si'e nia te sakan' ña kundani' nia yu'u' ndii, xäta'an tu kunduu ne jaan' ne ndikún ichi' i. 38Te naa' yoo ka yöo tu'va, te kundo'o nia ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun nia yu'u' ndii, xäta'an kunduu nia kuenta i. 39Kuachi' ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mi' ndii, kuvì nia. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu nia xa'a' ichi' yu'u' ndii, natiin nia kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' ña va'a, ña natiin ne ndikún ichi' a
(Mr. 9:41)

⁴⁰Yoo ka natiin' va'a ndo'ó ndii, ndee naa yu'u natiin' va'a nia, te yoo ka natiin' va'a yu'u ndii, natiin' va'a tu nia ña ni tianu' yu'u. ⁴¹Te yoo ka natiin' va'a iin te ka'án tiakú tu'un Ndiosí xa'a' a ña nduu' ra te ka'án tiakú tu'un a ndii, ña va'a, ña taxi Ndiosí nda'a' te jaan', natiin tu ne jaan' saa a. Te yoo ka natiin' va'a iin te xachuun' ndaku xa'a' ña nduu' ra te xachuun' ndaku ndii, ña va'a, ña taxi Ndiosí nda'a' te jaan', natiin tu ne jaan' saa a. ⁴²Te yoo ka taxi' tee' tikui vixin tio' ko'o iin te kualí' kuso'o yo'o' xa'a' ña nduu' ra te ndikún ichi' i ndii, ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña natiin nia ña va'a saa Ndiosí —ni kachi Jesús.

Ka'án Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan,
te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí
(Lc. 7:18-35)

11 ¹Te kii' ndi'i ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te uxi uvi ta'an, ndee ña kuní a saa ra ndii, ni keta a kua'an a te sania'á a, te ka'an ndoso' tu a nuu' ne ndiee' ñuu ña ñu'u' ikan'.

²Kii' naá Juan vi'e kaa, te ni xiní ra kuento xa'a' ña xaa' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí ndii, ni ti'vi' ra uvi ta'an te nda'a' xa'a' ra nuu' a, ³te ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Náa yo'ó nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakakú ndu'u, uun náa kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? —ni kachi ra.

⁴Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an te ka'an ndo' xiin' Juan ña xini so'o ndo' xiin' ña xini nduchi' nuu' ndo', ⁵ña ne kui'e nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' nia, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' nia, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a nia, ne so'o' ndii, nuniá' so'o nia, ne ni xi'i ndii, natiaku nia, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'án ndoso' i tu'un va'a nuu' nia. ⁶Te sañu'u' va Ndiosí ne nākoo' ña ini nia xini nia yu'u —ni kachi a.

⁷Te kii' kiee' te jaan' kua'an ra ndii, ni xa'a' Jesús ndatu'ún' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo ni xa'an koto ndo' kii' ni xa'an ndo' mii' taxin' kaa'? ¿Náa ni xa'an koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa

xiko' tun' yoo' xaa' tachì'? ⁸Süü' sakan' nduu' a. ¿Yoo ni xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi', te ni'nu' toto ndatun' va? Süü' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' toto ndatun' jaan' ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'. ⁹Sakan' na kuii', ¿yoo nduu' ra ni xan koto ndo'? ¿Ñáá iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí? Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, suvi xna'a ra, ndisu ya'a ka te sakan' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' te jaan'. ¹⁰Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Koto un', ti'vi' i xi'na iin te xika' nuu' nuu' i,
te te jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'.

Sakan' yoso' a.

¹¹Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi', ne nda'vi so'o kuiti', nduu' ne ka'nu' ka te sakan' Juan jaan'. ¹²Ndee kivi' ña ni xa'a' ka'an ndoso' Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te ndee vitin ndii, ndiee' va xika' ne yivi' kuni ko'ni ña nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá ña, te ne xandieni xiin' mii' kuiti' nduu' ne ko'ni' ikan'. ¹³Kuachi' ndii, ndee ña kuni ka tuvi Juan, te ni ka'an sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xiin' ña ka'an tu'un ndei' a xa'a' ña xka'ndia vitin. ¹⁴Te naa' kuni kandixa' ndo' ña ka'an i xiin' ndo' ndii, Juan jaan' nduu' Elías, te ni ka'an Ndiosí ti'vi' a. ¹⁵Naa' yoo so'o ndo' ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i xiin' ndo'.

¹⁶¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Nakuitá ña xiin' ndee naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi. ¹⁷Te ka'an xiin' ta'an' ña ndii: “Ni tivi ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita ndu yaa nda'vi kua'an, te ni xaku ndo'”, kachi xiin' ta'an' ña. ¹⁸Sakan' kuu' ña, kuachi' ndii ni kixin Juan, te ni xixi va'a ra, te ni ndee ni xi'i tu ra vino, te ni ka'an ndo' ña ña ndiva'a naá nimá ra. ¹⁹Ikan' te ni xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i' i, te ka'an ndo' ña iin te xixi' ndasi' nuu' nduu' i, te nduu' tu i iin te xini, te ka'an tu ndo' ña nduu' i te ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma, xiin' tuku te xaa' kuachi, kachi ndo'. Ndisu ne kumi' ña ndichi ndii, nia'á ña a xiin' ña xaa' ña —ni kachi Jesús.

**Yo'o' ka'án Jesús ña nda'vi va kundo'o ne ndiee' ñuu mii' nī
xiin nīa inī nīa kunī ña'a' nīa**

(Lc. 10:13-16)

²⁰Sakan' te nī xa'a' ka'án kuachi Jesús xa'a' ne ndiee' ñuu mii' nī xaa a kua'a' ka chuun ka'nu' koo' chukuu', xa'a' a ña nī nama nīa nimá nīa te saa nīa ña kuní Ndiosí, ka'án a ndii:

²¹—Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Betsaida. Naa' nī xaa' i chuun ka'nu', ña nī xaa i ñuu ndo'ó jaan' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xta'an' vi' nī nama ne jaan' nimá nīa ni'nu' nīa toto ndei' te ndiee' nīa nuu' yaa' nu'u. ²²Sakan' na kuu' ka'án i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundo'o' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'. ²³Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ña kaa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni Ndiosí ndo'ó. Sakan' ña naa' nī xaa' i chuun ka'nu' ña nī xaa i ñuu ndo'ó jaan' ñuu Sodoma ndii, xa nī nama ne jaan' nimá nīa, te kandu'u' ñuu nīa ndee vitin. ²⁴Sakan' na kuu' ka'án i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundo'o' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne nī ndiee' ñuu Sodoma jaan' —nī kachi Jesús.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espíritu Santo

(Lc. 10:21-22)

²⁵Xa kivi' jaan' nī nakuatia' ya'a nimá Jesús nī xaa Espíritu Santo, te nī ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó. Yo'ó nduu' xto'o' nuu' ndivi' xiin' nuu' ñu'u' iin yivi'. Nī tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuní xiin' nuu' ne ndichi, ndisu nī nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. ²⁶Uun ndo', tataa, nī xaa un' sakan' xa'a' a ña ña jaan' nī xtanī mī' un' —nī kachi a xiin' Ndiosí.

²⁷Te nī ka'an Jesús xiin' ne yivi', ne ita' ikan' ndii:

—Nī sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a' i. Te ndee iin kōo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii, yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin kōo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a kuiti', xini ña'a' xiin' ne kuní yu'u nia'a ña'a' i nuu'. ²⁸Yoo ka nduu' ndo'ó, ne xa nī xavi va xachuun', te nī xavi va tu ndo' xiin' ña ndiso' ndo' ndii, nīa'a ndo' nuu' i te taxi i nandiee' ndo'.

²⁹Natiin ndo' chuun ña taxi' yu'u saa ndo' te kunduu a ndee naa yoko', tun' kanu' siki' toro, nuu' ndo', te kuni ndo' kuu ndo' ndee naa yu'u, ña iin te va'a nimá nduu' i, te maso tu i, te taxi i nandiee' nimá ndo'. ³⁰Nia'a ndo', sakan' ña chuun nuu' yu'u ndii, süu' chuun vie nduu' a, te vita tu ña ndiso' i —ni kachi Jesús.

**Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado,
ña xinandiee' e'**

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

12 ¹Kii' sakan' ndii, xka'ndía Jesús kua'an a iin xaan' mi' yoo trigo kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', te ni xa'a' xi'í te nda'a' xa'a' a soko, sakan' na tu'un' ra yoko' trigo jaan', te xaxi' ra a kua'an ra. ²Kii' ni xini te fariseo ña xaa' ra ña jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Koto un', ¿ndichun na xaa' te nda'a' xa'a' un' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

³Te ni ka'an Jesús xiin' te fariseo jaan' ndii:

—¿Náa tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mi' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kii' ni xi'i ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ⁴Sakan' ña ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni xixi ra xita' va'a su'un, tee' ndee xata'an kuxi ra ña jaan', ni ndee te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', sakan' ña sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan'. ⁵Uun, ¿náa tia'an ka'vi ndo' tu'un ndei' Ndiosí ña xa'nú tu sutu kivi' sábado, ña xinandiee' e', xa'a' chuun ña xaa' ra tixin yukun' ka'nu'? Te süu' kuachi nduu' a nuu' ra. ⁶Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña yu'u, te iin' nuu' ndo' yo'o', nduu' te ka'nu' ka te sakan' yukun' jaan'. ⁷Kündani ndo' ña ka'an tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii: “Küní i ña nasoko' ndo' ña'a kuiti' nuu' i, süu' jaan' ndii kuni tu i ña kuvita ini ndo' xa'a' ne yivi'.” Naa' ni kundani ndo' ña jaan' ndii, kätun' ndo' ne köo' kuachi kumi'. ⁸Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹Kua'an Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra vi'e mi' nakayá ne ñuu jaan'. ¹⁰Te ka'ni iin te kui'e nda'a' ikan'. Te

xa'a' a ña ni kuni te fariseo jaan' tiin kuachi ra Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu, ¿ñáá taxi' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuví kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

¹¹Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' iin ndo'ó kumi' iin mbee, te nama ri' yavi iin kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáá tiin ndo' ri', te xta'ni' ndo' ri' ikan'? ¹²Kachi ka e' ne yivi' ndii, ndiaa ya'vi' ka ne jaan' te sakan' iin mbee. Sakan' na kui' taxi' tu'un ndei' Ndiosí ña saa e' ña va'a xa'a' ne yivi' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

¹³Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a a ndee naa kaa' inga a. ¹⁴Ni kiee so'o te fariseo jaan' ikan', te ni xa'a' ndatu'un' tuni ra saa kuví ka'ni' ra Jesús.

So'o ka'an ña ni ke'i Isaías xa'a' Jesús

¹⁵Te kii' ni xini Jesús ña jaan' ndii, ni keta a ikan', te kua'a' va ne yivi' ni ndikun xata' a kua'an nia, te ni sanda'a a sakuu' ne kuni kuví. ¹⁶Te ni ka'an ndiee' a xiin' ne jaan' ña ka'an nia xiin' ndee iin ne yivi' yoo nduu' a. ¹⁷Ni ka'an a sakan' te xinu tu'un Ndiosí ña ni ka'an tiakú Isaías xta'an' kii' ni ka'an ra ndii:

¹⁸Koto ndo', yo'o' iin' te nda'a' xa'a' i, te ni nakaxin i.

Te yo'o' nduu' te kundani i, te va'a va kuni i xini i ña'a' i.

Sko'ni' i Espiritu i nimá ra,

te ka'an ndoso' ra nuu' ne tuku' ña koo ña ndaku saa i.

¹⁹Käni ta'an' kuento ra xiin' ne yivi', te nde'i loco ti'e' tu ra, te ni ndee küni so'o tu ndee iin ne yivi' tachi' yu'u' ra ya'ya.

²⁰Te sando'o' ra ne kuni kuví nimá, ne nduu' ndee naa tun yoo' tun' xa kua'an ta'nú, ni ndee täxi tu ra ña nda'va ndi'i ndee sie ña ndiatu' ini ne yivi', süu' jaan' ndii taxi ra ndiee' ne koo' ndiee' ndee keta va'a ña ndaku saa ra,

²¹te ini sakuu' ne tuku' kuni ña'a' nia.

Sakan' kachi a.

Kaniá'a tē fariseo xa'a' Jesús
(Mr. 3:20-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²²Sakan' tē nī kixin ndiaka ne yivi' iin tē naá ña ndiva'a nimá nuu' Jesús. Tē jaan' ndii, tē i'in' nduu' ra, tē kui'e tū nduchi' nuu' ra. Tē nī sanda'a ña'a' a, tē nī naka'an tukuu ra, tē nī natuvi' tū nduchi' nuu' ra. ²³Tē sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a, ne yoo ikan' ndii, nī nandanī va nīa ka'án xiin' ta'an' nīa ndii:

—Tee' tē kaa' tū nduu' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo', ña nduu' siani' xika' David nī —nī kachi' nīa.

²⁴Kii' nī xini so'o tē fariseo ña ka'án ne yivi' jaan' ndii, nī ka'an ra ndii:

—Xiin' ndiee' Beelzebú tava' tē kaa' ña ndiva'a nimá ne yivi' —nī kachi' ra.

²⁵Ndisu Jesús ndii, nī xini a saa xanini tē jaan', tē nī ka'an a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu ka'nu' kuu' nuu', tē kunta'an' nīa ndii, ndoñu'u' ñuu jaan'. Tē naa' nata'vi' ne ndiee' iin ñuu, uun ne ndiee' tixin iin vi'e, tē kunta'an' nīa ndii, nduxin tū ña jaan'. ²⁶Tē nii' sakan' nduu' tū a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a, tē nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mii' a. ²⁷Naa' ndixa xna'a ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' ndii, ¿yoo taxi' ndiee' tē nduu' kuenta ndo'ó tē tava' ra ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi'? Sakan' na kuii' tē jaan' nia'á ña süu' ña ndaku nduu' ña ka'án ndo' xa'a' i.

²⁸'Ndisu naa' tava' i ña ndiva'a jaan' xiin' ña ndiee' Espíritu Ndiosí ndii, xiin' ña jaan' nia'á i ña xa nī xa'a' xna'a Ndiosí xa'ndia chuun' a tein ndo'. ²⁹Sakan' ña, ¿saa kuvī ki'vi iin ne yivi' tē sakui'na' nīa vi'e iin tē ndiee' va naa' sātíin ña'a' nīa ña nuu'? Tē sakan' vi' kuvī ki'vi nīa vi'e ra tē sakui'na' nīa ña'a ra jaan'. ³⁰Yoo ka xachuun' inga' xiin' yu'u ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' nīa, tē yoo ka chīndiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' nīa.

³¹'Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachi' ña xaa' ndee ka ne yivi' xiin' sakuu' nuu' ña kaniá'a nīa ndii, koo ka'nu' inī Ndiosí xa'a' nīa. Ndisu yoo ka kaniá'a xa'a' Espíritu Santo ndii, kōo' kivi' koo ka'nu' inī Ndiosí xa'a' ne jaan'. ³²Tē yoo ka kaniá'a xa'a' yu'u, ña nduu' tū tē yivi' ndii,

kuvi koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nia. Ndisu yoo ka kania'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne jaan', ni ndee iin yivi' yo'o', te ni ndee inga iin yivi' nuu' ku'un e'.

**Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an ne yivi' nakuni e'
ndee nuu' ne yivi' nduu' nia**

(Lc. 6:43-45)

³³Iin tun' tata va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', te iin tun' tata va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu'. Kuachí ndii, xiin' nduu' ña kuun' nda'a' nu' xiní e' ndee nuu' tun' tata nduu' nu'. ³⁴Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'. ¿Saa kivi' kiee ña va'a yu'u' ndo' kijí ne nia'a nduu' ndo'? Kuachí ndii ña ñu'u' chitu' nimá ne yivi' nduu' ña ka'an nia. ³⁵Ne yivi' va'a ndii, ña va'a, ña taxa'a nia nimá nia, ka'an nia, te ne nia'a ndii, ña nia'a, ña taxa'a nia nimá nia, ka'an nia. ³⁶Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' ndii, sakuu' nia nataxi kuenta nuu' a xa'a' i'in yu'u' ña kuasa' kuni ña ni ka'an nia. ³⁷Sakan' ña xa'a' tu'un yu'u' mii' ndo' sandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' a, te xa'a' tu'un yu'u' mii' tu ndo' katun' a ndo'ó —ni kachi Jesús.

**Ña yo'o' ka'an Jesús xa'a' te xikán ña saa a iin
chuun ka'nu' nuu' nia**

(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸Sakan' te ni ndekuije sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' sava te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, kuni kuni ndu iin chuun ka'nu' ña xaa' yo'ó —ni kachi ra.

³⁹Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, ne nia'a, ne xa'ní ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni kuni ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu taxí ka Ndiosí kuni ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii, ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti' nia'a i nuu' ndo'. ⁴⁰Kuachí ndii, naa ni naa Jonás tixin iin tiaka' chie va uní ta'an kivi' xiin' uní ta'an ñuu ndii, sakan' kunaan tu ñu'u' nde'i yu'u, ña nduu' tu te yivi', tixin ñu'u' uní ta'an kivi' xiin' uní ta'an ñuu. ⁴¹Ne ni ndiee xta'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tijn kuachí nia ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kijí sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni

nama ne jaan' nimá nia kij' ni xini so'o nia tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'. ⁴²Te sakan' tu ña' ni nduu' reina nuu' ñuu Sabá xta'an' ndii, tiin kuachi' a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i iin yivi' ni kiee' a', te ni kixin' a', te ni xini so'o' a' ña xini tuní te ni nduu' rey Salomón. Ndisu ña iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Salomón jaan'.

Ka'an Jesús ña ndo'o' ka iin ne yivi' kij' nandiko' ña ndiva'a nimá nia mii' xa ni naa a
(Lc. 11:24-26)

⁴³'Kij' keta' iin ña ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kij' kuasa' ni'i' ña'a' a, ⁴⁴sakan' te ka'an a xiin' mii' mii' a ndii: "Nandiko' tuku' i nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta i", kachi a. Te kij' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan' ndee naa kaa' iin vi'e ña xa ni nati'vi' te ni ndasandoo ne yivi' tixin a, te ni ndasandatun' tu nia a. ⁴⁵Sakan' te kua'an nakaya a inga uxa ta'an ña ndiva'a, ña kiní ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuui' te yivi' jaan' ndii, kiní ka kuu' ra so'o' ndi'i' te sakan' ña nuu'. Te sakan' tu kundo'o' ndo'ó, ne nia'a, ne ndiee' iin yivi' vitin —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' nia
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶Te kij' iin' ka Jesús ka'an a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii, ni xaa si'i' a xiin' ñani a, te ita' nia ki'e kuni ka'an nia xiin' a. ⁴⁷Te ni ka'an iin ne yivi' xiin' Jesús ndii:
—Tákuie, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nia te kuni ka'an nia xiin' un' —ni kachi nia.

⁴⁸Sakan' te ni ka'an a xiin' ne ni ka'an xiin' a jaan' ndii:
—¿Náa xini ndo' yoo nduu' ndee naa si'i' i uun ñani i? —ni kachi a.

⁴⁹Sakan' te ni nia'a nda'a' a mii' ita' ne ndikún ichi' a, te ni ka'an a ndii:

—Koto ndo', ne yo'o' nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñani i.
 50 Kuachi ndii, yoo ka xaa' ña kuní yuva' i Ndiosí, ña ndu'u'
 ndivi' ndii, ne jaan' nduu' si'i' i xiin' ku'va i xiin' ñani i —ni
 kachi a.

**So'o kua'an ña ni sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii'
 kiku' iin te yivi' ndikin'**
 (Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

13 ¹Te xa kivi' jaan' ni keta Jesús vi'e mii' ndu'u' a, te
 ni xaa a yu'u' mini, te ni xikundu'u' a ikan'. ²Te ni
 nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te ni sko'nu'
 a tixin iin tundo'o', te ni xikundu'u' a ikan'. Te sakuu' ne yivi'
 ndii, ita' nia yu'u' mini te kuni so'o nia ña ka'an a. ³Te ni
 xa'a' a sania'á ña'a' a kua'a' ña'a' xiin' ña ka'an ndiaa ka'an a
 ndii:

—Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin'
 trigo mii' xika' ra. ⁴Te kii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni
 koyo ma'in' ichi'. Te ni ndekuie saa, te ni xaxi' ri' a. ⁵Te sava
 tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te
 yachi va ni ndutia a sakan' ña koo' kua'a' ñu'u' ndoso' xata'
 yuu' jaan'. ⁶Ndisu kii' ni keta ñu'u' ndii, ni saxii ña'a' a, te xa'a'

© 1996 David C. Cook

*Yo'o' sania'á Jesús kua'a' ne yivi' ndu'u'
 a ndee tixin iin tundo'o' (13.2)*

ñā kualí' tjo'o a ndii, ni ichi a. ⁷Te sava tuku a ni koyo tein ku'u inu'. Te kii' ni ndutia inu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a. ⁸Te sava ka tuku a ni koyo nuu' nu'u' ña'ma. Te ni kuun ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaan' ni taxi ciento ndikin', te sava a ni taxi uni xiko ndikin', te sava tuku a ni taxi oko uxi ndikin'. ⁹Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'an ndiaa

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákui'e, ¿ndichun na xiin' ña ka'an ndiaa ka'an un' nuu' ne yivi' kaa'? —ni kachi ra.

¹¹Te ni nakuiin a ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakan' ña ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu ne jaan' ndii, süu' sakan' nduu' a. ¹²Sakan' ña ne taxi' Ndiosí ña kundani nia ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, taxi a te kundani kua'a' ka nia ña jaan'. Ndisu ne sie kuiti' kundani xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, ndee ña sie ña kundani nia sanandosó' ndi'i' ña'a' a. ¹³Sakan' na ka'an i nuu' ne jaan' xiin' ña ka'an ndiaa kuiti'. Sakan' te tee' ndee xito' nia ndii, köo' xachi' a kuvi kuni nia. Te tee' ndee xini so'o, te xini so'o nia ndii, kundani nia. ¹⁴Sakan' te xinu ña ni ka'an tiakú Isaías xa'a' ne jaan' xta'an' ndii:

Te'e' ndee xini so'o te xini so'o nia ndii, kundani nia.

Te'e' ndee xito' nia ndii, köo' xachi' a kuvi kuni nia.

¹⁵Sakan' ña ni kuxii va nimá nia,

te ni ndasi kutu' so'o nia,

te ni ndasi tu nduchi' nuu' nia.

Sakan' te küni xachi' nia xiin' nduchi' nuu' nia jaan',

te ni ndee küni so'o tu nia xiin' so'o nia,

te ni ndee kundani tu nia xiin' nimá nia,

te nandiko' nia nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

Sakan' ni kachi ra.

¹⁶Ndisu ni sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, sakan' ña xini nduchi' nuu' ndo' yu'u, te xini so'o tu ndo' tu'un i. ¹⁷Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xiin'

kua'a' te ni xachuun' ndaku ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra na xini nduchi' nuu' ndo'ó vitin, ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra na xini so'o ndo'ó vitin, ndisu ni xini so'o ra a.

**Ka'an Jesús ndee na kuni kachi na ka'an xa'a' te
kiku' ndikin' jaan'**

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

18 'Kuni so'o ndo' ndee na kuni kachi na ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'. 19 Kii' xini so'o yoo ka tu'un na ka'an xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kundani nia na ka'an a ndii, kuaxi na ndiva'a, te tu'un a na jaan' nimá nia. Te ne jaan' nduu' ndee naa ndikin' na ni koyo nuu' ichi'. 20 Te sakan' tu, nu'u' yaxin' va na ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' na ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava tukú ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí, te va'a kuni nia natiin' nia a iin xa'a'. 21 Ndisu koo' tio'o a nimá nia, xa'a' a jaan' na iin kan' tio' kandixa' nia a. Te kii' ndo'o' nimá nia uun kii' sando'o' na'a' ne yivi' xa'a' na kandixa' nia tu'un jaan' ndii, nakoo' nia a. 22 Te nu'u' mii' yoo ku'u iinu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Ndisu ndi'ni va nimá nia xa'a' na yoo iin yivi', te xini xa'an' na'a' na vika'. Te tavi sakuu' na jaan' tu'un jaan', te nanduu' nia ndee naa na koo' ndikin' kuun' nda'a'. 23 Te nu'u' na'ma mii' ni koyo ndikin', na ni kiku' te jaan', nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí te kundani nia a. Te kua'a' va xachuun' nia nuu' Ndiosí. Sakan' na sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo na ni taxi ciento ndikin', te sava nia nduu' ndee naa itia trigo na ni taxi uni xiko ndikin', te sava tukú nia nduu' ndee naa itia trigo na ni taxi oko uxí ndikin' —ni kachi Jesús.

Yo'o' sania'á Jesús iin na ka'an ndiaa xa'a' itia nia'a

24 Te ni ka'an Jesús inga na ka'an ndiaa nuu' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Na xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te ni chi'i iin nuu' ndikin' va'a nuu' nu'u' ra. 25 Ndisu kii' kixín sakuu' ne yivi' nuu' ndii, ni kixin te ndasi' ta'an' xiin' ra, te ni kiku' ra ndikin' itia nia'a mii' xa

n̄i chí'i te xiin' ña'a ndikin' trigo jaan', te kua'an ra. ²⁶Te kii' n̄i nakun' trigo, te n̄i xa'nu a, te n̄i xa'a a kieve' yoko' a ndii, n̄i xini' te tatú ña n̄i kiee yoko' tu itia n̄ia'a xiin' a. ²⁷Sakan' te n̄i ndekuie, te xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii: “Tákuie, naa' ndikin' va'a n̄i kiku' un' mii' xika' un' ndii, ¿ndichun na kuui' n̄i nakun' tu itia n̄ia'a xiin' a na sakan'?” n̄i kachi' ra. ²⁸Te n̄i nakuiin' te xiin' ña'a a ndii: “Iin' te ndasi' ta'an' xiin' e' n̄i xaa ña jaan'”, n̄i kachi' ra. Sakan' te n̄i ndatu'un' ka te xika' nuu' jaan' ka'an ra ndii: “¿Ñáá kumí un' ku'un' ndu, te tu'un' ndu itia n̄ia'a jaan'?”, n̄i kachi' ra. ²⁹Te n̄i nakuiin' te xiin' ña'a jaan' ndii: “Ü'un', koto ka naa' saa ndo' sakan' ndii, kuain' tu'un' tu ndo' sava itia trigo xiin' itia n̄ia'a jaan'. ³⁰Taxi' ndo' na kua'nu inga' uvi' saa' nuu' a ndee nakuixa ña savi'. Sakan' vi' te ka'an i xiin' te nakaya ña savi' i ndii: Xi'na ka itia n̄ia'a ka'ndia ndo', te satiín nu'ni ndo' a, te ka'mi ndo' a. Sakan' te ka'ndia ndo' trigo, te taxa'a ndo' a tixin' yaka i, kachi' i xiin' ra”, kachi' te xiin' ña'a jaan' —n̄i kachi' Jesús.

**Yo'o' ka'an Jesús iin' ña ka'an ndiaa xa'a' ndikin'
ma'á ña nani' mostaza
(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)**

³¹Te n̄i ka'an tu Jesús inga ña ka'an ndiaa nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ña n̄i ki'in' iin' te yivi', te n̄i chí'i ra a mii' xika' ra. ³²Ndikin' jaan' ndii, ña lulu ma'á ka nduu' a te sakan' sakuu' nuu' ndikin' ña chí'i' e', ndisu kii' xa'nu' a ndii, sukun' ka itun' a te sakan' sakuu' nuu' ku'u' xitin', te nanduu' a iin' itun' ko'ó xava'a nda'a', te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuvi' xa'a' cho'o ri' nda'a' nu' —n̄i kachi' Jesús.

**Yo'o' ka'an Jesús iin' ña ka'an ndiaa xa'a' yuchi' levadura,
ña saki'ví pachí xita' va'a
(Lc. 13:20-21)**

³³Te n̄i ka'an ka Jesús inga ña ka'an ndiaa nuu' ne jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in' iin' ña'a' a, te nasaka' a

xiin' unĭ ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'ví pachi a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús xiin' ne yivi' xa mii' ndi'i' ña ka'án ndiaa
(Mr. 4:33-34)

³⁴Te ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan' xiin' ña ka'án ndiaa nuu' ne yivi' jaan'. Te xa xiin' ña jaan' kuĭti' ni ka'an a xiin' ña. ³⁵Sakan' ni xaa a te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kii' ni ka'an ra ndii:

Xiin' ña ka'án ndiaa ti'o' ka'an i,

te satuví i ña yoo si'e nda'a' Ndiosí ndee kii' ni xa'a a iin yivi'.

Sakan' ni kachi ra.

Yo'o' ka'án Jesús ndee ña kuni kachi ña
ka'án ndiaa xa'a' ndikin' itia ña'a

³⁶Sakan' te ni ndei' Jesús ne yivi' kua'a' jaan', te kua'an nu'u a vi'e a. Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a te sanakuachi' un' ña ka'án ndiaa xa'a' itia ña'a jaan' nuu' ndu —ni kachi ra.

³⁷Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te kiku' ndikin' va'a jaan' ndii, ndee naa yu'u, ña nduu' tu te yivi', nduu' ra. ³⁸Te ñu'u' mii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, ndee naa iin yivi' nduu' a. Te ndikin' va'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nduu' a. Te ndikin' itia ña'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' ña ndiva'a nimá nduu' a. ³⁹Te te ndasi' ta'an' xiin' e', te ni kiku' ndikin' ña'a jaan' ndii, ndee naa ña ndiva'a nduu' a. Te kivi' ña nachii' ña ña savi' ndii, ndee naa kivi' ña kun ndiko' iin yivi' nduu' a. Te te nakaya ña savi' jaan' ndii, ndee naa ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, nduu' a. ⁴⁰Iin kachi naa ni xaa te jaan' ni tu'un ra itia ña'a jaan', te ni xa'mi ra a nuu' ñu'u' ndii, sakan' tu xka'ndia a kii' kun ndiko' iin yivi'. ⁴¹Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ti'vi' i ki'in' ángele, ña xika' nuu' nuu' i, te tava' ndoo' a ne xaa' kuachi xiin' ne sakoyó ne yivi' nuu' kuachi tein ne nduu' kuenta i. ⁴²Te ko'ni ña'a' a yavi' mii' xixi' ñu'u, te ikan' kuaku ña ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ña. ⁴³Sakan' te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii, yi'e ndatun' ña mii' xa'ndia chuun'

yuva' e' Ndiosí ndee naa yi'é ñu'u. Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' ndo' ña ni ka'an i.

Yo'ó sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' ña ndiaa ya'vi'

44'Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin ña ndiaa ya'vi', ña naá si'e nuu' ñu'u' mii' xika' iin te yivi'. Te kii' ni xini inga te yivi' naá a ndii, ni tisi'e tukuu ra a, te va'a va kuni ra xa'a' a, sakan' na kuii' kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' ña ni kumi' ra, te ni sata' ra ñu'u' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' te ni na'in iin yuu' ndatun'

45'Sakan' tu nakuitá ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' ña ni xaa iin te yivi', te sata' ña'a te naxiko' ra a. Te jaan' ndii, xika' nduku' ra yuu' ndatun' koo' chukuu'. 46Te kii' ni xini ra iin ndaa' yuu', ña iin ndiaa ya'vi' koo' chukuu' jaan' ndii, kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' ña kumi' ra, te ni sata' ra a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin ñunu'

47'Te sakan' tu nakuitá ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' iin ñunu' ña tava' te yivi' tiaka' kii' skó'ni' ra a tixin mini, te tava' a sakuu' nuu' tiaka'. 48Te kii' chitu' a ndii, xtá'ni' ra a ndee yu'u' mini, te xikundieé ra nakaxin ra ti' va'a, te taan' ra ri' tixin íka', te xatia ra ti' v'a'a. 49Sakan' tu xka'ndia a kii' kun ndiko' iin yivi' ndii, kixin ángele te saxioo a ne nia'a tein ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, 50te ko'ni' a ne nia'a jaan' yavi' mii' xixi' ñu'u, te íkan' kuaku nia ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u nia —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' ña xaa' xiin' ña yata'

51Te ni ndatu'un' Jesús te nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Náá kundani ndo' sakuu' ña ni ka'an i kaa'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Uun ndo', tákui'e —ni kachi ra.

52Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—I'in te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, kii' nanduu' ra iin te xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, nduu' ra ndee naa iin te xiin' vi'e. Te xiin' vi'e jaan' ndii, mii' taxa'a ra ña ndiaa ya'vi' ña kumi' ra, tava' ra ña xaa' xiin' ña yata' —ni kachi a.

So'õ nì xaa a kii' nì nandìko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³Kii' ndi'i nì ka'an Jesús sakuu' ña ka'an ndiaa jaan', te nì keta a kua'an a, ⁵⁴te nì naxaa a ñuu mii' nì xa'nu a. Te nì xa'a a sania'a a ne yivi' tixìn vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te nì nandanì va nia ka'an nia ndii:

—¿Mii' ka vi' tu' kuaxi ña xini tuní te kaa'? Te, ¿mii' ka vi' tu' kuaxi chuun ka'nu' koo' chukuu' ña xaa' ra? ⁵⁵Si'e te tuxi' itun' viti' nduu' ra. Te xini e' ña María nani' si'i' ra. Te ñani ra nduu' Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón. ⁵⁶Te ñuu yo'o' ndiee' tu sakuu' ña'a' ta'an' ra. Na sakan' ndii, ¿mii' ka vi' tu nì sakuaan te kaa' ña jaan'? —nì kachi nia.

⁵⁷Xa'a' a jaan' na nì nasaa' nia, te nì kandixa' ña'a' nia. Sakan' te nì ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' nia —nì kachi a.

⁵⁸Te nì xaa a kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' ñuu jaan', sakan' ña nì inì nia xini ña'a' nia.

So'õ nì xaa a kii' nì xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

14 ¹Kii' sakan' ndii, nì xini so'õ Herodes, te nì xa'ndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'an ne yivi' xa'a' Jesús.

²Te nì ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii:

—Te jaan' nduu' Juan, te nì sakuchi' ne yivi', te nì natiaku ra. Sakan' na kuii' kumi' ra ndiee' ña taxi' xaa' ra kua'a' chuun ka'nu' —nì kachi ra.

³Nì ka'an Herodes jaan' sakan', kuachi ndii suvi ra nì ka'an chuun', te nì tiin te xiin' ra Juan jaan'. Te nì satiín ña'a' ra xiin' karena, te nì chinaá ña'a' ra vi'e kaa xa'a' a ña nì kuni ra ndoo va'a ra xiin' ña' Herodías. Kuachi ndii nì tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee ña' si'i' Felipe, ñani ra, nduu' a'.

⁴Sakan' na kuii' nì ka'an Juan jaan' xiin' Herodes ndii: “Vá'a yoo a ña nì tunda'a' un' xiin' ña' si'i' ñani un'”, nì kachi ra.

⁵Xa'a' a jaan' na nì kuni Herodes ka'ni' ra Juan, ndisu nì yi'vi ra ne yivi' kua'a', sakan' ña kandixa' ne jaan' ña te ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' Juan jaan'. ⁶Te kii' nì nakuiin

kivi' ña ni kaku Herodes ndii, ni xa'a ra iin viko'. Te ña' si'e ña' Herodías jaan' ndii, ni taxa'a' sii' a' nuu' ra xiin' nuu' ne ni tatü ra. Te ni xtani va ra ña ni xaa a'. ⁷Xa'a' a jaan' na ni chikandia ra kuento ra ña taxi ra nda'a' a' ndee ka ña kakan a' nuu' ra. ⁸Te kii' ndi'i ni tianu' ña'a' si'i' a' ndii, ikan' te ni ka'an a' xiin' Herodes ndii:

—Xíni' Juan, te sakuchi' ne yivi', taxi un' nda'a' i tixin iin ko'o' —ni kachi a'.

⁹Te ni kusuchi' va ini te jaan', ndisu xa'a' a ña xa ni chikandia ra kuento ra, te ni xini so'o tu sakuu' te ndiee' xixi' xiin' ra jaan' ndii, ni ka'an chuun' ra ña taxi te xíin' ña jaan' nda'a' a'. ¹⁰Te ni ka'an chuun' ra, te ni kendoso' te xíin' jaan' sukun' Juan tixin vi'e kaa. ¹¹Te ni sko'ni' ra a tixin iin ko'o', sakan' te ni xan ndiaká ra a nda'a' ña' savá jaan'. Te ni taxi ña' jaan' a' nda'a' si'i' a'. ¹²Te ni ndekuie te nda'a' xa'a' Juan, te ni ndani'i ra ñu'u' nde'i te jaan', te ni nataan' ra a. Sakan' te ni kicee ra kua'an ka'an ra xiin' Jesús ña ni xka'ndia ikan'.

So'o ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³Kii' ni xini Jesús ña ni yoo ikan' ndii, ni keta a ikan' xiin' iin tundoo' te kua'an siin' a iin xaan' mii' taxin' kaa'. Kii' ni xini ne yivi' kuento ña xa kua'an a ndii, ni kicee nia ki'in' ñuu te kua'an xa'a' nia mii' kua'an a jaan'. ¹⁴Kii' keta' a tixin tundoo' jaan' ndii, ni xini a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuvita ini a xa'a' nia, te ni sanda'a a ne kuni kuví ndiee' xiin' nia. ¹⁵Te kii' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, mii' koo' yoo ndiee' e', te xa ni kuaa' va vitin. Va'a ka sandutía un' ne yivi' te kiku nia ku'un nia ñuu kualí kaa' te sata' nia ña kuxi nia —ni kachi ra xiin' a.

¹⁶Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Küní a ndutia nia, sakan' ña ndo'ó taxi ña kuxi nia —ni kachi a.

¹⁷Te ni nakuiin ra ndii:

—U'un ta'an so'o xita' va'a xiin' uvi ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu —ni kachi ra.

¹⁸Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' a nda'a' i —ni kachi a.

¹⁹Sakan' te ni ka'an chuun a ña kundiee ne yivi' nuu' itia. Te ni ki'in a u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ²⁰Sakan' te ni xixi sakuu' nia ndee ni nda'ni nia. Ndi'i jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te ni chitu' uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'. ²¹Te ne ni xixi jaan' ña mii' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, u'un mií ni kuu ra, ña küu kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'.

So'õ ni xaa a kii' ni xika Jesús nuu' tikui mini

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²²Xa ka'an e', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra tixin tundoo' te ki'in ichi' ra ku'un ra tuku ta'vi' yu'u' mini jaan'. Te kii' kua'an ra ndii, ni ndoo a sandutía a ne yivi' kua'a' jaan'. ²³Kii' ndi'i' ni sandutía ña'a' a ndii, ni kaa a iin xiki' kua'an a te ndatu'un' siin' a xiin' Ndiosí. Te kii' ni kuñuu ndii, iin ndaa' a sakan' ndu'u' xiki' jaan'. ²⁴Te xa ma'in' mini kua'an te nda'a' xa'a' jaan' xiin' tundoo', te ndiee' kani' tikui tun' jaan', sakan' ña kuaxi suma' tachi'. ²⁵Te kii' xa kitú' kua'an ndii, kua'an xa'a' Jesús nuu' tikui mini jaan' ndee mii' ñu'u' te jaan'. ²⁶Te kii' ni xini ra ña kuaxi xa'a' a nuu' tikui jaan' ndii, ni yi'vi koo' chukuu' ra ka'an ra ndii:

—i'na' kuaxi! —ni kachi ra.

Kuaa' ra yi'vi ra. ²⁷Ndisu numi' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—iSandieni xiin' mii' ndo' te kuän yi'vi ndo', sakan' ña yu'u' nduu' i! —ni kachi a.

²⁸Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' yo'ó xna'a' nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' te xaa xa'a' i nuu' tikui ndee mii' iin' un' ñaa' —ni kachi ra.

²⁹Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a —ni kachi a.

Sakan' te ni keta Pedro tixin tundoo', te ni xa'a' kua'an xa'a' ra nuu' tikui mii' iin' Jesús. ³⁰Ndisu kii' ni xini ra ña ndiee' xika' tachi' ndii, ni yi'vi ra, te ni xa'a' ndeka'nú ra, te ni ka'an ti'e' ra ndii:

© 1996 David C. Cook

Xika' xa'a' Jesús nuu' t̄ikui min̄i (14.30)

—¡Tákui'e, s̄akakú un' yu'u! —ni kachi ra.

³¹Numi' te ni sanakaá Jesús nda'a' a, te ni natiin ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—In te sie va in̄i xini yu'u nduu' un'. ¿Ndichun na n̄i in̄i kua'a' un' xini un' yu'u? —ni kachi a.

³²Kii' ni sko'nu' a xiin' ra t̄ixin tundo'o' jaan' ndii, ni x̄ikuiin tachi'. ³³Te ni x̄ikuita xiti' ra nuu' a ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndixa xna'a ndii, si'e Ndiosí nduu' un' —ni kachi ra.

**So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ne kuni kuvi
nuu' ñu'u' Genesaret**

(Mr. 6:53-56)

³⁴Te kii' ni xka'ndia Jesús xiin' te jaan' min̄i jaan' ndii, ni xaa a in̄i ñu'u' ña nani' Genesaret. ³⁵Te kii' ni nakuni te ndiee' jaan' Jesús ndii, ni ti'vi' ra kuento kani' nuu' ñu'u' jaan', te ni k̄ixin ndiakā ne yivi' sakuu' ne kuni kuvi nuu' a. ³⁶Te ni ka'an nda'vi n̄ia ña taxi a tondia nda'a' kuiti' ne kuni kuvi jaan' yu'u' toto a. Te ni nda'a sakuu' ne ni tondia nda'a' yu'u' toto a jaan'.

**Yo'o' sania'á Jesús ña va'a ka saa e' ña kuni Ndiosí,
te saa e' ña kuni te yivi'**

(Mr. 7:1-23)

15 ¹Sakan' te ni kuyatin sava te fariseo xiin' sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni kiee ñuu Jerusalén, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

²—Te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, säxinú ra ña xixaá e', ña ni nakoo te xii' yata' e'. Kuachi ndii nätia' ra nda'a' ra ki'in' ichi' ña kuní ka kuxi ra naa ni xaa te xixa jaan' —ni kachi ra xiin' a.

³Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te, ¿ndichun na xa'nú tu ndo'ó ña ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xixaá mii' ndo'? ⁴Kuachi ndii ka'an chuun' Ndiosí ndii: “Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'.” Te ka'an tu a ndii: “Yoo ka kania'a xiin' yuva' si'i' nia ndii, kuní a ña kuvi nia”, kachi a. ⁵Ndisu ndo'ó ka'an ndii, kuvi ka'an iin ne yivi' xiin' yuva' si'i' nia ndii: “Küvi chindiee' i ndo'ó, sakan' ña sakuu' ña'a i ndii, xa ni taxí kuento i ña nditia Ndiosí kunduu a.” ⁶Te ndo'ó ka'an ndii, naa' ka'an iin ne yivi' sakan' ndii, küní a ña chindiee' ka nia yuva' si'i' nia xiin' ña'a nia. Te xiin' ña jaan' xa'nú ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xixaá mii' ndo'. ⁷Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, ndaku va ni ka'an Isaías xa'a' ndo' ki' ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

⁸Ne yivi' yo'ó' ndii, xiin' yu'u' kuiti' nia xito' ka'nu' nia yu'u.

Ndisu nimá nia ndii, xika' yoo a nuu' i.

⁹Tiin' ka'nu' saka nia yu'u,

kuachi ndii ka'an chuun' nia ña xini tuní ne yivi' kuiti'.

Te ka'an nia ña tu'un ndei' yu'u nduu' a, kachi a.

—ni kachi Jesús.

¹⁰Sakan' te ni kana ni tukuu a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuyatin nia nuu' a, te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Kuni so'ó va sakuu' ndo' te kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. ¹¹Ndee iin ña xaxi' ne yivi' sativi' nimá nia nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii kuento ña kiee' yu'u' nia nduu' ña sativi' nimá nia nuu' a —ni kachi a.

¹²Sakan' te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, te fariseo ndii, ni xtäni ra ña ni ka'an un' jaan'

—ni kachi ra.

¹³Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' ña tata, ña ni chili' yuva' i Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, tu'un a ndee tio'ó a. ¹⁴Saa ndo' kuenta kuu' ra. Sakan' ña ndee naa te kui'e nuu' ndiaka' ne kui'e nuu' nduu' te jaan'. Te naa' iin ne kui'e nuu' ndiaka' inga ne kui'e nuu' ndii, koyo uvi' saa' nia ta'vi' —ni kachi a.

¹⁵Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a te sanakuachi' un' nuu' ndu ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ndiaa un' jaan' —ni kachi ra.

¹⁶Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Na sakan' ndii, ni ndee ndo'ó ni kundani ña ni ka'an i jaan', un? ¹⁷¿Ñáá xini ndo' ña sakuu' ña xaxi' e' jaan' ndii, xiti e' ko'ni' a, te xitía a kii' kua'an e' nuu' ku'u? ¹⁸Ndisu ña ka'an ne yivi' ndii, tixin nimá ña kuaxi a, te ña jaan' nduu' ña sativi' nimá ña nuu' Ndiosí. ¹⁹Sakan' ña nimá ña kuaxi ña ña'a, ña xanini ña, naa kuu' ña xa'ni' ña ne yivi', xiin' ña kumi' ña musa ña, xiin' ña xín ña, xiin' ña xakui'na' ña, xiin' ña ndiee' yu'u' siki' ña xa'a' ne yivi', xiin' ña kani'a' ña xa'a' ne yivi'. ²⁰Ña jaan' sativi' ña'a' nuu' Ndiosí. Ndisu ña nãtia' ne yivi' nda'a' ña ki'in' ichi' ña kuni ka kuxi ña ndii, sãtivi' ña'a' ña jaan' nuu' Ndiosí —ni kachi a xiin' ra.

So'ó ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' si'e iin ña' tuku'

(Mr. 7:24-30)

²¹Te ni keta Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñu'u' yatín ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. ²²Ikan' te iin ña'a', ña' ndu'u' ñu'u' jaan', ña' nduu' kuenta ne Canaán ndii, ni xaa a' mii' kua'an Jesús, te ni ka'an ti'e' a' xiin' a ndii:

—¡Tákui'e, ña nduu' siani' xika' David, kuvita iní un' xa'a' i! Ña' si'e i ndii, ña ndiva'a' naá nimá a', te sando'o' va ña'a' a —ni kachi a'.

²³Ndisu ni nakuiin Jesús ndee iin yu'u'. Sakan' te ni kuyatín te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, saa un' ña va'a te nativi' ña'a' un', sakan' ña ti'e' va ka'an a' ndikún a' xata' e' —ni kachi ra.

²⁴Te ni nakuiin a ndii:

—Ni tianu' Ndiosí yu'u' nuu' ne ta'an' e', ne Israel kuiti', ne nduu' ndee naa mbee, ti' ni xitia i'nu —ni kachi a.

²⁵Sakan' te ni kuyatín ña' jaan', te ni xikuiin xiti' a' nuu' a, te ni ka'an a' xiin' a ndii:

—Saa va un' ña va'a te chindiee' un' yu'u, tákui'e —ni kachi a'.

²⁶Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Vã'a na'in e' ña xaxi' nuu' si'e e' te ko'ni e' ña jaan' nuu' naya' —ni kachi a.

²⁷Te n̄i ka'an ña' jaan' xiin' a ndii:

—Na ndaku ka'an un', tákuie, ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e ña koyó tixin mesa yu'u' xto'o ri' —n̄i kachi' a'.

²⁸Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Nakui'e kua'a, yo'ó ndii, in̄i kua'a' va un' xini un' yu'u'. Na saa Ndiosí ña kuní nimá un' jaan' —n̄i kachi' a. Sakan' te numi' te n̄i nda'a ña'a' si'e a' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mr. 1:32-34)

²⁹Te n̄i keta Jesús ikan' te kua'an a yu'u' min̄i Galilea. Ikan' te n̄i kaa a iin xiki', te n̄i xikundu'u' a ikan'. ³⁰Te n̄i ndekuie kua'a' koo' chukuu' ne yivi' nuu' a ndiaka' n̄ia ne kuni kuv̄i, naa kuu' ne kuv̄i kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu', xiin' ne i'in, xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne kumi' kua'a' nuu' tuku kui'e. Te n̄i tandiee n̄ia ne jaan' nuu' a. Te n̄i sanda'a ña'a' a. ³¹Te kii' n̄i xini ne kua'a' jaan' ña n̄i yoo ikan' ndii, n̄i nandan̄i va n̄ia, sakan' ña n̄i naka'an ne i'in, te n̄i nda'a ne kui'e nda'a' uun xa'a', te n̄i nakaka ne kuv̄i kaka, te n̄i nakoto'ni tu ne kui'e nduchi' nuu'. Te n̄i xaka'nu' sakuu' ne jaan' Ndiosí, ña xaka'nu' yoo', ne Israel, kii' n̄i xini n̄ia ña jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús kumi' mií te yivi'

(Mr. 8:1-10)

³²Sakan' te n̄i kana a te nda'a' xa'a' a, te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuvita va in̄i i xa'a' ne yivi' kua'a' kaa', sakan' ña xa kua'an un̄i kivi' ndiee' n̄ia xiin' e', te kōo' a kumi' n̄ia kuxi n̄ia. Kün̄i i nat̄i'vi' soko ña'a' i, sakan' ña iyo kuniaa' n̄ia ichi' —n̄i kachi' a.

³³Sakan' te n̄i ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Ndisu mií taxin' kaa' ndiee' e', tákuie. Saa kuv̄i taxi' e' ña kuxi ne yivi' kua'a' kaa' te nda'ni n̄ia —n̄i kachi' ra.

³⁴Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? —n̄i kachi' a.

Te n̄i nakuiin ra ndii:

—Uxa ta'an a xiin' ndia'vi' t̄jaka' kualí' —n̄i kachi' ra.

³⁵Sakan' te n̄i ka'an chuun' a nuu' ne yivi' kua'a' jaan', te kundiee n̄ia nuu' ñu'u' jaan'. ³⁶Te n̄i ki'in a uxa saa' xita' va'a xiin'

tiaka' jaan', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te jaan', te ni xaxa' ra ña jaan' nda'a' ne kua'a' jaan'. ³⁷Ni xixi sakuu' ne yivi' jaan' ndee ni nda'ni nia, te ni sakutu' ra uxá ta'an íka' na'nu' va xiin' ña xaxi', ña ni ndoo ndoso'. ³⁸Te ne ni xixi jaan' ña mji' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, kumi' mií ni kuu' ra ña küu kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'. ³⁹Ndi'i' jaan' te ni sandutía a ne yivi' kua'a' jaan'. Te ni sko'nu' a tixin iin tundo', te kua'an a xiin' ra ndee ñu'u' ña kandu'u' yatín ñuu Magdala.

Xikán ne yivi' nuu' Jesús ña saa a

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

16 ¹Sakan' te ni ndekuie te fariseo xiin' te saduceo mii' iin' Jesús te koto kua'a' ña'a' ra. Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' a ña saa a iin chuun ka'nu' ña taxi' Ndiosí. ²Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' ketá ñu'u' te kua'a' xa'a' ndivi' ndii, ka'an ndo'ó ndii: “Kivi' va'a kunduu a tiaan, sakan' ña kua'a' xa'a' ndivi'”, kachi ndo'. ³Te kii' kuaxi kitú' te ka'an ndo' ndii: “Kuun kui'e savi' nunu', sakan' ña kua'a' xa'a' ndivi', te viko' tuun' va’”, kachi ndo'. Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani' ndo' saa kuni kachi ña yoo ndivi', ndisu küni kundani' ndo' saa kuni kachi chuun ka'nu' ña xini ndo' kivi' vitin. ⁴Ndo'ó, ne ña'a, ne xa'ni ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni küni ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu tãxi ka Ndiosí küni ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti' nia'a i nuu' ndo' —ni kachi a.

Te kii' ndi'i' ni ka'an a ña jaan', te ni nakoo ña'a' a, te ni ketá a kua'an a.

Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a ña sania'á te fariseo

(Mr. 8:14-21)

⁵Te ni xaa a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' tuku ta'vi' yu'u' mini jaan', ndisu ni nandoso' ra koni'i' ra xita' va'a. ⁶Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachi a.

⁷Te ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—Ka'an a sakan' xiin' e' sakan' ña köo' xita' va'a ndiso' e' —kachi ra.

⁸Te ni xini Jesús ña ndatu'un' xiin' ta'an' ra, te ni ka'an a ndii:

—Sie va iní ndo' xini ndo' yu'u. ¿Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' xa'a' ña kōo' xita' va'a ni'i' ndo'? ⁹ ¿Ñáá kusaa' kivi nakuni ndo' ña ka'an i te kundani ndo' a? ¿Ñáá naka'an' ndo' ña ni xaa i kii' ni sakuachi' i u'un ta'an xita' va'a, te ni xixi u'un mií ne yivi'? ¿Saa ta'an íka' na'nu' va ni sakutu' ndo'? ¹⁰ ¿Ñáá naka'an' tu ndo' saa ta'an íka' ni sakutu' ndo' kii' ni sakuxi' i kumi' mií te yivi' xiin' uxá ta'an xita' va'a? ¹¹ ¿Saa tu na kusaa' kivi kundani ndo' ña süu' xa'a' xita' va'a ni ka'an i? Süu' jaan' ndii ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' kuni kachi a ña kuni a koto xiin' mií' ndo' nuu' yuchi' levadura ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachi a.

¹²Sakan' vi' te ni kundani ra ña ni ka'an Jesús xiin' ra ña koto xiin' mií' ra nuu' yuchi' levadura, ña saki'vi pachi xita' va'a. Süu' jaan' ndii kuni a ña koto xiin' mií' ra nuu' ña sania'á te fariseo xiin' nuu' ña sania'á te saduceo.

Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu'
Ndiosí sakakú yoo'

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³Kii' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' nuu' ña nduu' nda'a' nuu' Cesarea Filipino, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kachi ne yivi'? —ni kachi a.

¹⁴Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un'. Te sava tuku ña ka'an ña Elías nduu' un'. Te sava tuku ña ka'an ña Jeremías nduu' un', uun inga te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' un' —ni kachi ra.

¹⁵Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

¹⁶Te ni ka'an Simón Pedro xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí tiaku, ña ni tianu' a sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

¹⁷Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Simón, si'e Jonás, sañu'u' va Ndiosí yo'ó, sakan' ña süu' ne yivi' ni satuví ña jaan' nuu' un'. Süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', ni satuví a nuu' un'. ¹⁸Te ka'an tu yu'u

xiin' un' ña yo'ó nduu' Pedro, te ña jaan' kuni kachi a yuu', te yuu' jaan' kunduu kuei, ne nduu' kuenta i. Te ni ndee ndiee' yavi ndii küvi sandoñu'u' ña'a'. ¹⁹Te nda'a' yo'ó taxi i nda'a', te ka'ndia chuun' un' nuu' ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Te ndee ka ña katun' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni katun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ka ña ndaxin' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi' —ni kachi a.

²⁰Sakan' te ndiee' ni ka'an chuun' a xiin' sakuu' te nda'a' xa'a' a jaan' ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' ña Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', nduu' a.

Ka'an Jesús ndee ña kundo'o a te kuvi a

(Mr. 8:31—9:1; Lc. 9:22-27)

²¹Ndee kii' sakan' te ni xa'a' Jesús ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ña kuní a ku'un a ñuu Jerusalén te kundo'o u'vi a saa te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ña'a' ra, ndisu natiaku a kivi' ña uni.

²²Sakan' te ni xta'ni' siin' ña'a' Pedro, te ni xa'a' kani' kuento ña'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Mii' Ndiosí na sakakú na yo'ó nuu' ña jaan', tákui'e. Te koo' kivi' kundo'o un' sakan' —ni kachi ra.

²³Te ni nandiko' kuiín a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndia'a ñaa'. Ka'an un' ndee naa ña ndiva'a, te kuni sanama' un' yu'u nuu' kuachi, sakan' ña xanini un' saa kuní Ndiosí. Süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kuiti' —ni kachi a.

²⁴Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña nakoo nia ña kuní mii' nia, te na koo tu'va tu nia te kundo'o nia ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun nia yu'u.

²⁵Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mii' ndii, kuvi nia. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ²⁶Te kuasa' kuní tu kivi' ñuu iin ne yivi' naa' kanando nia sakuu' ña'a' ña yoo iin yivi', te kuvi nia nuu' Ndiosí. Sakan' ña koo' ndee iin ña'a' iin yivi' ña kuvi chikandia nia xa'a' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ²⁷Kuachi ndii kixin' tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí xiin' ña ndiee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a, te cha'vi i i'in ne yivi' xa'a' saa ni xika nia iin yivi'. ²⁸Ña ndaku

ka'án i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, küvi nia ndee kuni nia kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi', te ka'ndia chuun' i —ni kachi a.

**So'o ni xaa a kij' ni nanduu ndatun' va nuu' Jesús,
te ni yi'e tu toto a**

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

17 ¹Iñu ta'an kivi' ni xka'ndia, te ni naka Jesús Pedro, xiin' Jacobo, xiin' Juan, ñani ra, te kua'an siin' a xiin' ra iin tindu' sukun. ²Te ni xini te jaan' ña ni nanduu ndatun' va a. Te nuu' a ndii ni yi'e a ndee naa ñu'u, te toto a ndii, ni nanduu yaa a ndee yi'é vi' a. ³Ikan' te ni xini ra ña ni tuvi Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' a. ⁴Ikan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákuie. Naa' kuni un' ndii, kasa'a ndu uni ta'an tia'va' yo'o'. Iin a kundu'u' yo'ó, te iin a kundu'u' Moisés, te iin a kundu'u' Elías —ni kachi ra.

⁵Ka'án ka Pedro ña jaan' iin' ra, te iin ni tisa'vi tio' iin viko' yi'é va sakuu' ra. Te tein viko' jaan' ni ka'an iin tachi' yu'u' ndii:

© 1996 David C. Cook

*Ndatu'un' Jesús xiin' Elías xiin' Moisés
xini' iin tindu' sukun' (17.3)*

—Ñā ñāa' nduu' si'e manī' i, te va'a va kuni i xini ñā'a' i. Kuni so'o ndo' ñā ka'an a xiin' ndo' —ni kachi a.

⁶Kii' ni xini so'o te nda'a' xa'a' a jaan' ñā jaan' ndii, iin ni xikundiee ndiee' ra ndee nuu' ñu'u', te ni yi'vi xava'a ra. ⁷Te ni kuyatın Jesús mii' ndiee' ra, te ni tondia nda'a' ñā'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', ndokoo ndo' —ni kachi a.

⁸Te kii' ni ndani'i ra nuu' ra ndii, ni xini ka ra ndee iin te yivi'. Ndee iin ndaa' mii' Jesús kuiti' ni xini ra.

⁹Te kii' ni naka'a' a xiin' ra tindu' jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ndii:

—Kā'an ndo' xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ñā ni satuví Ndiosí nuu' ndo' kaa'. Ndee kii' natia'ku tuku'u yu'u, ñā nduu' tu te yivi', te sakan' vi' kuvı ka'an ndo' xa'a' a —ni kachi a.

¹⁰Te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na ka'an te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ñā xi'na ka Elías kixın, te sakan' vi' kixın ñā sakakú ne yivi'? —ni kachi ra xiin' a.

¹¹Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndixa nduu' a ndii, xi'na ka Elías kixın te sakoo' tu'va ra sakuu' ñā yoo. ¹²Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ñā xa ni kixın Elías jaan', te ni nakuni ñā'a' nia, te ni xaa nia saa ka ni kuni nia xiin' ra. Te nii' sakan' sando'o' tu nia yu'u, ñā nduu' tu te yivi' —ni kachi a xiin' ra.

¹³Ikan' te ni kundani te nda'a' xa'a' a jaan' ñā xa'a' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ka'an a.

**So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te sava,
te naá ñā ndiva'a nimá
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)**

¹⁴Te kii' ni xaa Jesús xiin' te jaan' mii' ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a ndii, ni kuyatın iin te yivi', te ni xikuıın xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

¹⁵—Táku'e, saa un' ñā va'a te kuvıta inı un' xa'a' tiaa si'e i, sakan' ñā ñā ndiva'a naá nimá ra, te xa'ni' i'i' ñā'a' a, te sando'o' xava'a ñā'a' a. Te ki'in' ichi' nduva ra nuu' ñu'u', te ki'in' tu ichi' nama' ra nuu' tikui. ¹⁶Te xa ni kixın ndiaka ñā'a' i nuu' te nda'a' xa'a' un', ndisu ni kuvı sanda'a ñā'a' ra —ni kachi ra.

¹⁷Sakan' te nī ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—jNe inī xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, te ne nīa'a nduu' tu ndo'! ¿Saa ka vi' ta'an ka kivi' koo i xiin' ndo'? Te, ¿saa ka vi' ta'an ka kivi' kundieni i ña xaa' ndo'? Nīa'a ndo' yo'o' xiin' te sava ñaa' —nī kachi a.

¹⁸Ikan' te nī ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' te nī keta a nimá te sava jaan'. Te ndee kij' sakan' ndii, nī nda'a xachi' ra. ¹⁹Te nī kuyatīn siin' te nda'a' xa'a' a nuu' a, te nī ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndichun na nī kuvī xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —nī kachi ra.

²⁰Te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa'a' a ka sie va inī ndo' xini ndo' Ndiosí. Sakan' na ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña, naa' sakan' te inī ndo' xini ndo' Ndiosí tee' lulu ma'á kuiti', ndee naa lulu iin ndikin' mostaza ndii, kuvī ka'an ndo' xiin' iku' kaa' ndii: “Kuan keta mii' iin' un' ñaa', te ku'un kuīn un' kaa'.” Te nama a miī' iin' a. Te koo' ndee iin ña küvi saa ndo'. ²¹Ndisu ña ndiva'a naa ña kaa' ndii, kuní a ña ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuní tu a ña koo nditia e', te kuvī xta'ni' e' ña kaa' —nī kachi a.

Tuku nī ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvī a

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²²Te kij' xika' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea ndii, nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ne yivi' yu'u nda'a' te yivi', ²³te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña unī te natiaku i —nī kachi a.

Te nī kusuchi' xava'a inī sakuu' te jaan'.

Ka'an Jesús xa'a' xu'un' xani' xa'a' yukun' ka'nu'

²⁴Te kij' nī xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Capernaum ndii, nī kuyatīn te kenciaa' ya'vi' xu'un' xani' xa'a' yukun' ka'nu' nuu' Pedro, te nī ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáa cha'vi' te sania'a' ndo'ó xu'un' xani' xa'a' yukun'? —nī kachi ra.

²⁵Te nī nakuiin Pedro ndii:

—Uun, cha'vi' ra —nī kachi ra.

Te kij' ni nda'ni Pedro vi'e ndii, xi'na ka Jesús ni ndatu'un' ña'a' ka'an a ndii:

—¿Saa tuu yo'ó, Simón? Sakuu' rey iin yivi' ndii, ¿yoo nduu' ne cha'vi ña'a' xu'un' xani'? ¿Ñáá ne ñuu ra, uun ne tuku', ne ndiee' ñuu ra? —ni kachi a.

²⁶Te ni nakuiin Pedro ndii:

—Ne tuku', ne ndiee' ñuu ra —ni kachi ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' na kuii' ne ñuu ra jaan' ndii, ndee sie cha'vi ña'a' nia. ²⁷Ndisu xa'a' ña kuni sanasaá' e' te kendiaa' ya'vi' jaan' ndii, kua'an mini, te sko'ni' un' tiku un', te tiaka' nuu' ti' xta'ni' un' ndii, kuni un' naá iin xu'un' yu'u' ri' kij' nunia' un' un. Na'in un', te cha'vi un' te kendiaa' ya'vi' xu'un' xani' xa'a' yukun' jaan' xa'a' yo'ó xiin' xa'a' yu'u —ni kachi a xiin' ra.

Ka'an Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

18 ¹Kij' sakan' ndii, ni ndekuie te nda'a' xa'a' Jesús nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—¿Yoo nduu' te ka'nu' ka nuu' ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá? —ni kachi ra xiin' a.

²Sakan' te ni kana a iin te lulu, te ni xani ña'a' a ma'in' ra.

³Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, naa' nāma ndo' nimá ndo' te kunduu ndo' ndee naa ne kuali' ndii, küvi kunduu ndo' kuenta ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. ⁴Sakan' ña ne maso nimá ndee naa te lulu yo'o' nduu' ne ka'nu' ka tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. ⁵Te yoo ka natiin' iin te lulu ndee naa te yo'o' xa'a' a ña nduu' nia kuenta i ndii, yu'u natiin' nia.

Ka'an Jesús ña iyo va kundo'o ne kaviko' ne xa ini xini Ndiosí te saa nia kuachi

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶Te ne yivi', ne kaviko' iin ne lulu, ne ini xini yu'u ndee naa te yo'o', te saa nia kuachi ndii, ndee chaa' ka na kotiin iin yuu' molino sukun' ne kaviko' ña'a' jaan', te sko'ni' nia ndee ma' tixin mini. ⁷Iyo va ndo'o' ne yivi' iin yivi', sakan' ña yoo va ña kaviko' ña'a' te saa nia kuachi, te kuni a ña xka'ndia ña

jaan' nuu' kivi' ñuu nia. Ndisu iyo ka kundo'o ne kaviko' ne yivi' jaan' te saa nia kuachi jaan'.

⁸Sakan' na kuii', naa' nda'a' un', uun xa'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka kendoso' un' un te skana' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduu un' te tikundu' iin ndaa' nda'a', uun iin xa'a', te natiin un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi' saa' nda'a' un', uun xiin' uvi' saa' xa'a' un' vi'e ndiaya' mii' koo' kivi' nda'va' ñu'u. ⁹Te naa' nduchi' nuu' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka xta'ni' un' un te skana' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduu un' te kui'e iin ndaa' nduchi' nuu', te natiin un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi' saa' nduchi' nuu' un' vi'e ndiaya' mii' xixi' ñu'u.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin mbee, ti' ni xita
(Lc. 15:3-7)

¹⁰Koto va' ndo' te mii' kuu' ndo' xiin' ndee iin ne kuali' naa te yo'o. Sakan' ña ka'án i xiin' ndo' ndii, yoo ángele ña xito' ña'a' nuu' Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'. ¹¹Kuachi ndii yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa' i iin yivi' te sakakú i ne ni kuxioo nuu' Ndiosí. ¹²¿Saa tuu ndo'ó? Naa' sakan' te kumi' iin te yivi' ciento mbee, te ni xita iin ri' ndii, ¿ñáá nako'o ra ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan' xini' iin iku', te ku'un nanduku' ra ti' ni xita jaan' ndee na'in ra ri'? ¹³Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, naa' na'in ra ri' ndii, nakuatia' ka nimá ra xa'a' ti' jaan' te sakan' xa'a' ti' kumi' xiko xa'un kumi' ti' ni xitia jaan'. ¹⁴Te iin kachi tu nduu' a xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, kuni' a ña ndoñu'u' ndee iin ne kuali' ndee naa te yo'o' nuu' a.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuni' a koo ka'nu' ini' e' xa'a' ne yivi'
(Lc. 17:3)

¹⁵Te naa' ni xaa' iin ñani' ta'an' ndo' iin kuachi xiin' ndo' ndii, ku'un ndo' te saki'in' ña'a' ndo' kuento kundiee uvi' saa' mii' ndo'. Naa' taxi so'o ra ña ka'an ndo' ndii, xa ni ndu'in tukuu' ndo' xiin' te jaan'. ¹⁶Te naa' taxi' so'o ra ña ni ka'an ndo' ndii, ku'un naka' ndo' iin ndaa', uun uvi' ta'an te ndiee yu'u' xa'a' tu'un kui'e jaan', te sakan' kuni'ani' sakuu' tu'un kui'e nuu' uvi' ta'an uun uni' ta'an te ndiee'

yu'u'. ¹⁷Te naa' täxi' so'o tu ra ña ka'an te uvi ta'an jaan' ndii, ka'an ndo' xiin' ne nduu' kuenta i xiin' ndo'. Te naa' ni ndee täxi' so'o tu ra ña ka'an ne jaan' ndii, na kunduu ra ndee naa iin te xini' yoo Ndiosí nuu' ndo', uun ndee naa iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma. ¹⁸Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndee ka ña katun' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni katun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ka ña ndaxin' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'.

¹⁹Te ka'an tu i xiin' ndo' ña naa' nakata uvi ta'an ndo'ó kuento ndo' iin yivi' yo'o' xa'a' ndee ka ña'a, te kakan ndo' a nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxí ña'a' a nda'a' ndo'. ²⁰Kuachi' ndii, mii' ka nakayá uvi ta'an, uun uní ta'an ne yivi' kuenta yu'u ndii, ikan' yoo i xiin' nia —ni kachi' Jesús.

²¹Sakan' te ni kuyatin Pedro nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ¿saa vi' ta'an ichi' kuní a koó ka'nu' ini i xa'a' ñani ta'an i, ne xaa' kuachi' xiin' i? ¿Ñáá ndee uxá ta'an ichi' vi'? —ni kachi' ra.

²²Sakan' te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Süu' ka'an i xiin' un' ña koó ka'nu' ini un' xa'a' nia ndee uxá ta'an ichi' kuiti', süu' jaan' ndii ka'an i ña ndee uní xiko uxí ichi', te uxá ichi' saa un' sakan'.

**Yo'o' ka'an Jesús xa'a' iin te ni xiin koó
ka'nu' ini xa'a' te ndiso' ika' ña'a'**

²³'Xa'a' a jaan' na ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin rey, te kuni nakan kuenta nuu' te xika' nuu' nuu' ra. ²⁴Kii' ni xa'a' natava' ra kuenta ndii, ni kixin ndiaká nda'a' xa'a' ra iin te xika' nuu' nuu' ra, te ndiso' ika' ña'a' uxí mí xu'un' yuu' oro nuu' ra. ²⁵Te xa'a' a ña ni kuví cha'vi' ra ndii, ni ka'an chuun' xto'o ra jaan' ña ke'vi' ra xiin' ña' si'i ra, xiin' sakuu' si'e ra, xiin' sakuu' ña kumi' ra, te nacha'vi' ra ña ndiso' ika' ra jaan'. ²⁶Sakan' na kuii' ni xikuuin xiti' te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni ka'an nda'vi' ra xiin' xto'o ra ndii: “Tákuie, saa va un' ña va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi' yo'ó sakuu' a”, ni kachi' ra. ²⁷Te xa'a' a ña ni kuvita ini xto'o ra jaan' xa'a' ra ndii, ni sandoyo' ra ña ndiso' ika' te jaan', te ni saña' ra te jaan'.

²⁸ Ndisu kii' ni keta te jaan' kua'an ra ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te xika' nuu' inga' xiin' ra nuu' xto'o ra jaan'. Te ndiso' ika' na'a' te jaan' ciento xu'un' yuu' plata. Te ni natiin na'a' ra, te ni xa'a' ku'ni' ra sukun' te jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: "Nacha'vi ki'i' un' na ndiso' ika' un' yu'u", ni kachi ra. ²⁹ Sakan' te ni xikuiin xiti' te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' nuu' ra ka'an nda'vi ra ndii: "Taku'e, saa va un' na va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi yo'ó sakuu' a", ni kachi ra. ³⁰ Ndisu ni xiin te jaan' kundiatu ra, süu' jaan' ndii ni xa'an chinaa na'a' ra vi'e kaa ndee nacha'vi na'a' te jaan' na ndiso' ika' na'a' ra. ³¹ Te kii' ni xini inga ka te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' na ni yoo ikan' ndii, ni kusuchi' va ini ra, te ni xan ka'an ra xiin' xto'o ra sakuu' na ni yoo ikan'. ³² Sakan' te ni kana na'a' xto'o ra jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "Te xika' nuu' nia'a va nduu' yo'ó, sakuu' na ni ndiso ika' un' yu'u jaan' ni yoo ka'nu' ini i xa'a' un' xa'a' a na ni ka'an nda'vi un' xiin' i. ³³ Sakan' tu ni kuni a kuvita ini yo'ó xa'a' te xika' nuu' inga' xiin' un' jaan' naa ni kuvita ini yu'u xa'a' un'", ni kachi xto'o jaan'. ³⁴ Te xa'a' a na ni xi'e va xto'o ra jaan' ndii, ni sanakua'a na'a' ra nda'a' te xin' te sando'o' na'a' ra ndee skachi' ndi'i cha'vi ra sakuu' na ndiso' ika' ra xto'o ra jaan' —ni kachi a.

³⁵ Te ni ka'an ka a ndii:

—In kachi saa tu yuva' e' Ndiosí, na ndu'u' ndivi', xiin' i'in ndo'ó naa' köo' ka'nu' ini ndo' xiin' iin kani' nimá ndo' xa'a' nani ta'an' ndo' —ni kachi Jesús.

Yo'ó' ka'an Jesús na va'a nata'vi' ta'an' ne yivi', ne xa ni tunda'a'
(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

19 ¹ Te kii' ndi'i ni ka'an Jesús na jaan' ndii, ni keta a xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' nu'u' Galilea, te kua'an a tuku ta'vi' itia Jordán, te ni xaa a nuu' nu'u' Judea. ² Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún na'a' kua'an nia, te ni sanda'a a ne kuni kuví ikan'. ³ Sakan' te ni kuyatín sava te fariseo nuu' a te koto kua'a' na'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Taku'e, ¿naa kande'i' na nata'vi' ta'an' iin te yivi' xiin' na' si'i ra ndee ka xa'a'? —ni kachi ra.

⁴ Sakan' te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Xa xini ndo' na ka'an tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii, ndee na nuu' kii' ni xa'a' Ndiosí ne yivi' ndii, iin tiaa xiin' iin

ñā'a' nī xa'a a. ⁵Te nī ka'an a ndii: “Sakan' na kuii' nākoo tiaa yuva' si'i' ra te nduiin ra xiin' ña' si'i' ra, te uvi saa' nīa ndii, iin ndaa' nanduū nīa”, kachi a. ⁶Xa'a' a jaan' na süu' uvi ta'an ka kuu' ne jaan', süu' jaan' ndii iin ndaa' nduu' nīa. Sakan' na kuii' ne nī ndasaiin Ndiosí ndii, vā'a nata'vi' ñā'a' ndee iin ne yivi' —nī kachi Jesús.

⁷Sakan' te nī ndatu'un' ka ñā'a' ra ndii:

—Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndichun na nī taxi Moisés ña ke'i iin te yivi' iin tutu mii' ka'an a ñā nakoo' ra ñā' si'i' ra, te xiin' ñā jaan' kuvī nata'vi' ta'an' nīa? —nī kachi ra xiin' a.

⁸Sakan' te nī nakuiin a nuu' ra ndii:

—Xa'a' a ñā xii' va nimá ndo' na nī taxi Moisés ñā nata'vi' ta'an' ndo' xiin' ñā' si'i' ndo', ndisu ñā nuu' ndii, süu' sakan' nī yoo a. ⁹Te yu'u ka'an xiin' ndo' ñā naa' nī kandu'u' ñā' si'i' iin te yivi' xiin' inga tiaa, te nata'vi' ta'an' ra xiin' a te tunda'a' ra xiin' tuku ñā'a' ndii, xaa' ra kuachi xiin' a nuu' Ndiosí. Te naa' tunda'a' iin te yivi' xiin' ñā' nī nākoo ra jaan' ndii, xaa' tu te jaan' kuachi xiin' ñā' jaan' nuu' Ndiosí —nī kachi a.

¹⁰Sakan' te nī ka'an te ndā'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Naa' sakan' nduu' a xiin' te yivi' xiin' ñā' si'i' ra ndii, ndee chaa' ka kaka iin ndaa' e' iin yivi' —nī kachi ra xiin' a.

¹¹Sakan' te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Süu' sakuu' ne yivi' kuvī natiin ñā kaa', süu' jaan' ndii ne nī nakaxin Ndiosí kuiti' kuvī natiin a. ¹²Sakan' ñā sava te yivi' ndii, tunda'a' mii' ra, kuachi ndii xa sakan' yoo mii' ra ndee nī tuvī ra, te sava tuku ra ndii, te yivi' nī xaña'ma ñā'a', te sava tuku ra ndii, xa'a' a ñā kuni sachuun' ra xa'a' ñā ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' na tunda'a' ra. Ne kuvī natiin ñā kaa' ndii, na natiin nīa —nī kachi a.

So'o nī xaa a kii' nī sañu'u' Jesús ne kualí'

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³Nī ndekuie ne yivi' xiin' ne kualí' nuu' Jesús te tondia ndā'a' a xini' nīa, te ka'an tu a xiin' Ndiosí xa'a' nīa. Ndisu te ndā'a' xa'a' a ndii, nī xa'a' xi'é ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualí' jaan'. ¹⁴Ndisu nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualí' nuu' i te nākasi ñā'a' ndo'. Kuachi ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne ini xini ñā'a'

ndee naa iní ne kualí kaa' xini nía yuva' si'í nía —ní kachí a xiin' ra.

¹⁵Te kii' ndí'í nī tondíā nda'a' a xíní' í'in ne kualí jaan' ndii, nī keta a íkan' te kua'an a.

So'ó nī ka'an Jesús xiin' iin te vika'

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶Te kii' kua'an a ndii, nī kuyatín iin te sava nuu' a, te nī ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuí'e, ña va'a nimá, ¿ndee ña va'a kuní a saa í te natiin í kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'í? —ní kachí ra xiin' a.

¹⁷Sakan' te nī ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kii' ka'án un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'án un' ña jaan'? Kuachi ndii iin ndaa' Ndiosí kuíti' nduu' ña va'a nimá. Ndisu naa' kuni natiin un' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'í ndii, saxinú un' ña ka'án chuun' Ndiosí —ní kachí a.

¹⁸Te nī ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndee ña kuní a saxinú í? —ní kachí ra.

Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Kā'ni' un' ne yivi'. Kūmi' un' musa un'. Sākui'na' un'. Kā'an un' tun vixi. ¹⁹Koto ka'nu' un' yuva' si'í un'. Te kundani un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kundani xiin' mii' mii' un' —ní kachí a. ²⁰Sakan' te nī ka'an te sava jaan' ndii:

—Sakuu' ña ka'án tu'un ndei' jaan' xa saxinú í ndee kii' lulu vi' í. ¿Ndee ña kuní ka saa í? —ní kachí ra xiin' a.

²¹Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' kuni kunduu un' te ndoo ndí'í nimá nuu' Ndiosí ndii, kua'an te xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxí un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu'. Sakan' te kixin un', te kundikun un' yu'u. Sakan' vi' te kumi' un' ña vika' ndivi' —ní kachí a xiin' ra.

²²Te kii' nī xini so'ó te sava jaan' ña jaan' ndii, nī kusuchi' va iní ra, te nī keta ra kua'an ra, sakan' ña te vika' xava'a nduu' ra. ²³Sakan' te nī ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'án í xiin' ndo' ndii, vixi xava'a nuu' ne vika' te taxí nía ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nía. ²⁴Tuku nī ka'án í xiin' ndo' ña vixi ka nuu' ne vika' te taxí nía ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nía, ndee naa ña küvi' tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ní kachí a.

²⁵Te kii' ni xini so'lo te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, so'lo ndiee' ka ni nandaní ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu kuví kaku nuu' kuachi ña? —kachi ra.

²⁶Sakan' te ni nakoto ndiaa ña'a' Jesús, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ne yivi' ndii, kuví saa ña ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuví saa ña'a' a, sakan' ña ña jaan' ndii, sakuu' ña'a' kuví xaa' a —ni kachi a xiin' ra.

²⁷Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, koto un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó. ¿Yoo nduu' a kanando ndu xa'a' ña jaan'? —ni kachi ra.

²⁸Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Na ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kii' nduxaa' iin yivi' kii' kundu'u' yu'u, ña nduu' tu te yivi', tei ka'nu' ndatun' koo' chukuu' mii' ka'ndia chuun' i ndii, kundiee tu ndo'ó, ne ndikún yu'u, nuu' uxi uvi tei ka'nu' ikan', te ka'ndia chuun' ndo' nuu' i'in ti'vi ne ta'an' e', ne Israel, ne nduu' ne uxi uvi ti'vi. ²⁹Te yoo ka nduu' ne ni nakoo vi'e ña, uun tiaa ta'an' ña, uun ña'a' ta'an' ña, uun yuva' si'l' ña, uun si'e ña, uun ñu'u' ña xa'a' ña ndikún ña yu'u ndii, sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o', te taxi tu a kivi' ñuu ña ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁰Ndisu kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'lo' ndi'i' nanduú ña nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'lo' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduú ña nuu' ku'un e' —ni kachi a xiin' ra.

Yo'o' sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te chi'i' uva

20 ¹Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te chi'i' yo'o' uva, te ni keta ña'a' nduku' ra te tatú, te sachuun' xa'a' yo'o' uva jaan'. ²Te kii' ni xini ta'an' ra xiin' te tatú ndii, ni ndoo ra kuento xiin' te jaan' ña cha'vi ña'a' ra saa xiku'un ya'vi' te yivi' xa'a' iin kivi', te ni ti'vi' ña'a' ra xa'a' uva ra. ³Te kuyatin' ka iin ña'a' ni keta ra kua'an ra ma'in' ya'vi, te ni xini ra ndiee' so'lo inga te kuni sachuun'. ⁴Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Kua'an tu ndo'ó, te sachuun' ndo' xa'a' yo'o' uva i. Te cha'vi i ndo'ó ña xata'an ki'in ndo'”, ni kachi ra. Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra. ⁵Te iin

ke'in' xiin' ka unĭ ndii, nĭ xa'an nĭ tukuun ra, te iin kachi nĭ xaa ra. ⁶Te kii' xa kuyatin' ka u'un, te nĭ keta nĭ tukuun ra, te nĭ xinĭ nĭ tukuun ra ndiee' so'õ inga ka te kuni sachuun', te nĭ ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ndichun na ndiee' so'õ ndo' yo'õ nduvi' te koo' a xaa' ndo'?” nĭ kachi ra. ⁷Te nĭ nakuiin te jaan' ndii: “Sakan' ña koo' ndee iin te yivi' nĭ ka'an xiin' ndu te sachuun' ndu xiin' ra”, nĭ kachi ra. Sakan' te nĭ ka'an te xiin' ña'a uva jaan' xiin' ra ndii: “Kua'an tu ndo'õ, te sachuun' ndo' xa'a' uva i”, nĭ kachi ra. ⁸Te kii' xa kuu' ñuu kua'an ndii, nĭ ka'an te xiin' ña'a jaan' xiin' te xito' te tatu' ra jaan' ndii: “Kana un' te tatu' te cha'vi un' ra. Xi'na ka te nĭ ko'ni ndee so'õ ndi'i' xa'a' un' cha'vi un', te sakan' vi' cha'vi un' te nĭ ko'ni nuu’”, nĭ kachi ra. ⁹Sakan' te nĭ kuyatin te nĭ ko'ni ka u'un jaan', te nĭ cha'vi xinu' ña'a' ra saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'. ¹⁰Te kii' nĭ kuyatin te nĭ ko'ni nuu' jaan' ndii, nĭ xanini' ra ña kua'a' ka xu'un' ki'in' ra, ndisu iin kachi nĭ cha'vi ña'a' ra saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi' kuiti'. ¹¹Ikan' te nĭ ka'an kule' ra xa'a' te xiin' ña'a' uva jaan' ndii: ¹²“Te nĭ ko'ni ndee so'õ ndi'i' ka' ndii, iin ndaa' hora so'õ nĭ xachuun' ra, te iin kachi nĭ cha'vi un' ra xiin' ndu'u, ndu'u te nĭ xandiĕni xiin' mii' nuu' chuun nduvi' ka'ni' ti'e’”, nĭ kachi ra. ¹³Te nĭ ka'an te xiin' ña'a' jaan' xiin' iin te tatu' jaan' ndii: “Chie kua'a, koo' ndee iin ña v'a' nĭ xaa i xiin' yo'õ. ¿Ñáá naka'an un' ña nĭ ndoo e' kuento ña cha'vi i yo'õ saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'? ¹⁴Sakan' na kuii', na'in un' xu'un', ña nĭ xiku'un ya'vi un' te ku'un un'. Koo' a ndi'ni yo'õ naa' kuní yu'u cha'vi i te so'õ ndi'i' ka' ndee naa nĭ cha'vi i yo'õ. ¹⁵¿Ñáá tuu un' ña kivi' saa i xiin' ña'a' mii' i ndee ka ña kuní i? Uun, ¿tee' te ndasi' nuu' nduu' un' xa'a' a ña nduu' i va'a te yivi' xiin' inga ne yivi'?” nĭ kachi ra. ¹⁶Sakan' na kuii' kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'õ ndi'i' nanduun nĭa nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'õ ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduun nĭa nuu' ku'un e', sakan' ña kua'a' va ne yivi' kana' Ndiosí, ndisu xaku' kuiti' nĭa natiin' ña kaku nĭa saa a —nĭ kachi a.

Tuku nĭ ka'an Jesús xa'a' ña kundo'õ a te kivi' a

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷Te kii' kua'an kaa Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, nĭ naka siin' a te uxi uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a, te nĭ ka'an a xiin' ra ndii:

18—Xiní ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Te ikan' sanakua'a te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te katun' ra yu'u, te nakuita kuento ra ña kuní a kuví i, ¹⁹te sanakua'a ra yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e te jaan' yu'u, te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u nuu' krusín. Ndisu kivi' ña uní te natiaku i —ni kachi Jesús xiin' ra.

So'o ni ka'an Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo, ñani ra

(Mr. 10:35-45)

20Sakan' te ni kuyatin si'i' Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús ndiaka' a' uvi saa' te jaan'. Te ni xikuuin xiti' a' nuu' a, te ni xikan a' iin ña va'a nuu' a. ²¹Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii: —¿Yoo nduu' a kuní un'? —ni kachi a xiin' a'.

Te ni nakuiin a' ndii:

—Saa un' ña va'a, tákui'e, te ka'an chuun' un' te kundiee uvi saa' tiaa si'e i yo'o' xiin' un' mii' ka'ndia chuun' un'. Iin ra kundu'u' nda'a' kua'a un', te inga ra kundu'u' nda'a' itin un' —ni kachi a'.

22Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kündani ndo'ó ndee ña xikán ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundieni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundieni ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nia xiin' yu'u? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Uun ndo', kundieni ndu —ni kachi ra.

23Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndixa nduu' a ndii, kundieni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u, te kundieni tu ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nia xiin' yu'u. Ndisu ña kundiee ndo' nda'a' kua'a i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuní a taxi' ña jaan', süu' jaan' ndii ne xa yoo tu'va ña jaan' xa'a' ni xaa yuva' i Ndiosí kuiti' natiin a —ni kachi a xiin' ra.

24Te kii' ni xini so'o inga te uxi ta'an ña jaan' ndii, ni nasaa' ra ni xini ra uvi saa' te ñani jaan'. ²⁵Ikan' te ni kana Jesús sakuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xiní ndo' ña kua'a' te kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sananduu' ña'a' ra ndee naa ña'a ra, te te kuu' ka'nu' ka tein nia ndii, xiko' ni'i' ña'a' ra te ña ka'an mii' ra yoo. ²⁶Ndisu süu' sakan' kunduu

a tein ndo'ó, süü' jaan' ndii yoo ka kuni kunduü te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, kuní a kunduü ra te kaka nuu nuu' ndo'. ²⁷Te yoo ka kuni kunduü te nuu' tein ndo'ó ndii, kuní a ña kunduü ra te kaka nuu nuu' ndo'. ²⁸Sakan' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuaxi i te kaka nuu ne yivi' nuu' i. Süü' jaan' ndii kuaxi i te kaka nuu i nuu' nia, te cha'vi i xiin' kivi' ñuu i xa'a' kuachi kua'a' ne yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

So'ó ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yatín ñuu Jericó

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹Kii' keta' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jericó kua'an a ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a kua'an nia. ³⁰Te ndiee' uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' mii' xka'ndía a kua'an a jaan'. Te kii' ni xini so'ó ra ña Jesús nduu' ña xka'ndía kua'an ndii, ni kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—i'Tákuie, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

³¹Te ne yivi' ndii, ni xi'e' nia nuu' ra, te koo taxin' yu'u' ra, ndisu so'ó ti'e' ka ka'an ra ndii:

—i'Tákuie, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

³²Sakan' te ni xikuiin Jesús, te ni kana ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—Ndee ña kuní ndo' saa i xa'a' ndo'? —ni kachi a.

³³Te ni nakuiin uvi saa' te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákuie, kuní ndu ndii, nakoto'ni ndu saa un' —ni kachi ra xiin' a.

³⁴Sakan' te ni kuvita ini a xa'a' ra, te ni tondia nda'a' a nduchi' nuu' uvi saa' ra. Te iin ni nunia' ti'o' nduchi' nuu' ra jaan'. Te ni xikundikun ña'a' ra.

So'ó ni xaa a kii' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

21 ¹Kii' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xaa nia ñuu Betfagé, ña naá yatín xa'a' xiki' ña nani' Olivos. Ikan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, ²ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kii' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuní ndo' tiín iin

mburra xiin' iin mburru sie. Ndaxin' ndo' ri' te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'. ³Te naa' ka'an yoo ka xiin' ndo' ndee ka ña'a ndii, ka'an ndo' xiin' nia ndii: “Nuu' xto'o e' kuni ri' iin xa'a, ndi'i jaan' te kixin ndiaka tukuu a ri' yo'o'”, kachi ndo' —ni kachi a xiin' ra.

⁴Sakan' ni xka'ndia a, te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí xta'an' kii' ni ka'an ra ndii:

⁵Ka'an ndo' xiin' ne ndiee' ñuu Sión ndii:

“Koto ndo' kaa' kuaxi rey ndo'.

Ña maso va nduu' a,

te ndu'u' a xata' iin mburru sie kuaxi a,

te si'e iin kiti', ti' ndiso' ña'a, nduu' ri'.”

Ni kachi ra.

⁶Sakan' te ni kiee te nda'a' xa'a' jaan' kua'an ra, te ni xaa ra saa nii' ni ka'an chuun' a xiin' ra. ⁷Te ni naka ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto ña titi ra xata' uvi saa' ri', te ni xikundu'u' a xata' ti' sie.

© 1996 David C. Cook

*Kua'a' va ne yivi' ndikún Jesús kii' ni
ndi'vi a ñuu Jerusalén (21.8)*

⁸Te ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, ni xakin nia toto ña ndiso' nia ichi'. Te sava tukü nia ni xa'nu nda'a' nii' itun', te ni xakin nia ichi' mii' xka'ndíá Jesús kua'an a jaan'. ⁹Te ne yivi', ne ni'i' ichi' kua'an nuu' a xiin' ne ndikún xata' a ndii, ti'e' va ni kuaa' nia ka'an nia ndii:

—¡Na natiin ña nduu' siani' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' va xto'o e' ña kuaxi kuenta a kaa'! ¡Na natiin Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi nia.

¹⁰Te kii' ndi'vi' a ñuu Jerusalem kua'an a ndii, ni ndi'ni va nimá sakuu' ne ñuu jaan' ndatu'ún' ta'an' nia ndii:

—¿Yoo nduu' tu te kaa'? —kachi nia.

¹¹Te ne yivi' kua'a', ne kuaxi xiin' Jesús jaan', ka'an ndii:

—Te kaa' nduu' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te nani' Jesús, te ñuu Nazaret, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea —kachi nia.

**So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu',
te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'**

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹²Te ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' u'vi' a sakuu' ne xiko' ña'a' xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. Te ni sandiko kava tu a mesa te nama' xu'un' xiin' tei te xiko' paloma, ¹³te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu' ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi Jesús.

¹⁴Te ni ndekuie ne kui'e nduchi' nuu' xiin' ne kui'e xa'a' nuu' a nuu' ki'e jaan', te ni sanda'a ña'a' a. ¹⁵Ndisu ni nasaa' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí kii' ni xini ra ña ka'nu' ña ni xaa Jesús ikan'. Te ni nasaa' tu ra kii' ni xini so'o ra ña kuaa' ne sava nuu' ki'e jaan' xaka'nu' nia Ndiosí ka'an nia ndii: “Na natiin ña nduu' siani' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e'”, kachi nia. ¹⁶Te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Ñáá xini so'o un' ña ka'an ne kaa'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Uun, xini so'o i. ¿Ñáá tia'an ka'vi' ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí? Ña jaan' ka'an ndii: “Ne sava xiin' ne kuañu'u, ne chichin' ka, kata yaa nuu' un' xaka'nu' nia yo'ó”, kachi a —ni kachi a.

¹⁷Sakan' te ni nakoo ña'a' a, te ni keta a nuu' ñuu jaan', te kua'an a ñuu Betania, te ikan' ni kixin' a.

So'õ ni xaa a kij' ni saichí Jesús iin tun' ndoko' higuera

(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸Nia'a ya'a tuku kivi' kij' kua'an tukuu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xi'i a soko. ¹⁹Ikan' te ni xini a iin' iin itun' ndoko' higuera yatín yu'u' ichi' jaan', te ni xa'an a mii' iin' nu'. Ndisu koo' ndoko' nu' iin', süu' jaan' ndii yuku kuiti' nu' yoo. Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nu' ndii:

—Koo' kivi' xachi' ka kuun ndoko' yo'ó —ni kachi a.

Xa ka'an e' te iin ni ichi tio' nu'. ²⁰Te kij' ni xini te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni nandaní va ra ka'an ra ndii:

—¿Saa tu na iin ni ichi kuiti' tun' kaa'? —ni kachi ra.

²¹Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, naa' ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te saxii ndo' nimá ndo' ndee sie ndii, süu' naa ña kaa' kuiti' kuvi saa ndo'. Süu' jaan' ndii kuvi tu ka'an ndo' ndee xiin' iku' kaa' ndii: “Kua'an ketá mii' iin' un' ñaa', te ku'un sko'ni' xiin' miji' un' ndee miní ka'nu'”, kachi ndo', te sakan' xna'a xka'ndia a. ²²Te sakuu' ña kakan ndo' nuu' Ndiosí kij' ini ndo' xini ña'a' ndo' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo' —ni kachi a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³Te kij' ni ndi'vi a nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni sania'a a ne yivi' ndii, ni kuyatín ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te xixa nuu' ñuu jaan' nuu' a. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo ni taxi ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachi ra.

²⁴Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a. Te naa' nakuiin ndo' a ndii, nakuiin tu yu'u yoo ni taxi ndiee' i, te xaa' i ña jaan'.

²⁵¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachi a.

Sakan' te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuvi ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandixa' ña'a' ndo'?” ²⁶Te kuvi ka'an tu e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a', sakan' ña yi'vi e' ne yivi' kua'a' kaa'.

Ku^achi ndii sakuu' nⁱa kandixa' ña iin te nⁱ ka'an tiakú tu'un Ndiosí nⁱ nduu Juan jaan' —nⁱ kachi xiin' ta'an' ra.

²⁷Sakan' na kuu' nⁱ ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xiní ndu yoo —nⁱ kachi ra.

Te nⁱ ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo nⁱ taxi ndiee' i te xaa' i ña kaa'.

Sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a'

uvi ta'an tiaa si'e iin te yivi'

²⁸¿Saa tuu ndo' xa'a' ña yo'o? Iin te yivi' ndii, nⁱ yoo uvi ta'an si'e ra, te unta' nⁱ ka'an ra xiin' te xkua'a' ndii: “Kua'an, yuva' i, te sachuun' un' xa'a' yo'o' uva i vitin”, nⁱ kachi ra. ²⁹Te nⁱ nakuiin te jaan' ka'an ra ndii: “Küni ku'un i”, nⁱ kachi ra.

Ndisu iin kani' te nⁱ nama ra nimá ra, te kua'an sachuun' ra.

³⁰Sakan' te iin kachi nⁱ ka'an tu yuva' jaan' xiin' inga si'e ra.

Te nⁱ nakuiin te jaan' ndii: “Va'a, tákui'e ku'un i”, nⁱ kachi ra.

Ndisu nⁱ xa'an ra nuu' chuun jaan'. ³¹¿Ndee te uvi ta'an jaan'

nⁱ saxinú ña kuní yuva' ra, tuu ndo'? —nⁱ kachi a.

Te nⁱ nakuiin ra ndii:

—Te nuu' —nⁱ kachi ra.

Sakan' te nⁱ ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, kanuu' ka te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, xiin' ña'a' ne xín taxi ka'ndia chuun' Ndiosí nimá te sakan' nimá ndo'ó. ³²Kuachi ndii nⁱ kixin Juan te sania'á ra ndo'ó ichi' ña xachuun' ndaku. Te ndii nⁱ kandixa' ña'a' ndo', ndisu te kendiaa' ya'vi' xiin' ña'a' ne xín jaan' ndii, nⁱ kandixa' ña'a' nia. Te ndo'ó ndii, tee' ndee nⁱ xiní ndo' ña nⁱ xaa ne jaan' ndii, nⁱ nama ndo' nimá ndo' te kandixa' ndo' ña nⁱ ka'an Juan jaan'.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' te tatú nia'a

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³Kuní so'o ndo' inga ña ka'an ndiaa yo'o. Nⁱ yoo iin te xiin' ñu'u', te nduu' yuva' si'i', te nⁱ chí'i ra kua'a' yo'o' uva, te nⁱ ndasi i'nu ra a, te nⁱ xatia tu ra mii' kuein ra uva jaan' te kasa'a ra vino xiin' a. Te nⁱ xa'a nⁱ tu ra iin vi'e sukun mii' kuví koto ndoso' ra kanii' nuu' ñu'u' jaan'. Sakan' te nⁱ nduku' ra te tatú, te koto ña jaan', te nⁱ keta ra kua'an ra tuku ñu'u'.

³⁴Te kii' xa kuyatin' xaa kivi' ña nakuixa nduu' uva jaan' ndii, ni ti'vi' ra ki'in' te xika' nuu' nuu' ra te kun naso te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. ³⁵Ndisu kii' ni ndekuie te xika' nuu' jaan' ndii, ni tiin te tatú, te xito' uva jaan', sakuu' te xika' nuu' jaan'. Sava te jaan' ndii, ni kani u'vi' ña'a' ra, te sava ra ndii, ni xa'ni' ña'a' ra, te sava tuku ra ndii, ni kuun yuu' xava'a ña'a' ra. ³⁶Te ni ti'vi' ka te xiin' ñu'u' jaan' kua'a' ka te xika' nuu' nuu' ra te sakan' ña nuu', te nii' sakan' tu ni xaa te tatú jaan' xiin' te jaan'. ³⁷Te so'o' ndi'i' ndii, ni ti'vi' ra tiaa si'e ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Koto ka'nu' ra tiaa si'e e'", kachi ra.

³⁸Ndisu ni ka'an xiin' ta'an te tatú jaan' kii' ni xini ra kuaxi tiaa si'e te xiin' ñu'u' jaan' ndii: "Te kaa' nanduu te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuví yuva' ra. To'o' ndo' te ka'ni' e' ra, te sakan' nanduu yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'", ni kachi ra. ³⁹Sakan' te ni tiin ña'a' ra xa'ni' ra xa'a' uva jaan', te ni xa'ni' ña'a' ra. ⁴⁰Te kii' nandiko' te xiin' ñu'u' mii' yoo yo'o' uva jaan' ndii, ¿ndee ña tuu ndo'ó saa ra xiin' te tatú jaan'? —ni kachi Jesús.

⁴¹Sakan' te ni nakuin ra nuu' a ndii:

—Ka'ni' saa ni kuu ra te ña'a jaan', te taxi ra yo'o' uva jaan' nda'a' tuku te yivi', te sanakua'a nduu' uva jaan' nda'a' te xiin' ña'a' a kii' nakuixa so'o a —ni kachi ra.

⁴²Ikan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ñáa tia'an ka'vi' ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii?

Yuu', ña ni xtani te xa'a vi'e ndii,

ña jaan' ni nanduu yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

Ña jaan' ni xaa xto'o e' Ndiosí, te nandani xava'a e'.

Sakan' yoso' a. ⁴³Sakan' na kiii' ka'an i xiin' ndo' ña taxi ka Ndiosí ña ka'ndia chuun' a nimá ndo', süu' jaan' ndii ka'ndia chuun' a nimá ne saxinú ña ka'an a. ⁴⁴Te yoo ka nama xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu ña'a' a. Ndisu yoo ka xata' nama yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' ña'a' a —ni kachi Jesús.

⁴⁵Te sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni kundani ra ña ni tiin kuachi' ña'a' Jesús xiin' ña ka'an ndiaa jaan'. ⁴⁶Te ni xika te kuu' ka'nu' jaan' tiin ra Jesús, ndisu ni kuví saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi' ra ne yivi', sakan' ña kandixa' ne jaan' ña te ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' a.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' te ni tatú kua'a' ne yivi',
ne ku'un viko' ña tunda'á' vi'e ra

(Lc. 14:15-24)

22 ¹Te tuku ichi' ni ka'an Jesús inga ka ña ka'án ndiaa nuu' te kuu' nuu' jaan' ndii:

²—Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nakuitá a xiin' ndee naa iin rey, te ni xa'a viko' chie xa'a' ña ni tunda'a' tiaa si'e ra. ³Te ni ti'vi' ra te xika' nuu' nuu' ra te ku'un naka te jaan' ne ni tatú ra jaan', ndisu ni xiin nia kixin nia. ⁴Te ni ti'vi' ni tuku' ra inga te xika' nuu' nuu' ra ka'án ra ndii: “Ka'an ndo' xiin' ne ni tatú i jaan' ndii, xa yoo tu'va ña xaxi' xa'a' viko', sakan' ña xa ni xa'ni' i toro, te ni xa'ni' tu i sindiki' kuachi' xa'an koo' chukuu'. Te sakuu' a xa yoo tu'va. Nia'a ki'i' ndo' viko', kachi' ndo'”, ni kachi' rey jaan'. ⁵Ndisu ne ni tatú ra jaan' ndii, ni xaa nia kuenta vi'. Iin nia kua'an mii' xika' nia, te inga tuku nia kua'an mii' xiko' nia ña'a. ⁶Te inga ka nia ndii, ni tiin nia te xika' nuu' jaan', te ni kuun ña'a' nia ndee ni xa'ni' ña'a' nia. ⁷Sakan' te ni nasaa' va rey jaan', te ni tianu' ra te xíin' ra, te ni xa'ni' ra ne ni xa'ni' te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni xa'mi tu ra ñuu nia. ⁸Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: “Xa yoo tu'va ña tunda'á', ndisu ne ni tatú i jaan' ndii, süu' ne xata'an kixin nduu' nia. ⁹Xa'a' a jaan' na kua'an ndo' mii' ta'ví' ichi' te naka ndo' saa ka ta'an ne yivi' kuni' ndo' te kixin nia viko' xa'a' ña tunda'á'”, ni kachi' ra. ¹⁰Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra mii' ta'ví' ichi', te ni naka ra sakuu' ne ni xini' ra, ne nia'a xiin' ne yivi' va'a. Te ni chitu' vi'e mii' yoo ña tunda'á' jaan'.

¹¹Te kij' ni nda'ni' rey jaan' tein ne ni tatú ra ndii, ni xini' ra ndu'u' iin te koo' toto naa ña ni'nu' te kua'an mii' yoo ña tunda'á' ni'nu' ra. ¹²Te ni ka'an ra xiin' ra ndii: “Chie kua'a, ¿saa ni xaa un' te ni xka'ndia un' yo'o', ña koo' toto naa ña ni'nu' ne kua'an mii' yoo ña tunda'á' ni'nu' un'?” ni kachi' ra. Te te yivi' jaan' ndii, koo' a ni kuvi' nakuiin ra. ¹³Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' jaan' ndii: “Satiin' ndo' uvi' saa' xa'a' ra xiin' uvi' saa' nda'a' ra, te skana' ña'a' ndo' ki'e mii' iin yavi', te ikan' kuaku u'vi' ra ndee ke'i' vi' nakaxi' nu'u ra”, ni kachi' ra. ¹⁴Sakan' ña kua'a' va ne yivi' kana' Ndiosí kaka' ichi' a, ndisu chaa' kuiti' nia nakaxin a —ni kachi' Jesús.

So'õ ni ñakuijn Jesús nuu' te fariseo xa'a' xü'un' yoo'
(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵Sakan' te ni kiekë te fariseo jaan' kua'an ra, te ni ndatu'un' tuní ra saa saa ra te koto ku'a'a ra Jesús xiin' tu'un' yu'u' a. ¹⁶Te ni ti'vi' ra sava te ndikún ichi' ra xiin' sava te nda'a' xa'a' Herodes. Te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, xiní ndu ña ña ndaku kuiti' ka'an un'. Te sania'a un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuiti'. Te kuän yi'vi un' ña ka'an ne yivi' xa'a' un', sakan' ña nakaxin un' ne yivi'. ¹⁷Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an un' xiin' ndu saa tuu un' xa'a' xü'un' yoo'. ¿Ñáá va'a yoo a ña cha'vi' e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xü'un' yoo' uun ñáá v'a' yoo a? —ni kachi ra.

¹⁸Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña ñia'a, ña chituní te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kuni koto ku'a'a ndo' yu'u' xiin' tu'un' yu'u' i. ¹⁹Taxi ndo' na koto i iin xü'un' yoo' jaan' —ni kachi a xiin' ra.

Te ni taxi ra iin xü'un' jaan' nda'a' a. ²⁰Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ni ñiania xata' xü'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a.

²¹Te ni ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' ra, nduu' a —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, te nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a Ndiosí —ni kachi a.

²²Te kii' ni xini so'õ ra ña ni ka'an a jaan' ndii, ni nandani ra, te ni ñakoo ña'a' ra te kua'an ra.

So'õ ni ñakuijn Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'í
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³Te kivi' jaan' ni kuyatin te saduceo nuu' Jesús, te jaan' ndii, ka'an ra ña koo' ña natiaku ne yivi' kii' xi'í ñia, sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

*Xü'un' ña nandu'u' nuu'
Cesar xata' (22.19)*

24—Táku'e, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'an ra xiin' e', ña naa' ni xi'i iin te yivi' te koo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan', te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e ra jaan' nanduu ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i jaan'.
 25 Va'a, unta' ndii ni yoo uxá ta'an ñani ñuu mii' ndiee' ndu yo'o'. Te ni tunda'a' te nuu' xiin' iin ña'a', ndisu ni xi'i ra ña kuní ka koo si'e ra xiin' ña' jaan', te ni ndoo a' nda'a' ñani ra, te uvi. 26 Te iin kachi ni ndo'o tu ñani ra te uvi, xiin' te uni. Te iin sakan' ni ndo'o sakuu' te uxá ta'an jaan' xiin' ña' jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i. 27 Te so'o' ndi'i' te ni xi'i tu ña'a' jaan'. 28 Sakan' na kuii' kii' natiaku nia ndii, ¿yoo ña' si'i kunduu tu ña' jaan', kuachi ndii uxá saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra xiin' Jesús.

29 Sakan' te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, kundani ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te ni ndee xini tu ndo' saa xachuun' ña ndiee' a. 30 Kuachi ndii, kii' natiaku ne ni xi'i ndii, tunda'a' ka ndee iin ne yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kunduu nia ndee naa ángele ña ndiee' ndivi', ña xika' nuu' nuu' Ndiosí. 31 Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, kuvi ka'vi ndo' tutu mii' yoso' ña ni ka'an Ndiosí ndii: 32 “Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, ni kachi a. Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii, Ndiosí ne tiaku nduu' a —ni kachi Jesús.

33 Te kii' ni xini so'o ne yivi' kua'a' jaan' ña ni ka'an a xiin' te jaan' ndii, ni nandaní va nia xa'a' ña sania'a a.

**Yo'o' ka'an Jesús ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu'
 ka ña ka'an chuun' Ndiosí
 (Mr. 12:28-34)**

34 Te kii' ni xini so'o te fariseo jaan' ña koo' a ni kuvi ka'an te saduceo xiin' Jesús ndii, ni nakaya sakuu' ra. 35 Te ni ndatu'un' ña'a' iin te fariseo jaan', te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te koto kua'a ña'a' ra ka'an ra ndii:

36—Táku'e, ¿ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka ña ka'an chuun' Ndiosí? —ni kachi ra.

37 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—“Kundaní un' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá un', xiin' kanii' te nduu' un', xiin' sakuu' ña xanini un'.” 38 Ña kaa' nduu'

ñā kuu' nuu', te ñā ka'nu' ká tu ñā ka'án chuun' a. ³⁹Te ñā uvī ndii, yatin' iin kachi ka'nu' a xiin' ñā kaa' ka'án a ndii: “Kundani un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kundani xiin' mii' mi' un'”, kachi a. ⁴⁰Te ñā uvī ta'an kaa' nduu' xa'ndu sakuu' ñā ka'án tu'un ndei' Ndiosí xiin' sakuu' ñā ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí —ni kachi Jesús.

Sania'á Jesús, yoo siani' xika' nduu' Cristo, ñā sakakú yoo'
(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹Te kii' ita' ka te fariseo jaan', te ni ndatu'un' ñā'a' Jesús ndii:

⁴²—¿Saa tuu ndo'ó xa'a' Cristo, ñā tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ¿Yoo siani' xika' nduu' a? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Siani' xika' David nduu' a —ni kachi ra.

⁴³Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'án David ñā xto'o ra nduu' ñā jaan' naa' sakan'? Sakan' ñā ni saka'án ñā'a' Espíritu Santo ndii:

⁴⁴Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' kua'a' i
na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Ni kachi a, ni kachi ra. ⁴⁵Sakan' na kuii' naa' mi' David jaan' ka'án ñā xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvi ka'án nia ñā nduu' a siani' xika' ra? —ni kachi Jesús.

⁴⁶Te ndee iin te jaan' ni kuvi nakuiin ndee iin yu'u' sie. Te ndee kivi' jaan' ndii, ndee iin ra ni kundieni ndatu'un' ka tu ñā'a' ndee iin yu'u'.

Ka'án Jesús xa'a' ñā vā'a ñā xaa' te fariseo xiin' xa'a'
ñā vā'a ñā xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí
(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

23 ¹Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan', xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

²—Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ndiso' chuun' ra te sanakuachi' ra ñā ni ke'i Moisés. ³Sakan' na kuii' kuní a kandixa' ñā'a' ndo' te saa tu ndo' ñā ka'án ra. Ndisu saa ndo' ñā xaa' ra, kuachi ndii sania'á ra iin ñā'a, ndisu siin' ndoo' ñā xaa' mi' ra. ⁴Sakan' ñā chituní ra ñā ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'án chuun' ra xiin' nia ñā saxinú nia ñā

jaan', ndisu mij' ra ndii, ni ndee
 xiin' iin ndaa' nuu' nda'a' ra küni
 chindiee' ña'a' ra. ⁵Te sakuu'
 ña xaa' ra ndii, xaa' kuu' tjo' ra,
 ndiani te küni ña'a' ne yivi', te
 nandaní nia xa'a' ña jaan' kuiti'.
 Sakan' ña chindikún ra iin xatun'
 chie ka ti'e' ra mii' nu'u' tutu, ña
 yoso' ña ka'an Ndiosí, te ni'nu' ra
 toto ña taa' yo'o' yu'va nani' va
 yu'u'. ⁶Te xtani va ra ña kundiee
 ra nuu' tei, tun' kuu' nuu', mii'
 yoo viko' xiin' tei ka'nu', tun' ita'
 tixin vi'e mii' nakaya e'. ⁷Te xtani
 tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne
 yivi' ma'in' ya'vi mii' chitu' kaa'.
 Te xtani tu ra ña ka'an ne yivi'
 xiin' ra maestro.

⁸'Ndisu ndo'ó ndii, täxi ndo'
 ka'an ne yivi' xiin' ndo' maestro,
 sakan' ña Cristo, ña sakakú ne
 yivi', kuiti' nduu' Maestro nuu'
 ndo'. Te sakuu' ndo'ó ndii, ñani
 ndo' küni ta'an' ndo'. ⁹Ni ndee
 ka'an ndo' tata yuva' i xiin' ndee
 iin te yivi' iin yivi', sakan' ña yoo iin ndaa' kuiti' Yuva' e', ña
 ndu'u' ndivi'. ¹⁰Te ni ndee täxi tu ndo' ka'an ne yivi' xiin' ndo'
 xto'o i, sakan' ña yoo iin ndaa' kuiti' Xto'o ndo', ña jaan' nduu'
 Cristo. ¹¹Te nduu' te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, küni a kunduu
 ra te xika' nuu nuu' ndo'. ¹²Sakan' ña yoo ka xachie xiin' mii'
 mij' ndii, saka'an' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' mij'
 ndii, sachie ña'a' a.

¹³'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'a' tu'un ndei'
 Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o'
 kundoo ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne
 yivi' te täxi' nia ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia. Te ndee
 mij' ndo' täxi' ña ka'ndia chuun' a nimá ndo', te ni ndee täxi'
 tu ndo' ña täxi ne jaan' ña ka'ndia chuun' a nimá nia. ¹⁴Ndo'ó,
 te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie

*Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a
 ña xaa' te fariseo, xiin'
 ña vä'a ña xaa' te sania'a'
 tu'un ndei' Ndiosí (23.5)*

va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xakuina' ndo' vi'e ne kuaan'. Te na'a' va ka'an ndo' xiin' Ndiosí, ndiani te nandaní ne yivi'.

¹⁵'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña saa kanii' iin yivi' xika' nduku' ndo' iin ne kundikun ña kandixa' ndo', te kii' xikundikun ne jaan' ña jaan' ndii, uvi' ichi' ka xata'an ku'un nia vi'e ndiaya' te sakan' mii' ndo'.

¹⁶'Chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí. Sakan' ña ka'an ndo' ndii: "Naa' tiin ndiaa iin ne yivi' yukun' ka'nu' e' kii' taxi' nia kuento nia ndii, koo' a xaa' a tee' ndee saxinú nia ña jaan'", kachi ndo'. Ndisu ka'an tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa oro, ña yoo tixin yukun' jaan' kii' taxi' nia kuento nia ndii, kuni a saxinú nia ña jaan', kachi ndo'. ¹⁷Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini' ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' yukun' jaan' te sakan' oro jaan'? Kuachi ndii suvi a sañu'u' oro jaan'. ¹⁸Te ka'an tu ndo' ndii: "Naa' tiin ndiaa iin ne yivi' mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí kii' taxi' nia kuento nia ndii, koo' a xaa' a tee' ndee saxinú nia ña jaan'", kachi ndo'. Te ka'an tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa tumani', ña ndiee' ikan' ndii, kuni a saxinú nia kuento jaan', kachi ndo'. ¹⁹Xa'a' a jaan' na kuui' ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini' ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' mii' nasoko' ne yivi' jaan' te sakan' tumani', ña ndiee' ikan'? Kuachi ndii suvi a sañu'u' tumani' jaan'. ²⁰Kuachi ndii, yoo ka tiin' ndiaa mii' nasoko' jaan', te taxi' nia kuento nia ndii, tiin' ndiaa nia ña jaan' xiin' sakuu' ña ndiee' nuu' a. ²¹Te yoo ka tiin' ndiaa yukun' ka'nu' e' ndii, tiin' ndiaa nia ña jaan' xiin' sakuu' ña su'un, ña yoo tixin a. ²²Te yoo ka tiin' ndiaa ndivi' ndii, tiin' ndiaa nia tei ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí, te tiin' ndiaa tu nia ndee mii' Ndiosí, ña ndu'u' nuu' tun' jaan'.

²³'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña cha'vi' ndo' uxí ta'an nu'ni xata' iin ciento nu'ni ña nduu' minu' menta, xiin' minu' anís, xiin' comino. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ka, ña ka'an tu'un

ndeí' Ndiosí, naa kuu' ña xachuun' ndaku, xiin' ña kuvita iní, xiin' ña iní ndo' xini ndo' Ndiosí. Ña kaa' nī kuní a saxinú ndo', te saa na xaa' tū ndo' ña jaan'. ²⁴Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí, sakan' ña saxinú ndo' ña kualí' kuu' so'ó ña ka'an ña jaan', ndisu sáxinú ndo' ña ka'nu' ka, te xaa' ndo' ndee naa ne saxixin tikun' te koko' nia iin camello kii' xi'í' nia tikui.

²⁵'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tū'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndisu tixin a ndii, nī sakutu' ndo' a xiin' mii' ndi'í' ña nī xakui'na' ndo' xiin' ña xachuun' ndaku ndo'. ²⁶Ndo'ó, te fariseo ndii, ndee naa te yoo nianí nduu' ndo'. Kuní a ña natia ndo' xi'na ka tixin yaxin' jaan' xiin' ko'o' jaan', te sakan' ndundo'o tū xata' a.

²⁷'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tū'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña nī nake'í yaa ra. Ña jaan' ndii, ndatun' xata' a, ndisu tixin a ndii, chitu' vi' ñu'u' iki' ne ndii xiin' sakuu' nuu' ña kini. ²⁸Sakan' tū ndo'ó ndii, ndee naa te xachuun' ndaku nduu' ndo' nuu' ne yivi'. Ndisu chitu' vi' nimá ndo' ñu'u' ña xasuví' xiin' mii' ndo' xiin' ña kini.

²⁹'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tū'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuví' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xa'a ndo' ñaña' te nī ka'an tiakú tū'un Ndiosí xta'an' iin yivi', te ndasandatun' tū ndo' mii' ita' ñaña' te nī xachuun' ndaku nuu' Ndiosí. ³⁰Te ka'an tū ndo' ndii: "Naa' nī xika e' iin yivi' kii' nī tiaku te ichi' yata' e' ndii, chindiee' ña'a' e' te ka'ni' ra te nī ka'an tiakú tū'un Ndiosí'", kachi ndo'. ³¹Sakan' na kuii' xa mii' ndo' nduu' ndo' te ka'an ndo' ña xii' yata' ndo' nduu' te nī xa'ni' te nī ka'an tiakú tū'un Ndiosí jaan'. ³²Sakan' na kuii' saxinú ndi'í' ndo' ña nī taxi xa'a' te jaan'.

³³'Ndo'ó ndii, koq' nduu' ndo', sakan' ña si'e koq' nduu' ndo'. ¿Saa tū xanini ndo' ña kuví kaku ndo' nuu' ña kundo'o' ndo' vi'e ndiaya'?

³⁴'Sakan' na kuii' ti'vi' i nuu' ndo' te ka'an tiakú tū'un Ndiosí, xiin' te xini tuní xa'a' ichi' a, xiin' te sania'á tū'un

nde'i a. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' ña'a' ndo' nuu' krusín. Te sava ra ndii, suku' yo'o' ña'a' ndo' tixin vi'e mii' nakaya e', te kundikun u'vi' ndo' taxi' ña'a' ndo' saa ñuu. ³⁵ Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi' xa'a' ní' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, ne ni xa'ni' ne xii' yata' ndo'. Xa'a' ndee ní' Abel, te ndaku nimá nuu' Ndiosí, te ndee ní' Zacarías, te ni nduu si'e Berequías. Zacarías jaan' ndii, ni xa'ni' ña'a' te xii' yata' ndo' yi'e' yukun' ka'nu' e' yatín mii' nasoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí. ³⁶ Ña' ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi' xa'a' sakuu' ña jaan'.

Xaku' Jesús xa'a' ñuu' Jerusalén

(Lc. 13:34-35)

³⁷ ¡Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu' Jerusalén, ne xa'ni' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuví ra! ¡Ki'in' va ichi' ni kuni' i ndasaiin i ndo'ó ndee naa xaa' iin nduxi' ña ndasaiin' ri' nduxi' kuali' si'e ri' tixin ndixin ri', ndisu ni xiin ndo'! ³⁸ Ña' ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, nduxin ñuu ndo'. ³⁹ Te ka'an tu i xiin' ndo' ña kuni ka ndo' yu'u ndee xaa kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: “Sañu'u' va xto'o' e' Ndiosí ña kuaxi kuenta a”, kachi ndo' —ni kachi Jesús.

Ka'an Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

24 ¹ Kii' keta' Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu' kua'an a ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni xa'a' nia'a' ña'a' ra saa kaa' yukun' jaan'. ² Te ni nakuiin Jesús nuu' ra ka'an a ndii:

—¿Xa'a' vi'e na'nu' nia kaa' ka'an ndo' nu'? Suu ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña sakuu' ña kaa' nduxin xachi', te ndee iin yuu' kütoto ta'an' ka —ni kachi a.

Ka'an Jesús ndee ña xka'ndia kii' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ndi'i jaan' te kua'an Jesús xiki' ña nani' Olivos xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni xikundu'u' a xiki' jaan'. Ikan' te ni kuyatin siin' te nda'a' xa'a' a jaan' nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu ña xa kuyatin' nandiko' un', te xakuyatin' tu ku'un ndiko' iin yivi'? —ni kachi ra xiin' a.

⁴Te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', taxí ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. ⁵Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tiin ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kuni xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ⁶Te kii' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u mii' ka iin yivi', te kuni tu ndo' ña yoo a xika' iin yivi' ndii, koto xiin' mii' ndo' te kundini' ndo'. Kuachi ndii, kuni a ña koo ña jaan', ndisu tia'an kundi'i iin yivi' kii' sakan'.

⁷Kuachi ndii kunta'an' ne ndiee' iin nuu xiin' ne ndiee' tuku nuu, te kunta'an' tu iin te xa'ndia chuun' nuu' iin nuu xiin' inga te xa'ndia chuun' nuu' inga nuu. Te kani' xaan' taan iin yivi', te koo tu kui'e, te koo va tu soko. ⁸Te sakuu' ña jaan' ndii, sakan' xa'ndu ña xito' koo kuiti' nduu' a.

⁹Sakan' te sanakua'a ne yivi' ndo'ó nda'a' te yivi', te sando'o' u'vi ra ndo'ó, te ka'ni' ra ndo'ó. Te kundasi' sakuu' ne yivi' iin yivi' ndo'ó xa'a' a ña ndikun' ndo' yu'u. ¹⁰Kii' sakan' ndii, kua'a' ne yivi' nakoo ichi' Ndiosí, te sanakua'a ta'an' nia, te kundasi' ta'an' tu nia. ¹¹Te kua'a' va tu te ka'an tiakú tun vixi nakoo kivi' jaan'. Te kuni xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ¹²Te xa'a' a ña xa mii' ndi'i' ña nia'a yoo iin yivi' ndii, kua'a' va ne yivi' nakoo ña kundani ta'an' nia. ¹³Ndisu yoo ka kundieni naa kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natiin nia kivi' nuu ña koo' kivi' ndi'i'. ¹⁴Te ña nuu' ndii, kuni a ña ka'an ndoso' ne yivi' kani' iin yivi' tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kvi kuni so'o sakuu' ne yivi' iin yivi' xa'a' i, sakan' vi' te kundi'i iin yivi'.

¹⁵Sakan' na kuui' kii' kuni ndo' iin' ña kini kaa' mii' su'un naa ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni nani' Daniel ndii, ndo'ó, ne ka'vi' ña yo'o' ndii, kuni a kundani ndo' a. ¹⁶Ne ndiee' nu'u' Judea kii' sakan' ndii, na kunu nia ku'un nia tein iku'. ¹⁷Te yoo ka ndiee' xini' vi'e nia kii' sakan' ndii, na nda'ni nia vi'e nia nachii' nia ña'a nia. ¹⁸Te yoo ka xachuun' nuu' nu'u' nia kii' sakan' ndii, na nandiko' nia vi'e nia xa'a' toto nia. ¹⁹Kivi' jaan' ndii, kundo'o' va ne nu'u' si'e,

te kundo'o va tu ne sachichin' si'e kuañu'u. ²⁰Ka'an va ndo' xiin' Ndiosí te na tãxi a ña xaa kivi' jaan' yoo' vixin uun kivi' sábadó, ña xinandíee' e'.

²¹'Kuachi ndii, kivi' jaan' ndii, koo tundo'o' ña ndee iin kivi' tia'an koo ndee kii' ni xa'a Ndiosí iin yivi' te ndee vitin, te ni ndee koo' ka tu a koo. ²²Te naa' ni xakuiti xto'o e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' kaku. Ndisu sakuiti ña'a' a xa'a' ña kundani a ne ni nakaxin a ndikún ichi' a.

²³'Sakan' na kuii' naa' yoo ka ka'an xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo ña nduu' Cristo, ña sakakú yoo'", uun ka'an nia ndii: "Aan', koto ndo', kaa' yoo ña nduu' Cristo", kachi nia ndii, kändixa' ña'a' ndo'. ²⁴Kuachi ndii kixin te kuni xa'an', te ka'an ña Cristo nduu' ra. Te sakan' tu kixin te ka'an tiakú tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saa ra chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuun' ka'nu' ña nandani ne yivi'. Te naa' ni kuví ndii, ndee ne ni nakaxin Ndiosí ndikún ichi' a kuni xa'an' ra. ²⁵Te naka'an' ndo' ña ni ka'an i ña kaa' xiin' ndo' ña kuni ka koo a. ²⁶Sakan' na kuii', kii' ka'an nia xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', mii' taxin' kaa' xika' Cristo" ndii, kü'un ndo'. Uun kii' ka'an nia xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', tixin vi'e jaan' yoo si'e a" ndii, kändixa' ña'a' ndo'. ²⁷Kuachi ndii, kii' nandiko' tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuni sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa xaa' a kii' xini nia yi'é ñu'u savi' kanii' ndivi'. ²⁸Sakan' tu sakuu' e' xini ña mii' kandu'u' ña te'i ndii, ikan' kaku kua'a' tikoxií.

So'o saa a kii' nandiko' Jesús iin yivi'
(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

²⁹Te xa numi' tio' kii' ndi'i xka'ndia tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va ñu'u, te sakan' tu yoo' ndii, nätuun ka a, te koyo tu tiuun', te taan ndíee' sakuu' ña ndíee', ña yoo ndivi'. ³⁰Sakan' te tuvi iin ña nia'á ndivi' ña xa kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Ikan' te kuaku suchi' ini sakuu' nuu' ti'vi' ne yivi' iin yivi'. Te kuni nia kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi' jaan', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndíee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. ³¹Te kii' nde'i ti'e' iin ndachuun' tun' nichí, te ti'vi' i kua'a' ángele, te nakaya a ne ni nakaxin Ndiosí. Te ndasain a sakuu' ne jaan', ne ndíee' kumi' saa' xaan' iin yivi' mii' kuaxi tachi', ndee mii' xa'a' iin yivi', te ndee mii' xa'a' ndivi'.

³²'Kundani ndo' ña ka'an ndiaa yo'o' xa'a' saa xaa' tun' higuera kii' nduitia' nda'a' nu', te naka'ndi yukū nu' ndii, xini ndo' ña xa kuyatin' kuii kuun savi'. ³³Te iin kachi tu saa a xiin' ndo'ó kii' kuni ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³⁴'Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña kuni ka kuvi sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'. ³⁵Ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

³⁶'Ndisu ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee iin ne yivi' xini a, ni ndee ángele ña ndiee' ndivi'. Süu' jaan' ndii mii' yuva' i kuiti' xini amaa xaa' kivi' jaan'.

³⁷'Kuachi ndii, saa nii' ni kuū ne yivi' kii' ni xika Noé xta'an' iin yivi' ndii, nii' sakan' kuu tu ne ndiee' iin yivi' kii' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ³⁸Kuachi ndii saa nia naa ni xaa ne jaan' kii' tia'an ndoñu'u' iin yivi' xiin' savi'. Kivi' jaan' ndii, xaxi' ne yivi' ña'a, te xi'i' nia, te tunda'á' nia ndee ni xaa kivi' ña ni ndi'vi Noé tixin tundo' chie. ³⁹Te koo' a naá nimá nia ndee kii' ni xaa ña ni kañuu ña'a' tikui savi', te ni ndoñu'u' iin yivi'. Sakan' tu saa ne yivi' kii' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

⁴⁰'Kivi' jaan' ndii, naa' xachuun' inga' uvi ta'an te yivi' ndii, iin ndaa' ra na'in i te inga ra ndii, ndoo ra. ⁴¹Te naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' ndii, iin ndaa' a' na'in i, te inga a'

Naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' kii' nandiko' Jesús ndii, iin ndaa' a' na'in a, te inga a' ndoo (24.41)

ndoꝝ. ⁴²Xa'a' a jaan' na koo tu'va naa yoo tu'va ndo', sakan' ña xini ndo' ndee kivi' kixin tukuu yu'u, ña nduu' xto'o ndo'.

⁴³'Ndisu kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo', kuachi ndii, naa' xini te xiin' vi'e ndee hora ñuu kixin te kui'na' vi'e ra ndii, koo tu'va ra te taxí ra ki'vi te jaan' vi'e ra. ⁴⁴Sakan' na kuii' kuni a koo tu'va tu ndo'ó, kuachi ndii xini ndo' ndee kivi' kuiti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

**Yo'o' sania'á Jesús saa xaa' iin te xika' nuu' te yoo
tu'va kij' nandiko' xto'o ra
(Lc. 12:41-48)**

⁴⁵'Naa' yoo iin te xika' nuu', te nduu' te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxí ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuni a. ⁴⁶Va'a va keta te xika' nuu' jaan' naa' kij' nandiko' xto'o jaan' te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun jaan'. ⁴⁷Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, taxí xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra. ⁴⁸Ndisu naa' ka'an te xika' nuu' jaan' xiin' nimá ra ndii: "Kuu kuachí va xto'o e' te nandiko' a", kachi ra. ⁴⁹Te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ra xiin' te xini. ⁵⁰Te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña koo' a naá nimá ra xiin' hora ña xini ra ndii, ⁵¹sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te sko'ni' ña'a' a mii' ñu'u' ne xasuvi' xiin' mii', te ikan' kuaku u'vi ra ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ra.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' uxí ta'an ña'a' sava

25 ¹'Kii' sakan' ndii, kunduu ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndee naa ni ndo'o uxí ta'an ña'a' sava, ne ni ki'in kaa tuún te ni kiee nia kua'an nata'an' nia xiin' te tunda'á. ²U'un ta'an nia ndii, ne naa' kuu' nduu' nia, te inga u'un ta'an nia ndii, ne kuu' kaxi' nduu' nia. ³Ne naa' kuu' jaan' ndii, ni ki'in nia kaa tuún nia, ndisu ni ni'i' ka nia xa'an oliva ña taan nia tixin a. ⁴Ndisu ne kuu' kaxi' jaan' ndii, ni'i' siin' ka nia xa'an oliva xiin' kaa tuún nia. ⁵Te xa'a' a ña kuachí xika' te tunda'á jaan' ndii, ni ko'ni ma'na nuu' sakuu' nia, te ni kixin ndi'i nia. ⁶Te na ñuu jaan' ni tiaku ka'an ti'e' ne yivi' ndii: "Xa kuaxi te tunda'á, kuan kiee ndo' te natiin ña'a' ndo'", ni kachi nia. ⁷Sakan' te sakuu' ne sava jaan' ndii, ni ndokoo

n̄ia, te n̄i ndasava'a n̄ia kaa tuún n̄ia. ⁸Ikan' te n̄i ka'an ne naa' kuu' jaan' xiin' ne kuu' kaxi' ndii: "Saa ndo' ña va'a te tax̄i ndo' sie xa'an ndo' nda'a' ndu, sakan' ña xa kuni nda'va kaa tuún nuu' ndu", n̄i kachi n̄ia. ⁹Ndisu n̄i ka'an ne kuu' kaxi' jaan' xiin' n̄ia ndii: "Küvi tax̄i ndu a, kuachi ndii n̄iani a koo tuún nuu' sakuu' e'. Va'a ka ku'un ki'in ndo' a mii' ndiee' ne xiko' a, te sata' ndo' a xa'a' mii' ndo'", n̄i kachi n̄ia. ¹⁰Te kii' kuan sata' n̄ia xa'an jaan' ndii, n̄i xaa te tunda'á' jaan'. Te n̄i ko'ni ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ra vi'e mii' yoo viko' jaan', te n̄i ndasi ra vitu' yi'e' vi'e. ¹¹Te n̄i kuna'a' te n̄i ndekuie ne naa' kuu' jaan', te n̄i ka'an n̄ia ndii: "Tákuie, saa un' ña va'a, te nunia' un' yi'e' nuu' ndu. Tákuie, saa va un' ña va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu", n̄i kachi n̄ia. ¹²Ndisu n̄i ka'an te jaan' xiin' n̄ia ndii: "Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, xiní i ndo'ó", n̄i kachi ra. ¹³Xa'a' a jaan' na kuii' koo tu'va va ndo', sakan' ña xiní ndo' ndee kivi' uun ama'a kuiti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' uní ta'an te xika' nuu'
(Lc. 19:11-27)

¹⁴Sakan' ña, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te n̄i keta kua'an xika'. Kii' kuní ka ku'un ra ndii, n̄i kana ra te xika' nuu' nuu' ra, te n̄i sakuiso' chuun' ña'a' ra nuu' ña'a ra. ¹⁵Te yivi' jaan' ndii, xiní ra saa xito' kuvi sachuun' i'in te xika' nuu' nuu' ra jaan', sakan' na kuii' n̄i tax̄i ra u'un mií xu'un' oro nda'a' iin ra, te nda'a' inga ra n̄i tax̄i ra uvi mií xu'un' oro, te nda'a' inga ka ra n̄i tax̄i ra iin mií xu'un' oro. Sakan' te n̄i keta xto'o jaan' kua'an ra. ¹⁶Te te n̄i ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ndii, numi' te n̄i xa'a' xachuun' ra xiin' a, te n̄i kanando ra inga u'un mií xu'un' oro xiin' a. ¹⁷Te sakan' tu, te n̄i ki'in uvi mií xu'un' oro jaan' ndii, iin kachi n̄i xaa ra, te n̄i kanando ra inga uvi mií xu'un' oro xiin' a. ¹⁸Ndisu te n̄i ki'in iin mií kuiti' ndii, n̄i keta ra kua'an ra, te n̄i xatia ra ñu'u', te n̄i tisi'e ra xu'un' xto'o ra jaan'.

¹⁹Te kii' n̄i xka'ndia kua'a' kuiya ndii, n̄i nandiko' xto'o jaan', te n̄i xa'a nakán ra kuenta nuu' sakuu' te xika' nuu' jaan' xa'a' xu'un' jaan'. ²⁰Te n̄i xaa xi'na te n̄i ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ni'i' ra inga u'un mií ka a ka'an ra xiin' xto'o ra jaan' ndii: "Tákuie, n̄i tax̄i un' u'un mií xu'un' oro nda'a'

i, i_{kan} a ni'i' i yo'o', te ni_{kanando} a i_{nga} u'_{un} mií ka", ni_{kachi} ra. ²¹Sakan' te ni_{ka'an} xto'o' ra xiin' ra ndii: "Va'a va ni_{xaa} un'. Yo'ó ndii, i_{in} te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni_{xachuun'} ndaku un' xiin' ña sie ndii, sa_{kuiso'} chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. Ni'a'a, te ndu_{iin} un' xiin' ña kuation' nimá yu'u, ña nduu' xto'o' un'", ni_{kachi} ra. ²²Te ni_{xaa} tu te ni_{ki'in} uvi mií xu'un' oro jaan', te ni_{ka'an} ra ndii: "Tákuie, ni_{taxi} un' uvi mií xu'un' oro nda'a' i, te yo'o' ni'i' i i_{nga} uvi mií ka ña ni_{kanando} a", ni_{kachi} ra. ²³Sakan' te ni_{ka'an} xto'o' ra xiin' ra ndii: "Va'a va ni_{xaa} un'. Yo'ó ndii, i_{in} te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni_{xachuun'} ndaku un' xiin' ña sie ndii, sa_{kuiso'} chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. Ni'a'a, te ndu_{iin} un' xiin' ña kuation' nimá yu'u, ña nduu' xto'o' un'", ni_{kachi} ra. ²⁴Te ni_{xaa} tu te ni_{ki'in} i_{in} mií xu'un' oro jaan', te ni_{ka'an} ra ndii: "Tákuie, xini' yu'u ña i_{in} te kui'e va nduu' yo'ó, te kenda_{aa'} un' ña'a mií kōo' a ni_{chi'i} un', te nakaya tu un' ña'a mií ni_{kiku'} un' ndikin'. ²⁵Xa'a' a jaan' na ni_{yi'vi} i, te ni_{xa'an} i, te ni_{tisi'e} i xu'un' yo'o' ti_{xin} ñu'u'. Sakan' na kuii' yo'o' ni'i' i xu'un' ña nduu' ña'a un'", ni_{kachi} ra xiin' xto'o' jaan'. ²⁶Ndisu ni_{ka'an} xto'o' ra jaan' xiin' ra ndii: "Yo'ó ndii, te xika' nuu' ni'a'a nduu' un', te suxan' tu un'. Sakan' ña naa' xini' un' ña kenda_{aa'} i ña'a mií ni_{chi'i} i, te nakaya tu i ña'a mií ni_{kiku'} i ndikin' ndii, ²⁷va'a ka naa' ni_{chinaa'} un' xu'un' i jaan' mií kanando a xata' a, te na'in i a kii' nandiko' i", ni_{kachi} ra xiin' te xika' nuu' ni'a'a jaan'. ²⁸Sakan' te ni_{ka'an} xto'o' jaan' xiin' i_{nga} te ita' jaan' ndii: "Tu'un ndo' xu'un' oro jaan' nda'a' te kaa', te na_{taxi} ndo' a nda'a' te xa kumi' uxí ta'an xu'un' oro. ²⁹Kuachi ndii, yoo ka kumi' ña'a ndii, natiin ka ni'a a, te yoo ka kōo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' ni'a kiee nda'a' ni'a. ³⁰Te te xika' nuu' te kuäsa' kuní kaa' ndii, xita' ndo' nda'a' ra skana' ndo' ndee ki'e mií i_{in} yavi, te i_{kan}' kuaku ra ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ra", kachi xto'o' jaan'.

Yo'o' ka'an Jesús saa saa a kii' sana'má a ne yivi'

³¹Kii' kixin yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kixin i xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu', te saa xinundu_u xiin' i kixin sa_{kuu'} ángele, ña xika' nuu' nuu' i. Te kundu'u' i nuu' tei ka'nu' ndatun' koo' chukuu' mií ka'ndia chuun' i. ³²Te sa_{kuu'} nuu' ne yivi' i_{in} yivi' nakaya nuu' i. Te nakaxin siin' ña'a i

ndee naa xaa' te paxto kii' natava' siin' ra mbee tein tixu'u'.
³³Te tandiee i ne nduu' ndee naa mbee jaan' nda'a' kua'a i, te
 ne nduu' ndee naa tixu'u' jaan' nda'a' itin i. ³⁴Sakan' te ka'an
 yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' kua'a i ndii: "Ndo'ó,
 ne ni sañu'u' yuva' i ndii, nja'a ndo' te ndi'vi ndo' mii'
 xa'ndia chuun' a, mii' ni sakoo' tu'va a xa'a' ndo' ndee kii'
 kuní ka kua'a iin yivi'. ³⁵Kuachi ndii ni taxi ndo' ña ni xixi
 i kii' ni xi'i i soko, te ni taxi tu ndo' tikui ni xi'i i kii' ni ichi
 ini i, te ni natiin ndo' yu'u vi'e ndo' kii' ni nduu i te kua'an
 ichi', ³⁶te ni taxi ndo' toto kui'nu i kii' ni xika iin' vichi' i, te
 ni xa'an koto ndo' yu'u kii' ni kuni kuví i, te ni xa'an koto
 tu ndo' yu'u kii' ni naa i vi'e kaa", kachi i xiin' nja. ³⁷Sakan'
 te ka'an ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii: "Tákui'e, ¿ama ni
 xini ndu ni xi'i un' soko, te ni taxi ndu ña ni xixi un'? Uun,
 ¿ama ni ichi un' tikui, te ni taxi ndu ra' ni xi'i un'? ³⁸Te,
 ¿ama ni xini ndu kua'an un' ichi', te ni natiin ndu yo'ó vi'e
 ndu? Uun, ¿ama ni xini ndu xika' iin' vichi' un' te ni taxi ndu
 toto kui'nu un'? ³⁹Uun, ¿ama ni xini ndu kuni kuví un', te
 ni xa'an koto ndu yo'ó? Uun, ¿ama ni xini ndu naa un' vi'e
 kaa, te ni xan koto tu ndu yo'ó?", kachi nja. ⁴⁰Te ka'an yu'u,
 te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: "Ña ndaku ka'an i xiin' ndo'
 ndii, sakuu' ña va'a ña ni xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kualí'
 kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' mii' i ni xaa ndo' a", kachi
 i xiin' nja.

⁴¹Sakan' te ka'an tu yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee'
 nda'a' itin i ndii: "Ndo'ó, ne ni nacha'an ni xaa Ndiosí ndii,
 kuan ndia'a ndo' nuu' i te ku'un ndo' mii' kōo' kivi' nda'vá
 ñu'u, ña ni xa'a Ndiosí xa'a' ña ndiva'a xiin' xa'a' sakuu'
 ángele, ña xika' nuu' nuu' ña jaan'. ⁴²Kuachi ndii ni taxi ndo'
 ña kuxi i kii' ni xi'i i soko, te ni taxi tu ndo' tikui ko'o i kii'
 ni ichi ini i, ⁴³te ni natiin tu ndo' yu'u vi'e ndo' kii' ni nduu
 i te kua'an ichi', te ni taxi tu ndo' toto kui'nu i kii' ni xika
 iin' vichi' i, te ni xa'an koto tu ndo' yu'u kii' ni kuni kuví i,
 ni ndee kii' ni naa i vi'e kaa", kachi i xiin' nja. ⁴⁴Sakan' te
 ndatu'un' tu ne jaan' yu'u ndii: "Tákui'e, ¿ama ni xini ndu
 ni xi'i un' soko, uun ni ichi un' tikui, uun amaa ni xini ndu
 kua'an un' ichi', uun ni xini ndu xika' iin' vichi' un', uun amaa
 ni xini ndu kuni kuví un', uun ni naa un' vi'e kaa, te ni xa'an
 koto tu ndu yo'ó?", kachi nja. ⁴⁵Te ka'an yu'u, te nduu' rey,

xiin' ne jaan' ndii: “Ñā ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, sakuu' ñā va'a, ñā nī xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kualī' kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' miī' i nī xaa ndo' a”, kachi i xiin' nīa. ⁴⁶Te sakuu' ne jaan' ku'un miī' koo nīa tundo'o' ndee ndi'i' nī kivi'. Te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí jaan' natiin kivi' ñuu ñā kōo' kivi' ndi'i' —nī kachi Jesús.

**So'o nī xaa a kii' nī ndatu'un' tuní te kuu' ka'nu'
saa kuvi ka'ni' ra Jesús**

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

26 ¹Kii' ndi'i' nī ka'an Jesús sakuu' ñā jaan', te nī ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

²—Xiní ndo' ndii, ndee uvi ta'an kivi' kuní te koo viko' pascua, te yu'u, ñā nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' nuu' te ka'ni' ra yu'u nuu' krusín —nī kachi a.

³Te kivi' jaan' nī nakaya ki'in' sutu kuu' nuu' xiin', te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu vi'e sutu ka'nu', te nī nani' Caifás. ⁴Te nī ndatu'un' tuní ra saa saa ra te tiin ra Jesús xiin' ñā maña te ka'ni' ña'a' ra. ⁵Te ka'án xiin' ta'an' ra ndii:

—Saa e' ñā jaan' kii' yoo viko' koto ka nakuchi ne ndiee' ñuu yo'o' —nī kachi ra.

**So'o nī xaa a kii' nī saka'á iin ña'a' xa'an xavixín'
xini' Jesús ñuu Betania**

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶Te kii' ndu'u' Jesús ñuu Betania vi'e Simón, te nī kunī kuvi kui'e te'i ndii, ⁷nī kuyatín iin ña'a' nuu' a xiin' iin limita yuu' ñā nī kua'a xiin' alabastro. Te chitu' vi' ñā jaan' nu'u' xa'an xavixín' koo' chukuu' ñā ndiaa ya'vi' xava'a. Te nī ta'vi' a' limita jaan', te nī saka'á a' xa'an jaan' xini' Jesús kii' ndu'u' a xixi' a nuu' mesa. ⁸Te kii' nī xini' te nda'a' xa'a' Jesús ñā jaan' ndii, nī nasaa' ra te ka'án xiin' ta'an' ra ndii:

—Vā'a xachi' xitía saka xa'an xavixín' ka'a'. ⁹Sakan' ñā, va'a ka naa' nī ke'vi' a te kondia ya'vi' a kua'a' xu'un', te xiin' ñā jaan' kuvi chindiee' e' ne nda'vi' kuu' —nī kachi ra.

¹⁰Te kii' nī xini' so'o Jesús ñā nī ka'an ra jaan', te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Na ko a' sakan', kuachi ndii iin chuun va'a ni xaa a' xa'a' i.
 ¿Ndicun na sataña'a' ña'a' ndo'? ¹¹ Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii,
ndee ndi'i' ni kivi' ko nia xiin' ndo' te kuvi chindiee' ña'a' ndo' amaa
ka kuní ndo', ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndi'i' ni kivi' kaka i tein ndo'.
¹² Sakan' ña ni sakaa' a' xa'an xavixín' ñu'u' nde'i i te ko tu'va i te
ndiee i kii' kuvi i. ¹³ Ña nda'ku ka'an i xiin' ndo' ña mii' ka iin yivi'
mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu nia xa'a' ña
ni xaa ña'a' yo'o' xiin' i, te naka'an' ña'a' ne yivi' —ni kachi Jesús.

**So'o ni xaa a kii' ni taxi Judas kuento ra ña sanakua'a
 ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu'**
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Sakan' te, iin te uxi uvi, te ni nani' Judas Iscariote ndii,
ni xa'an ra nuu' sutu kuu' nuu', ¹⁵ te ni ka'an ra xiin' te jaan'
ndii:

—¿Saa cha'vi ndo' yu'u te sanakua'a i Jesús nda'a' ndo'?
 —ni kachi ra.

Te ni taxi te jaan' oko uxi ta'an xu'un' plata nda'a' ra.
¹⁶ Te ndee kii' sakan', te ni xa'a' ra nanduku' ra saa saa ra te
sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.

**So'o ni xaa a kii' ni xixi Jesús ña xaxi' xakuaa'
 xa'a' viko' pascua**

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Te kivi' nuu' ña yoo' viko', ña xixi' nia xita' va'a ña koo'
yuchi' levadura saká xiin' ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' Jesús
nuu' a. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuní un' ku'un sava'a ndu ña kuxi e' xa'a' viko'
pascua? —ni kachi ra.

¹⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu mii' ndu'u' iin te yivi', te ka'an ndo' xiin'
ra ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: Nä'a' ka te kuvi i, te kuni kuxi i
 ña xaxi' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i vi'e un'”, kachi
ndo' —ni kachi a.

¹⁹ Te ni saxinu te nda'a' xa'a' a jaan' saa nii' ni ka'an chuun'
a xiin' ra, te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua jaan'.

²⁰ Te kii' ni kuñuu nuu' ndii, ni xaa Jesús ikan', te ni
xikundu'u' a xiin' te uxi uvi ta'an jaan' nuu' mesa. ²¹ Te kii'
ndu'u' a xixi' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku ka'án i xiin' ndo' ñā iin ndo'ó sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' nuu' —ni kachi a.

²²Sakan' te ni xa'a' kusuchi' ini sakuu' te jaan', te ni xa'a' ndatu'un' ñā'a' i'in ra ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' ni, tákuie? —ni kachi i'in ra xiin' a.

²³Sakan' te ni nakuiin a ka'án a ndii:

—Iin ndo'ó, te sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'o' i vitin, nduu' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan'. ²⁴Ndee saa ka ni ndii, yu'u, ñā nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án xa'a' i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' te sanakua'a yu'u. Ndee va'a ka nduu' a nuu' te jaan' naa' ni tui ra —ni kachi a.

²⁵Sakan' te ni ndatu'un' ñā'a' Judas, te xito' sanakua'a ñā'a' jaan' nda'a' te kuu' nuu' ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' ni, maestro? —ni kachi ra xiin' a.

Te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Uun, suvi un' —ni kachi a.

²⁶Te kii' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ñā chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ñā'a' a, te ni taxi ñā'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'án a ndii:

—Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ñā yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —ni kachi a.

²⁷Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ñā chindani Ndiosí, te ni taxi ñā'a' a nda'a' te jaan' ka'án a ndii:

—Ko'o sakuu' ndo' te' yo'o'. ²⁸Kuachi ndii te' naá tixin ñā yo'o' nduu' nii' i ñā kuitia xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', te xiin' ñā kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ñā chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' nia te sandoyo' a kuachi nia. ²⁹Ñā ndaku ka'án i xiin' ndo' ñā ndee vitin ndii, kō'o ka i vino, te' kuvā'a xiin' uva, ndee kii' xaa' kivi' ñā ko'o tukuu i vino xaa' xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi Jesús.

³⁰Te kii' ndi'i ni xita ra yaa, nuu' Ndiosí, te ni kiee ra kua'an ra xiki' ñā nani' Olivos.

Yo'o' ka'án Pedro ñā nako'o iin ndaa' ra Jesús

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³¹Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Sakuu' ndo'ó nako'o iin ndaa' yu'u ñuu nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto,

te kiku mbee sana ra”, kachi a. ³²Ndisu kij' natiaku i ndii, xi'na yu'u ku'un nu'u' Galilea te sakan' ndo'ó —ni kachi a.

³³Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee nakoo sakuu' te kaa' yo'ó ndii, koo' kivi' saa yu'u sakan' —ni kachi ra.

³⁴Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Na ndaku ka'an i xiin' un' na nuu vitin, kij' kuní ka kana nduchié ndii, xa uní ichi' ni ka'an un' na xini un' yu'u —ni kachi a.

³⁵Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee xata'an kuvi i xiin' un' ndii, ka'an i na xini i yo'ó —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' ra xiin' a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemaní

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemaní, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundiee ndo' yo'o'. Na ku'un i kaa' te ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachi a.

³⁷Te ni naka a Pedro xiin' uvi saa' tiaa si'e Zebedeo. Te ni xa'a' ndi'ni nimá a, te suchi' ya'a tu ini a. ³⁸Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Suchi' xava'a ini i ndee xa yoo' i kuvi i. Ndoó ndo' yo'o', te kundito ndo' xiin' i —ni kachi a.

³⁹Sakan' te ni xa'an a ndoso' jaan', te ni xikuiin xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, taxa un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o' na nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' na kuní yu'u, süu' jaan' ndii na kuní mii' un' —ni kachi a.

⁴⁰Ikan' te ni nandiko' a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te ni xini a ndiee' ra kixin ra. Te ni ka'an a xiin' Pedro ndii:

—Saa ka vi' tu ni kuvi kundito ndo' ndee iin ndaa' hora xiin' i. ⁴¹Koo nu'u' ini va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' na xito' kua'a na kiní ndo'ó. Kuní nimá ndo' saa ndo' na kuní Ndiosí, ndisu nu'u' nde'i ndo' ndii, kundieni a —ni kachi a xiin' ra.

⁴²Te ni xa'an ni tukuu a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ichi' na uvi ndii:

—Tata yuva' i, naa' küvi katani nda'a' un' te kundo'o i tundo'o' chie yo'o' ndii, na xinu ña kuní mii' un' —ni kachi a.

⁴³Te kii' ni nandiko' tukuu a mii' ndiee' ra jaan' ndii, ni xini a ndiee' ra kixin tukuu ra. Sakan' ña chitu' vi' nduchi' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na. ⁴⁴Te ni nakoo ña'a' a, te kua'an ni tukuu a te ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xa ni ka'an a ña nuu'. ⁴⁵Sakan' te ni nandiko' ni tukuu a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa kuví kusun ndo' vitin te nandiee' ndo'. Koto ndo', xa ni xaa hora ña sanakua'a ra yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachi. ⁴⁶Ndondichi' ndo' te ku'un e', xa kuyatin' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Jesús
(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷Te kii' iin' ka Jesús ka'an a, te ni xaa Judas, te ni nduu' iin te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va ne yivi' ndiso' nia' ichi xiin' karoti. Te ne jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu ni tianu' ña'a'. ⁴⁸Te te sanakua'a ña'a' ndii, xa ni ka'an ra saa nia'a' ra yoo nduu' Jesús ka'an ra ndii:

—Te chito i nuu' kii' nakuatu ña'a' i nduu' te jaan', te jaan' tiin ndo' — ni kachi ra.

⁴⁹Sakan' te ni kuyatin ra mii' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndee kaa' tuku' uun, maestro —ni kachi ra.

Te ni chito ra nuu' a. ⁵⁰Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chie kua'a, ¿ndichun kuaxi un'? —ni kachi a.

Sakan' te ni kuyatin te yivi' kua'a' jaan', te ni tiin ra Jesús. ⁵¹Ndisu iin te iin' xiin' a ikan' ndii, ni xtani' ra ichi ra, te ni xa'ndia ra

© 1996 David C. Cook

Ni chito Judas nuu' Jesús te nia'a' ra te yivi' yoo nduu' a (26.49)

so'ŋo te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'. ⁵²Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxa'a un' ichi un' mii' naá a. Sakan' ña yoo ka xa'ni' xiin' ichi ndii, xiin' ña jaan' tu kuví mii' ra. ⁵³¿Ñáá xini un' ña kuví ka'an nda'vi i xiin' yuva' i vitin, te ti'vi' a ya'a uxí uvi ti'vi' ángele te chindiee' a yu'u? ⁵⁴Ndisu naa' saa a sakan' ndii, kuví xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' i mii' ka'an a ña kuni a kundo'o i —ni kachi a.

⁵⁵Xaka'an e' te ni ndatu'un' Jesús ne jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'? Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun', te ni tiin' ndo' yu'u. ⁵⁶Ndisu kuni a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an' —ni kachi Jesús.

Sakan' te ni nakoo ña'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te ni xinu ra.

So'ŋo ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús
(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷Te yivi', te ni tiin Jesús ndii, ni xan ndiaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu', te nani' Caifás. Te ikan' ni nakaya te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu jaan'. ⁵⁸Ndisu Pedro ndii, xika' xika' ndikún ra kua'an ra xata' te yivi' jaan' ndee ni nda'ni ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te ni xikundu'u' ra xiin' te xín', te xito' yukun', te kuni ra saa kun ndiko' sakuu' ña jaan'. ⁵⁹Te sutu kuu' nuu', xiin' te xixa nuu' ñuu, xiin' sakuu' te kuu' ka'nu', te ni nakaya ikan' ndii, nanduku' ra te ka'an tun vixi xa'a' Jesús te kuví ka'an ra ña xata'an kuví a xa'a' ña jaan'.

⁶⁰Ndisu koo' ndee iin a ni na'in ra, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni tiin kuachi ndii' ña'a'. Te ndii, ndee ndi'i' ndoso' te ni ndekuie uvi ta'an te yivi', te ni tiin' kuachi ndii' ña'a' ra ⁶¹ka'an ra ndii:

—Ni ka'an Jesús yo'o' ndii: “Kuví tani i yukun' Ndiosí, te uní kivi' kuíti', te xa ni nakani i inga a”, ni kachi ra —ni kachi te jaan'.

⁶²Sakan' te ni ndondichi sutu ka'nu' jaan', te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na koo' a kuví ka'an xachi' un'? ¿Ndee xa'a' na tiin' kuachi ne yivi' kaa' yo'ó? —ni kachi ra.

⁶³Ndisu Jesús ndii, ni nakuiin xachi' a. Sakan' te ni ka'an sutu jaan' xiin' a ndii:

—Xiin' ndiee' Ndiosí tiaku ka'án chuun' i xiin' un' ña ka'an un' xiin' ndu naa' yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí —ni kachi ra.

⁶⁴Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Mii' yo'ó ka'án ña suvi i. Te ka'án ka i xiin' ndo' ña ndee vitin kuni ndo' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi', kii' kundu'u' i nda'a' kua'a Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', te kuni tu ndo' kii' kixin i nuu' viko' ndivi' —ni kachi a xiin' ra.

⁶⁵Sakan' te ni ndata' sutu jaan' toto ra xa'a' a ña ni nasaa' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Ni kania'a ra xa'a' Ndiosí, sakan' na kuii' küní ka ne yivi' ndiee yu'u' nuu' e' xa'a' ra. Sakuu' ndo' ni xini so'o ña kania'a ra xa'a' Ndiosí. ⁶⁶¿Saa tuu ndo'? —ni kachi sutu jaan'.

Te ni nakuiin ne jaan' ka'án nia ndii:

—Xata'an kuví ra —ni kachi nia.

⁶⁷Sakan' te ni kondia tiasi'i te yivi' nuu' a, te ni kuun iki' tu ña'a' ra. Te sava tukú ra ni sa'ndia' nuu' a ⁶⁸te ka'án ra xiin' a ndii:

—Yo'ó, te ka'án ña nduu' un' Cristo, nakuni un' yoo ni kani yo'ó —kachi ra.

Ka'án Pedro ña xini ra Jesús

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Te kii' ndu'u' Pedro nuu' ki'e ndii, ni kuyatin iin ña' xika' nuu', te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Ni xika' tu yo'ó xiin' Jesús, te ni kiee ñu'u' Galilea, kaa' —ni kachi a'.

⁷⁰Ndisu ni kiee yu'u' ra ka'án ra xiin' a' nuu' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'án un' —ni kachi ra.

⁷¹Te kii' kua'an keta ra yi'e jaan' ndii, ni xini ña'a' inga ka ña' xika' nuu'. Te ni ka'an a' xiin' ne ita' yatin jaan' ndii:

—Ni xika' tu te yo'o' xiin' Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret, kaa' —ni kachi a'.

⁷²Ndisu tukú ni ni ka'an ra ña xini ña'a' ra naka'an' ra ndee kivi' Ndiosí ka'án ra ndii:

—Xini yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra.

⁷³Te nuu' va ni xka'ndia, te ni kuyatin ne ita' jaan', te ni ka'an nia xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku xna'a nduu' a ndii, ni xika tu yo'ó xiin' te kaa', sakan' ña iin kachi ndatu'un' un' naa ndatu'un' ne Galilea —ni kachi nia.

⁷⁴Sakan' te ni xa'a' ra kania'a xiin' mii' mii' ra, te ka'an tu ra kivi' Ndiosí ndii:

—Xini' yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra.

Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié. ⁷⁵Sakan' te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Ñā kuni ka kana nduchié ndii, xa uni ta'an ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u”, ni kachi a xiin' ra. Te kii' ni keta ra ikan' ndii, ni xaku suchi' ini va ra.

So'o ni xaa a kii' ni sanakua'a te yivi' Jesús nda'a' Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

27 ¹Ni kitu' so'o, te ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' nuu, te ni nakata ra kuento ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te romano te ka'ni' ña'a' ra. ²Ndi'i jaan', te ni satiín ña'a' ra, te ni naka ña'a' ra, te ni xa'an sanakua'a ña'a' ra nda'a' Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' nu'u' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xa'ni' xiin' mii' Judas

³Kii' ni xini Judas, te ni sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' ka'nu', ña xa ni katun' te jaan' Jesús te kivi' a ndii, ni natuvi' ini va ra. Te ni sanandiko' ra oko uxí ta'an xu'un' plata jaan' nda'a' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' nuu jaan'. ⁴Te ni ka'an ra ndii:

—Ni xaa i kuachi, sakan' ña ni sanakua'a i iin te koo' kuachi —ni kachi ra.

Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Koo' kuenta kumi' ndu xa'a' ña jaan', kuachi mii' un' nduu' a —ni kachi ra.

⁵Sakan' te ni xatia ra xu'un' jaan' tixin yukun' ka'nu', te kua'an ra, te ni chu'un ra yo'o' sukun' ra, ni kataxko' xiin' mii' ra, te ni xil'i ra.

⁶Te sutu jaan' ndii, ni nakaya ra xu'un' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Vä'a yoo a ña taan' e' xu'un' yo'o' tixin xatun' xu'un' yukun', sakan' ña xu'un' ña ni cha'vi e' te ka'ni' e' iin te yivi' nduu' a —ni kachi ra.

⁷Te n̄i nakat̄a r̄a kuento r̄a, te xiin' xu'un' jaan' n̄i sata' r̄a ñu'u' mii' n̄i tava' te yivi' ñu'u' kixin', te kunduu a mii' ndiee ne kuaxi tuk̄u xaan'. ⁸Sakan' na kiii' ndee vit̄in nani' a ñu'u' níi'. ⁹Sakan', te n̄i xinu ña n̄i ka'an Jeremías, te n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', kii' n̄i ka'an r̄a ndii:

Te n̄i nachii' r̄a oko ux̄i ta'an xu'un' plata,
ña nduu' ya'vi kivi' ñuu a,
ña n̄i ch̄indu'u' ne Israel,

¹⁰te xiin' ña jaan' n̄i sata' r̄a ñu'u' te tava' ñu'u' kixin',
saa nii' n̄i ka'an chuun' xto'o e' xiin' i.

Ni kachi r̄a.

So'o n̄i xaa a kii' n̄i iin Jesús nuu' Pilato

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹Te kii' iin' Jesús nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te n̄i ndatu'un' ña'a' r̄a ndii:

—¿Náa yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —n̄i kachi r̄a.

Te n̄i nakuiin a ndii:

—Uun, mii' un' n̄i ka'an sakan' —n̄i kachi a.

¹²Te kii' tiin' kuachi ña'a' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan' ndii, n̄i nakuiin xachi' a. ¹³Sakan' te n̄i ka'an Pilato xiin' a ndii:

—¿Náa xini so'o un' sakuu' ña tiin' kuachi te kaa' yo'ó?
—n̄i kachi r̄a.

¹⁴Ndisu ndee iin yu'u' n̄i nakuiin xachi' Jesús xa'a' ña jaan', te n̄i nandan̄i va Pilato.

So'o n̄i xaa a kii' ña xa yoo kuv̄i nduu' Jesús

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

¹⁵Va'a, sakuu' ichi' kii' nasukú viko' jaan' ndii, xi saña' te xa'ndia chuun' jaan' iin te ñu'u' vi'e kaa naa xixaá r̄a, te saña' r̄a ndee ka te kuní ne yivi'. ¹⁶Te naá iin te xiní sakuu' ne yivi' vi'e kaa kii' sakan', te nani' Barrabás. ¹⁷Te kii' n̄i nakaya kua'a' ne yivi' ikan', te n̄i ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Yoo kuní ndo' saña' i? ¿Náa Barrabás, uun náa Jesús, te ka'an ndo' nduu' Cristo? —n̄i kachi r̄a.

¹⁸Ni ka'an r̄a sakan', kuachi ndii n̄i kundan̄i r̄a ña n̄i sanakua'a ña'a' te jaan' xa'a' a ña ndasi' nuu' r̄a xini ña'a' r̄a kuiti'.

19 Te kii' ndu'u' Pilato mii' xa'nú ra kuachi ndii, ni ti'vi' ña' si'i ra kuento nda'a' ra, ka'an a' ndii: "Chi'ni xiin' mii' un' nuu' ña kuni saa ra xiin' te xachuun' ndaku ñaa'. Sakan' ña ni sando'o' va xani yu'u' ñuu ndi'e' ni xaa ra", ni kachi a'.

20 Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu ndii, ni chu'u' ra ne yivi' kua'a' jaan' te ka'an nia ña va'a ka na saña' ra Barrabás, te na ka'ni' ra Jesús. 21 Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' nia ndii:

—¿Ndee te uvi ta'an yo'o' kuní ndo' saña' i? —ni kachi ra.

Te ni ka'an nia ndii:

—Va'a ka Barrabás saña' un' —ni kachi nia.

22 Te ni ka'an Pilato xiin' nia ndii:

—¿Te ndee ña kuní ndo' saa i xiin' Jesús, te ka'an ndo' nduu' Cristo? —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' nia ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' ra —ni kachi nia.

23 Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' nia ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña nia'a ni xaa ra? —ni kachi ra.

Ndisu ni kuaa' ti'e' ka ne jaan' ka'an nia ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' ra —ni kachi nia.

24 Te ni xini Pilato ña kivi nama ra ña kuní ne yivi' kua'a' jaan', süu' jaan' ndii so'o' ndiee' ka nasaá' nia, sakan' na kuii' ni xikan ra tikui, te ni natia ra nda'a' ra nuu' ne jaan' ka'an ra ndii:

—Köo' kuachi kumi' yu'u' xa'a' ña kivi te xachuun' ndaku yo'o', ndo'ó kuiti' nduu' ne kumi' kuachi —ni kachi ra.

25 Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' nia ndii:

—Ndu'u' na kuiso kuachi xa'a' ña kivi ra, te na kuiso tu ña'a' si'e' ndu —ni kachi nia.

26 Sakan' te ni saña' ra Barrabás, te ni ka'an chuun' ra ña suku' yo'o' te xín' Jesús. Ndi'i jaan' te ni sanakua'a ña'a' ra te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

27 Sakan' te ni xan ndiaká te xín' nda'a' xa'a' Pilato Jesús tixin vi'e' ka'nu', te ni nakaya sakuu' te xín' ra saa xinunduu xiin' Jesús mii' iin' a jaan'. 28 Sakan' te ni tava' ra toto a, te ni sakui'nú ña'a' ra iin toto kua'a ndukun'. 29 Te ni xa'a' ra iin corona yo'o' inu', te ni chindu'u' ra a xíni a. Te ni chi'ni ra iin tun' yoo' nda'a' kua'a a. Te ni xikuíta xiti' ra nuu' a xandi'i' ra xiin' a ka'an ra ndii:

—Yoo va'a yo'ó, te nduu' rey ne judío —ni kachi ra.

³⁰Te kondia tiasi'i ña'a' ra, te tu'un' ra tun' yoo' jaan' nda'a' a, te kutun' ra xini' a xiin' tun' jaan'. ³¹Te kii' ndi'i ni kundi'i ra xiin' a ndii, ni xta'ni' ra toto kua'a jaan', te ni sanaku'i'nú ña'a' ra toto mii' a. Sakan' te kua'an ra xiin' a te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

So'ó ni xaa a kii' ni kuxi te xiin' Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³²Kii' ni kiee te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te ni kiee ñuu Cirene, te nani' Simón, te ni tiin u'vi ra te jaan' ña koni'i ra krusín Jesús ku'un ra.

³³Te ni xaa ra iin xaan' mii' nani' a Gólgota, te kivi' jaan' kuni kachi a iki' xini' te ni xi'i. ³⁴Te ikan' ni xika ra sako'o' ña'a' ra vino, te saká xiin' iin nuu' suxa uva. Ndisu kii' ni xito yu'u' a ra' ndii, ni xiin a ko'o a ra'.

³⁵Te kii' ndi'i ni kuxi ña'a' ra nuu' krusín jaan' ndii, ni katin ra toto a te kuni ra yoo nda'a' ndoo i'in a. Sakan' te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí kii' ni ka'an ra ndii: “Ni katin te yivi' toto i, te ni nata'vi' ra a”, ni kachi ra. ³⁶Sakan' te ni xikundiee te xiin' ikan' xito' ña'a' ra. ³⁷Te ni ke'i ra iin tu'un' yu'u' nuu' iin vitu', te ni chindu'u' ra a xini' krusín jaan' xa'a' ña ni tiin kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'ó' nduu' Jesús, te nduu' rey ne judío”, kachi a.

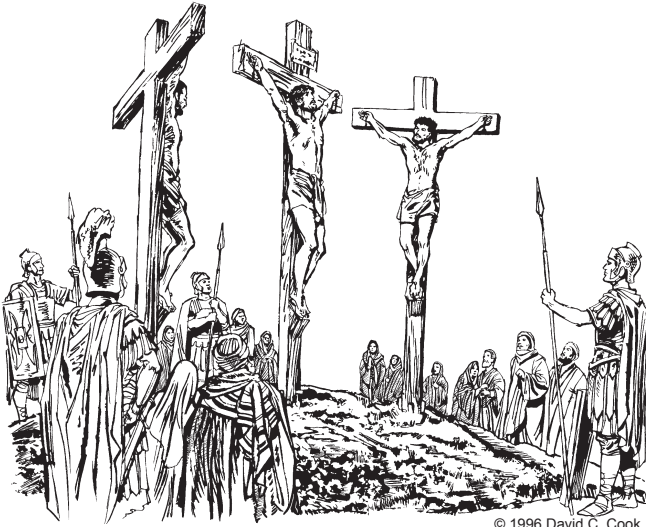
³⁸Te kii' sakan' ndii, ni kuxi tu ra tata'vi' xiin' a iin te kui'na' nuu' iin krusín. Iin ra nda'a' kua'a a, te inga ra nda'a' itin a.

³⁹Te ne xka'ndía ikan' ndii, ni xandi'i nia xiin' a seko' nia xini' nia ⁴⁰ka'an nia ndii:

—Jan', yo'ó, te ka'an ña tani un' yukun' ka'nu' e', te nakani un' tuku a kivi' ña un' ndii, sakakú xiin' mii' un'. Te naa' si'e Ndiosí xna'a nduu' un' ndii, kuan nuu un' nuu' krusín ñaa' —ni kachi nia.

⁴¹Te nii' sakan' ni xandi'i tu sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te fariseo, xiin' te xixa nuu' ñuu xiin' a ka'an ra ndii:

⁴²—Inga ne yivi' ni sakakú ra, te küvi sakakú xiin' mii' mii' ra. Naa' rey yoo' e', ne Israel, xna'a nduu' ra ndii, na nuu ki'i' ra nuu' krusín vitin, te kandixa' ña'a' e'. ⁴³Ini ra xini ra

© 1996 David C. Cook

Ni xi'i Jesús nuu' krusín xa'a' kuachí e' (27.38)

Ndiosí. Na sáakakú ña'a' a vitin naa' ndixa kundani ña'a' a, sakan' ña ni ka'an ra ndii: "Si'e Ndiosí nduu' i", ni kachi ra —ni kachi sakuu' te jaan'.

⁴⁴Te ni xandi'i tu uvi saa' te kui'na', te ndondia nuu' krusín jaan', xiin' a.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusín
(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵Te kii' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yavi kanii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa uni xakuua'. ⁴⁶Te kuyatin' kaa uni jaan' ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —ni kachi a. Ña jaan' kuni kachi a ndii: Ndiosí mii' i, Ndiosí mii' i, ¿ndichun na ni nako' un' yu'u'?

⁴⁷Te ni ka'an xiin' ta'an' sava ne ita' ikan' kii' ni xini so'o nia ni ka'an a ña jaan' ndii:

—Elías kana' te kaa' —ni kachi nia.

⁴⁸Xa ka'an e', te ni ndava iin te iin' ikan', te ni ki'in ra iin pachi, te ni se'vi ra a vino iya'. Te ni sati'in ra a nuu' iin tun' yoo', te ni katani ra a nuu' Jesús te ko'o a ra'. ⁴⁹Ndisu sava ne yivi' jaan' ni ka'an xiin' ra ndii:

—Ndiatu' un', te kuni e' naa' kixin Elías te sakakú ña'a' ra —ni kachi nia.

⁵⁰Te Jesús ndii, tuku ni ni nde'i ti'e' a, te ni keta nimá a. ⁵¹Sakan' te, toto ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu' ndii, ni ndata' a. Ni xa'a' a ndee ndienu, te ni kiese nuu a ninu. Te ni taan iin yivi', te ni ndata' tu kava'. ⁵²Te ni nunia' tu yavi ndii, te kua'a' va ñu'u' nde'i, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni xi'i ndii, ni natiaku nia. ⁵³Te ne ni natiaku jaan' ndii, ni kiese nia yavi jaan' ndee kii' ni natiaku Jesús, te ni ko'ni nia ñuu Jerusalén, ña su'un, te ni xini ña'a' kua'a' ne yivi'.

⁵⁴Te kii' ni xini te xiin' kuu' nuu' xiin' te ita' xiin' ra xito' ra Jesús ña ni taan' xiin' sakuu' ña ni xka'ndia ikan' ndii, ni yi'vi xava'a ra ka'an ra ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, si'e Ndiosí ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁵⁵Te ni ita kua'a' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' nia ña yoo jaan'. Ne jaan' ndii, ni ndikun nia Jesús, ni kixin nia ndee ñu'u' Galilea xika' nuu nia nuu' a. ⁵⁶Te tein ne jaan' ni ka'ni María Magdalena, xiin' María si'i' Jacobo xiin' ñani ra José, xiin' si'i' si'e iin te nani' Zebedeo.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷Te xakuua' nuu' kii' sakan' ndii, ni xaa iin te vika', te ni kiese ñuu Arimatea, te nani' José. Te ni nduu tu te jaan' te ndikun ichi' Jesús. ⁵⁸Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato ña taxí te xiin' ñu'u' nde'i a jaan' nda'a' José. ⁵⁹Te kii' ndi'i ni sanuu' ra a ndii, ni tisuku' ra a iin toto yaa ndiká. ⁶⁰Te ni xa'an chinaa' ra a tixin yavi ndii, ña ni xatia ra toko' kava'. Ña jaan' ndii, yavi xaa' ña sakan' ni xa'a' ra nduu' a. Te ni satuvi' ra iin yuu' chie, te ni ndasi ra yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni keta ra kua'an ra. ⁶¹Te yatín jaan' ndu'u' María Magdalena xiin' inga ka María xto'ni nia yavi jaan'.

Xito' te xiin' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús

⁶²Te inga kivi', kii' ni xka'ndia kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' nia xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' nia jaan' ndii, ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo nuu' Pilato. ⁶³Te ni ka'an ra ndii:

—Tákuie, naka'an' ndu ña ni ka'an te jaan', te ni xini xa'an' ne yivi', kii' ni tiaku ra ndii: “Kivi' ña uni, te natiaku tukuu i”, ni kachi ra. ⁶⁴Xa'a' a jaan' na kuii' tianu' un' te xín' te na koto va'a ra yavi ndii jaan' ndee kivi' ña uni. Saa' iin kii' ku'un te ndikún ichi' ra ñuu te sakui'na' ra ñu'u' nde'i jaan', te ka'an ra xiin' ne yivi' ndii: “Ni natiaku ra tein ne ni xi'i.” Naa' saa ra sakan' ndii, iin tun vixi ndiaa' ka kunduu a te sakan' ña nuu' —ni kachi ra xiin' Pilato.

⁶⁵Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Naa' naka ndo' iin ti'vi te xín' te ku'un koto ndo' yavi jaan' saa va'a ka tuu mii' ndo' —ni kachi ra.

⁶⁶Te ni kiee ra kua'an ra, te ni xaa ra ikan', te ni chindu'u' ra iin sello xata' yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni nakoo ra te xín' jaan' te koto ra a.

Sq'o ni xaa a kii' ni natiaku Jesús

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

28 ¹Kii' ni xka'ndia kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, nia'a va kivi' nuu' xa'a' ximana, te ni xa'an María Magdalena xiin' inga ka María yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús. ²Te ndiee' va ni kanda, sakan' ña ni nuu' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, ndivi', te ni xaa a yavi ndii jaan', te ni satuvi' a yuu' ña ndasi yi'e' jaan', te ni xikundu'u' a xata' yuu' jaan'. ³Yi'é a ndee naa ñu'u' savi', te toto a ndii, yaa kachi' vi' a. ⁴Te xa'a' a ña ni yi'vi va te xín' ni xaa ángele jaan' ndii, kisi' vi' ña'a' a ndee ni kuniaa' xachi' ra. ⁵Ikan' te ni ka'an ángele xiin' ña'a' jaan' ndii:

—Kuän yi'vi ndo', xini i ña Jesús, ña ni xi'i' nuu' krusín, nanduku' ndo'. ⁶Köo' ka ñu'u' nde'i a naá yo'o', sakan' ña xa ni natiaku a saa nii' ni ka'an a. Nia'a ndo' te kuni ndo' mii' ni naa a. ⁷Te vitin ndii, kua'an ki'i' ndo' te ka'an ndo' xiin' te nda'a' xa'a' a ña xa ni natiaku a. Te xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ndo' kua'an a ñu'u' Galilea, ikan' kuni ña'a' ndo'. Ña kaa' nduu' ña ka'an i xiin' ndo' —ni kachi ángele xiin' nia.

⁸Sakan' te yachi va ni kiee ne jaan' yavi jaan' kua'an nia. Yi'vi nia, te va'a tu kuni nia. Taxta'an' nia te ka'an nia ña jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a. ⁹Xa sakan' ni, te ni nata'an' Jesús xiin' nia, te ni ka'an a ndii:

—Na koo na ña man'i' xiin' ndo' —ni kachi a.

Te ni kuyatín nia mii' iin' a, te ni xikuita xiti' nia nuu' a, te ni numi nia xa'a' a tiin' ka'nu' ña'a' nia. ¹⁰Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Kuän yi'vi ndo'. Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ñani i na ku'un ra ñu'u' Galilea, te ikan' kuni ra yu'u —ni kachi a.

Ña yo'o' nduu' tun vixi ña ni ka'an te xiin'

¹¹Te kij' kua'an ña'a' jaan' ndii, kua'an tu sava te xiin' jaan' ñuu, te ni ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' sakuu' ña ni yoo jaan'. ¹²Te ni nakaya sutu jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan', te ni nakata ra kuento ra. Ndi'i jaan' te ni taxi ra kua'a' xu'un' nda'a' te xiin' jaan', ¹³te ka'an ra ndii:

—Ka'an ndo' ndii: “Kij' kixín ndu ndiee' ndu ñuu, te ni kixin te ndikún ichi' ra, te ni xakui'na' ra ñu'u' nde'i jaan'”, kachi ndo'. ¹⁴Te naa' kuni Pilato kuento xa'a' ña kaa' ndii, ndu'u sakandixa' ña'a' te koo' a saa ra xiin' ndo' —ni kachi ra xiin' te xiin' jaan'.

¹⁵Te ni ki'in te xiin' jaan' xu'un', te ni xaa ra saa ni ka'an sutu jaan' xiin' ra, te ni kiku kuento jaan' tein ne ta'an' e', ne judfo, ndee kivi' vitin.

Yo'o' ka'an chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶Te uxi iin te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kiee ra kua'an ra xiki' ña kandu'u' ñu'u' Galilea mii' ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra. ¹⁷Te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni xaka'nu' ña'a' ra. Ndisu sava ra ni kandixa' va'a. ¹⁸Te ni kuyatín Jesús nuu' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Nda'a' yu'u ni taxi Ndiosí sakuu' ña ndiee', te ka'ndia chuun' i ndivi' xiin' iin yivi'. ¹⁹Xa'a' a jaan' na kuui' kua'an ndo', te sania'a' ndo' sakuu' ne yivi' iin yivi te kundikun nia ichi' i. Te sakuchi' ña'a' ndo' xiin' ña ndiee' yuva' e' Ndiosí, xiin' ña ndiee' si'e a, xiin' ña ndiee' Espiritu Santo. ²⁰Te sania'a' tu ña'a' ndo' ña na saxinú nia sakuu' ña ni ka'an chuun' i xiin' ndo' kaa'. Te yu'u ndii, koo i xiin' ndo' ndee ndi'i' ni kivi' ndee ku'un ndiko' iin yivi' —ni kachi a. Sakan' na kundu a.